ΕΤΟΣ Α΄ ΤΕΥΧΟΣ Β΄ ΜΑΡΤΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1904

ΝΕΑ ΣΙΩΝ

Ὁ Μακαριωτατατος ἡμῶν Πατὴρ καὶ Πατριάρχης
ἀπέλυσε τοῖς εὐλαβεστάτοις προσκυνηταῖς ἑλληνιστὶ καὶ ρωσσιστὶ
τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν

┼ ΔΑΜΙΑΝΟΣ ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΟΛΕΩΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Εὐλαβέστατοι προσκυνηταὶ τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ καὶ περισπούδαστα τῆς Ἡμῶν Μετριότητος. Χάρις ὑμῖν καὶ ἔλεος καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς πληθυνθείη.

Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἐν τῷ ἀπείρῳ Αὐτοῦ ἐλέει καταξιώσας ἡμᾶς πανηγυρίσαι καὶ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασιν μεθ' ὑμῶν τῶν ἀπὸ περάτων γῆς χάριτι Θεοῦ εἰς προσκύνησιν συνεληλυθότων. Μακάριοι ὑμεῖς ἐν τοῖς ἀδελφοῖς ὑμῶν ὅτι ἠξιώθητε ἐν ταῖς παρελθούσαις σεπταῖς ἡμέραις κατακολουθῆσαὶ τῷ Κυρίῳ ὡς αἱ θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ θρηνοῦσαι καὶ κλαίουσαι καὶ ἰδεῖν Αὐτὸν ἐν Γεσθημανῇ ἀγωνιῶντα, ἐν Ἱερουσαλὴμ παρανόμως κρινόμενον, ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾷ σταυρῷ προσηλούμενον καὶ παρ' αὐτὸν ἐν τάφῳ, ὡς θνητὸν θαπτὸμενον, ἀλλά καὶ ἐξ αὐτοῦ ὡς Υἱὸν Θεοῦ

τριήμερον ἀνιστάμενον. Πάντες μὲν γὰρ οἱ εὐσεβοῦντες παρῆσαν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας τῷ πνεύματι καὶ τῇ καρδίᾳ ἐν τῇ Ἁγίᾳ ταύτῃ Πόλει Ἱερουσαλήμ, οὐδ᾽ ἔστι τις τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν, ὃς οὐ μετέστη τῷ πνεύματι πρὸς τοὺς τόπους, ἐν οἷς τὸ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐτελεσιουργήθη μυστήριον· ἀλλ᾽ ὑμεῖς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, μείζονος χάριτος ἠξιωμένοι ἐστέ, τὴν ἀναπαράστασιν τῶν παθῶν τὸν Κυρίου μονονουχὶ ζῶσαν θεασάμενοι καὶ παρ᾽ αὐτὸν «τόν τόπον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος» ἐνωτισάμενοι, ὡς αἱ Μυροφόροι γυναῖκες, τὰ τῆς Ἀναστάσεως εὐαγγέλια, δι᾽ ὧν καὶ Ἡμεῖς ἐπὶ τῇ κλητῇ ταύτῃ καὶ ἁγίᾳ ἡμέρᾳ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην προσφθεγγόμεθα. Μεγάλου ὄντως καὶ πάσῃ χριστιανικῇ ψυχῇ ποθητοῦ ἐστε ἡνωμένοι δωρήματος, τὴν ψυχὴν ὑμῶν διά τῆς μετανοίας ἀπό παντὸς σπίλου τῆς ἁμαρτίας ἀνακαθάραντες καί τῷ Σωτῆρι καὶ Λυτρωτῇ, ἐν ᾧ τόπῳ κατήλλαξεν ἡμᾶς τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, διὰ τῆς τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων μεταλήψεως κοινωνήσαντες καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ Γολγοθᾷ καὶ τοῦ Παναγίου Τάφου θείας χάριτος ἀπολαύσαντες, δι᾽ ὧν πάντων πολλὴ μὲν ἡ τῆς πίστεως ἐπίρρωσις, πολλὴ δὲ καὶ ἡ παραμυθία καὶ ἄρρητος ἡ τῆς ψυχῆς ἀγαλλίασις.

Νῦν οὖν χάριτος Θεοῦ καὶ εὐλογίας πεπληρωμένοι, ἀπολύεσθε ἐν εἰρήνῃ εἰς τὰς πατρίδας ὑμῶν, κομίζοντες τοῖς οἴκοις καὶ τοῖς φιλτάτοις ὑμῶν οἰκείοις τε καὶ ὁμοφύλοις, ὡς ὀσμὴν εὐωδίας πνευματικῆς, τὴν χάριν καὶ τὸν ἁγιασμὸν καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Παναγίου Τάφου καὶ τἆλλα πάντα ἀγαθά, ὧν διὰ τῆς Ἱερᾶς ταύτης ἀποδημίας ἀξίως τῶν κόπων καὶ τῶν θυσιῶν ὑμῶν ἀπηλαύσατε, ἐν οἷς ἐστι καὶ ὁ μετὰ τῆς Ἁγιωτάτης ταύτης Μητρὸς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν πνευματικὸς σύνδεσμος. Ἀγαθὸν γὰρ δήπου καὶ ἀγαθὸν μέγιστον, ὅτι ἐν τοῖς τέκνοις Αὐτῆς τοῖς ἁπανταχοῦ γῆς κατεσπαρμένοις συνηριθμήθητε καὶ ἐν ταῖς Ἱεραῖς Αὐτῆς Δέλτοις εἰς μνημόσυνον διηνεκὲς ἀπὸ τε τοῦ Παναγίου Τάφου

Προσκυνημάτων, ἀφ᾽ ὧν νυχθημερὸν ἀναφέρεται πρὸς τὸν Θεὸν ἡ δέησις, κατεγράφητε· ἀλλὰ καὶ ὅτι τοὺς ἀγῶνας Αὐτῆς καὶ τοὺς ἱδρῶτας ὑπὲρ τῶν Ἱερῶν Προσκυνημάτων καὶ τῆς Ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐπέγνωτε καὶ κοινωνοί τούτων διὰ τῆς προσφορᾶς ὑμῶν γεγόνατε. Καὶ γὰρ οὕτως ἔδοξε τῷ Κυρίῳ, ἵν᾽ ἀπ᾽ ἀρχῆς ἡ Μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν τῇ διακονίᾳ τῶν ἁπανταχοῦ πιστῶν τὰ πρός συντήρησιν πορίζηται, ἐξ οὗ δὴ καὶ Παῦλος ὁ τῶν Ἐθνῶν Ἀπόστολος ἐπιστρέφων τὰ ἔθνη εἰς Χριστόν, ἐδίδασκεν αὐτὰ προσαναπληροῦν τὰ ὑστερήματα τῶν ἁγίων τῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ διὰ τὴν διακονίαν αὐτῶν. «Εἰ γάρ, φησί, τοῖς πνευματικοῖς αὐτῶν ἐκοινώνησαν τὰ ἔθνη, ὀφείλουσι καὶ ἐν τοῖς σαρκικοῖς λειτουργῆσαι αὐτοῖς» (Ρωμ. 15, 27). Καὶ ἐλειτούργησαν ὄντως τὰ ἔθνη καὶ λειτουργοῦσι τῇ Ἁγιωτάτῃ τῶν Ἐκκλησιῶν Μητρὶ καὶ ἐκοινώνησαν ὄντως ἀείποτε καὶ κοινωνοῦσιν Αὐτῆς τῶν μόχθων καὶ τῶν θυσιῶν διὰ τῆς λογίας αὐτῶν καὶ τῆς εὐλογίας κατὰ τὴν ἐντολήν, ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Ἀποστόλου αὐτῶν, ἐπ᾽ εὐλογίαις σπείροντες καὶ ἐπ᾽ εὐλογίαις θερίζοντες. Μείνατε τοίνυν καὶ ὑμεῖς, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, ἐν τῇ χάριτι, ἧς παρὰ Θεοῦ ἠξιώθητε καὶ ζωὴν ἀκόλουθον ταύτῃ καὶ συνᾴδουσαν ἐπιδείξασθε, παράδειγμα καθ᾽ ἅπαντα τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ὑμῶν ἑαυτοὺς παρέχοντες τὴν τε ἄλλης κατὰ Χριστὸν ἀρετῆς καὶ τῆς πρὸν τὸν Πανάγιον τοῦ Κυρίου Τάφον καὶ τὴν Ἁγιωτάτην τῶν Ἐκκλησιῶν Μητέρα υἱϊκῆς στοργῆς καὶ ἀφοσιώσεως καὶ ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐλέους ἔσται διὰ πάντων μεθ᾽ ὑμῶν. Η χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν. Ἀμήν.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Πόλει Ἱερουσαλὴμ κη'. Μαρτίου ϛΠδ'.

┼ Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δαμιανὸς καὶ ἐν Χριστῷ εὐχέτης

ΑΙ ΕΝ ΓΕΖΗΡ ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ
ΧΑΝΑΝΑΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟ ΑΥΤΩΝ ΤΡΩΓΛΟΔΥΤΑΙ

Ἑκάστη ἀρχαιολογικὴ ἀνακάλυψις εἶναι ἀκτὶς ζωηροῦ φωτὸς προσπίπτουσα ἐπὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ βίου τῶν ἀρχαίων λαῶν. Πολλαὶ περιγραφαὶ ἀρχαίων-ποιητῶν καὶ πεζογράφων, Ὁμήρου, Ἡροδότου καὶ λοιπῶν, λογιζόμεναι μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὡς μυθεύματα, εὑρέθησαν πραγματικαί. Καὶ ἡ μὲν κατ' ἐξοχὴν ἱστορικὴ τοῦ ἀνθρώπου περίοδος διὰ τῶν ἀνακαλύψεων ζώντων μνημείων διελευκάνθη πλειότερον, ἡ δὲ πρὸ ταύτης προϊστορικὴ ἐποχή, ἐπεσκοτισμένη ὑπὸ παχυλοῦ μυθικοῦ σκότους καὶ τελέον ἀπερροφημένη ὑπὸ τὸν πέπλον τῶν αἰώνων τῆς ἀρχαιότητος, διὰ πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων ἀνακαλύψεων σήμερον ἤρχισε νὰ διαφαίνηταὶ πως καὶ νὰ σχηματίζηται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον σαφὴς περὶ ταύτης παράστασις. Αἱ ἐν Τρῳάδι καὶ Μυκήναις, ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι, ἀνασκαφαὶ ἐξέθαψαν καὶ ἤγαγον εἰς φῶς ἐκ τοῦ σκότους ὁλόκληρον ἀρχαῖον κόσμον, τέως τεθαμμένον ὑπὸ τὰ συντρίμματα αὐτοῦ.

Εἶνε λίαν πολύτιμα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὰ πορίσματα τῶν ἐργασιῶν τούτων, καθόσον μανθάνει λεπτομερῶς τὸ ἄγνωστον αὐτῆς παρελθὸν καὶ τὴν νηπιακὴν αὐτῆς ἡλικίαν, ἥν δέν ἔσχε τὴν τύχην νὰ γνωρίσῃ μέχρι τοῦδε, ἢ ἐν μύθοις μόνον.

Δέν εἶνε δ' ὀλίγου ἐνδιαφέροντος ἀξία δι' ἡμᾶς τοὺς κατοικοῦντας τὴν Παλαιστίνην καὶ δι' ἅπαντα ἐν γένει τὸν χριστιανικόν καὶ ἰουδαϊκὸν κόσμον ἡ γνῶσις τῶν πρώτων καὶ ἀρχαιοτάτων αὐτῆς κατοίκων καὶ τῶν προϊστορικῶν ἀνθρώπων, περὶ ὧν οὐδεμίαν ποτὲ μέχρι τοῦδε εἴχομεν ἰδέαν, οὐδὲ κἂν ἐσκέφθημεν ὅτι πρὸ τοῦ ἱστορικοῦ ὑπάρχει καὶ προϊστορικὸς λαός, ὅστις, ζήσας ποτέ, κατέλιπεν ἴχνη τῆς ζωῆς καὶ τῆς διαβάσεως αὐτοῦ μέχρι σήμερον.

Ἡ ἐν Λονδίνῳ ἀπό, τοῦ 1865 συστᾶσα ἑταιρεία τῆς Palestine Exploration fund καταγίνεται εἰς πολυτίμους ἀρχαιολογικὰς μελέτας καὶ ἀνασκαφὰς ἐν Παλαιστίνῃ.

Ἡ ἑταιρεία αὕτη ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἀπαρτιζομένη ἐκ πλείστων σπουδαίων μελῶν, καθηγητῶν, καὶ λογίων ἀνδρῶν, συνέρχεται κατ' ἔτος ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῶν ἐπισημοτέρων προσώπων (τοῦ Λόρδου ἐπισκόπου τῆς Σαλισβουρίας κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος), καὶ ποιεῖται ἔκθεσιν πασῶν τῶν ἐργασιῶν, τῶν γενομένων ἐν Παλαιστίνῃ, αἵτινες ἐν συνόψει εἰσίν αἱ ἑξῆς:

<u>Ἀρχαιολογικαὶ ἔρευναι καὶ ἀνασκαφαὶ ἐν διαφόροις σημείοις τῆς Παλαιστίνης.</u>

<u>Μελέται γεωλογικαί.</u> Πρὸς τοῦτο ἐστάλησαν πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἰδικοὶ ἐπιστήμονες δι' ἐξόδων τῆς ἑταιρείας, ὅπως μελετήσωσι τὴν Παλαιστίνην καὶ ἰδίᾳ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης καὶ ἐξεδόθη πρὸς τοῦτο ἴδιον σύγγραμμα. Καταμετροῦνται τακτικῶς αἱ κυμάνσεις τοῦ ὕψους τοῦ ὕδατος τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, τοῦ ὁποίου, ὡς καὶ τῶν πέριξ πηγῶν, ἐγένοντο χημικαὶ ἀναλύσεις. Ἀπὸ 38 ἐτῶν ἤδη γίνονται κατὰ συνέχειαν παρατηρήσεις καὶ σημειώσεις καθ' ὅλον τὸ ἔτος, τῆς θερμοκρασίας τοῦ ἀέρως, τῆς ὑγρομετρικῆς αὐτοῦ καταστάσεως, τῆς ποσότητος τῆς καταπιπτούσης βροχῆς ἐτησίως, τῆς διευθύνσεως τῶν ἀνέμων κατὰ τοὺς διαφόρους μῆνας, τῆς μορφῆς καὶ τοῦ εἴδους τῶν νεφῶν ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ Τιβεριάδι. Γεωγραφικαὶ βιβλικαὶ μελέται. Χάρται τῆς Παλαιστίνης. Συγκριτικαὶ μελέται ἐπὶ τῶν ἀραβικῶν καὶ ἑβραϊκῶν λέξεων καὶ πασῶν τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου ἐν Χαβράνῃ ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, ὧν βρίθει ἡ χώρα ἐκείνη.[1]

[1] Πλουσία εἰς ἐπιγραφάς ἑλληνικὰς εἶνε ἡ πέραν τοῦ Ἰορδάνου χώρα τῆς ἐποχῆς τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ τῆς μετὰ Χριστόν.

Ταῦτα πάντα ἐκδίδει ἡ ἑταιρεία ἐν ἰδίῳ περιοδικῷ Palestine Exploration Fund ἐκδιδόμενον κατὰ τετραμηνίαν. Μὴ δυνάμενοι κατὰ τὸ πάρον νὰ ἐπεκταθῶμεν πολὺ ἐφ' ὅλων τῶν ἐργασιῶν τῆς ἑταιρείας, θέλομεν περιορισθῆ εἰς τὴν ἔκθεσιν τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες γίνονται νῦν ἐν Γεζήρ, κειμένη κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Ἰόππης μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς Ρέμλης καὶ τὴν ὁποίαν ἐσχάτως ἐπεσκέφθημεν.

Ἡ Γεζὴρ ἔκειτο ἐπὶ γηλόφου ἀρκετὰ ὑψηλοῦ, μήκους 600 μέτρων καὶ 100 πλάτους κατὰ τὸ στενώτερον μέρος. Κάτωθεν τοῦ λόφου τούτου, οὗτινος ἡ κλιτὺς δέν εἶνε ἀπότομος, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ ὁμαλῶς κατέρχεται πρὸς τὴν κοιλάδα, ἁπλοῦται ἡμικυκλικῶς ἡ πλατυτάτη πεδιὰς τῆς Ρέμλης, εἰς τὴν ἄκραν ἐσχατιὰν τῆς ὁποίας φαίνεται ὡς κυανῆ λεπτὴ λωρὶς ἡ Μεσόγειος. Ἡ ἐκ τοῦ λόφου τούτου θέα εἶνε ἐξαισία, μάλιστα κατὰ τὸ ἔαρ. Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ ἄκρου τοῦ λόφου κεῖται λιθίνη οἰκία τοῦ Πέργαμ καὶ κάτω τὸ χωρίον, τὸ λεγόμενον ἀβοῦ-Σοῦσε, ἐκ πλίνθων καὶ χώματος ἐκτισμένον, δριμέως ὄζον ἐκ τῆς καιομένης κόπρου τῶν πλινθίνων ἀρχαϊκῶν αὐτοῦ κλιβάνων (ταμποῦνια), οὓς πρός ἕψησιν τοῦ ἄρτου αὐτῶν οἱ ἐγχώριοι διαρκῶς καίουσιν.

Ἐπὶ τοῦ γηλόφου τούτου ἡ ἑταιρεία ἐπελάβετο τῶν ἀνασκαφῶν λαβοῦσα πρὸς τοῦτο αὐτοκρατορικὸν ἰραδὲ διὰ δύο ἔτη καὶ ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1902. Ἡ ἄδεια θὰ παραστῇ ἀνάγκη νὰ ἐπεκταθῇ ἴσως καὶ ἐπὶ 6 ἔτη, καθόσον τὸ πλεῖστον μέρος εἰσέτι δέν ἀνεσκάφη. Αἱ ἀνασκαφαὶ γίνονται ἐπὶ ἐπιφανείας 60 χιλ. τετραγωνικῶν ποδῶν διὰ τοῦ Κυρίου St. Macalister. Συνεπείᾳ τῆς ἐνσκήψεως τῆς χολέρας ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένοντο διακοπαὶ τῶν ἐργασιῶν. Ἡ δαπάνη κατὰ μῆνα ἀνήρχετο εἰς 100 λίρας Ἀγγλίας, τὰ δὲ ἀποτελέσματα ἦσαν ὑψίστου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Παλαιστίνης.

Ὅπως καταστῶμεν σαφέστεροι ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ προκειμένου ἡμῖν θέματος, προτάξωμεν ἐν στοιχειώδεσι γραμμαῖς, πῶς ὁ ἀρχαιολόγος δύναται ἔν τινι ἀνασκαφῇ νὰ γνωρίσῃ εἰς ποίαν ἐποχὴν ἀνήκει τὸ ἀνασκαπτόμενον τοῦτο στρῶμα καὶ εἰς ποίαν τὸ ἄλλο.

Ὁ ἐπισκεπτόμενος ἀνασκαφὴν τινα θέλει παρατηρήσει, ὅτι τὸ ἐκ τινος σκαπτομένης τάφρου σχηματιζόμενον τεῖχος παρουσιάζει διάφορα στρώματα ἐπικείμενα ἀλλεπαλλήλως τὰ μὲν παχέα, τὰ δὲ λεπτά, ἐπὶ τῶν σειρῶν τούτων τῶν στρωμάτων θέλει δι' ἀκριβοῦς παρατηρήσεως, συνδυαζομένης μετὰ πλήρους γνώσεως τῆς ἱστορίας καὶ ἄλλων βοηθητικῶν ἐπιστημῶν, ἀναγνωρίσει τὰς ἐποχάς καὶ τὰ γεγονότα, μεθ' ὧν συνδέονται τὰ συντρίμματα καὶ λοιπά ἀντικείμενα, ἅτινα ἀνευρίσκονται. Ἐπισκεφθεὶς ἄλλοτε τὰς ὑπὸ τοῦ Σλήμαν γενομένας ἀνασκαφὰς ἐν Τρῳάδι κατὰ τὸ Ἴλιον, παρετήρουν, ὅτι εἰς βάθος ἀρκετῶν μέτρων ἐκεῖσε ἔφθασαν εἰς 17 μέτρα τῆς βαθείας τάφρου τῆς σκαπτομένης, τὸ ἕτερον τεῖχος ἐπαρουσίασε διάφορα στρώματα ἐπικείμενα ἀλλεπαλλήλως εἰς γραμμὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παχείας, (ἐν τισι δὲ στρώμασιν ἔβλεπον καὶ μεγάλους πίθους κεχωσμένους ἢ τεθραυσμένους ἐν μέρει ἢ ὁλοκλήρους). Τὸ Ἴλιον λέγεται ὅτι ἐκτίσθη ἑπτάκις καὶ ὅτι ἑπομένως 7 πόλεων συντρίμματα καὶ ἐρείπια ἐσχημάτιζον ἑπτὰ ἀλλεπάλληλα στρώματα.

Τὰ ἐν Γεζὴρ στρώματα φαίνονται ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς τάφρου τοῦ μὴ εἰσέτι ἀνασκαφέντος, τοιαῦτα δὲ τινὰ μοι ἔδειξεν ἐπιτοπίως ἐν Γεζὴρ ὁ K. Macalister. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων προγενεστέρων οἰκοδομῶν φαίνονται ᾠκοδομημέναι ἄλλαι, ἐπὶ τοῦ στρώματος δὲ καὶ τῶν ἐρειπίων τούτων ἄλλαι. Ἐν τοῖς διαφόροις τούτοις στρώμασιν ἀνευρίσκονται διάφορα ἀντικείμενα τοῦ οἰκειακοῦ καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ βίου τῶν κατοίκων, ἐργαλεῖα, ὅπλα, κεράμινα σκεύη, ἀγαλμάτια κτλ.

Ἐν τοῖς κατωτάτοις στρώμασι, τοῖς πρώτοις, ἐλλείπει ὁ σίδηρος καθ' ὁλοκληρίαν, εἶνε δὲ γνωστόν, ὅτι πρὸ τοῦ σιδήρου ἦτο ἐν χρήσει ὁ χαλκὸς καὶ πρὸ αὐτοῦ ὁ λίθος, ἀναλόγως λοιπὸν χρονολογεῖται καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ στρώματος καὶ καλοῦνται αἱ περίοδοι Λιθικὴ περίοδος (Παλαιολιθικὴ, Νεολιθικὴ), περίοδος τοῦ χαλκοῦ, σιδήρου κτλ. Διότι μὴ γνωρίζων ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων, κατεσκεύαζε τὰ ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα αὐτοῦ ἐκ λίαν σκληροῦ λίθου πυρίτου (τσακμακόπετρας).

Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐν Παλαιστίνῃ, ὡς ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς περὶ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν στρωμάτων εἶνε ἰδίως τὰ πήλινα ἀγγεῖα. Πρὸ τῆς ἑβραϊκῆς κατακτήσεως (1500 π.Χ.) τὰ ἐκ κεράμου ἀγγεῖα δέν ὁμοιάζουσι ποσῶς πρὸς τὰ Μυκηναϊκὰ καὶ τὰ φοινικικά.

Κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς ἐν Ἑλλάδι τῶν Μυκηνῶν εὑρέθησαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ ἀγγεῖα τέχνης προκεχωρηκυίας ἤδη, ἔχοντα ἴδιον τύπον καὶ σχηματίζοντα ὡς ἐκ τούτου ἰδίαν ἐποχὴν· ἡ χρονολογία αὐτῶν δύναται νά ἀναχθῇ περὶ τὸ 1200 π.Χ. ἤτοι κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, ἡ ἐποχὴ αὕτη καὶ ἡ τέχνη ἐκλήθη Μυκηναία.

Ἐν Παλαιστίνῃ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναφαίνεται ἡ ξένη ἐπιρροὴ καὶ ἡ ὁμοιότης τῶν ἀγγείων πρὸς τὰ ξένα. Τινὰ τούτων φαίνεται, ὅτι μετηνέχθησαν ἐκ Κύπρου, ἢ ἐξ Ἄργους δι' ἐμπορικῶν πλοίων, κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν δὲ πάλιν περίοδον (809-300 π.Χ.) ταῦτα ἐξαφανίζονται, καὶ τὰ ἑβραϊκὰ ἀγγεῖα δέν ἔχουσι τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς τέχνης καὶ καλαισθησίας, ἥτις διακρίνει τὰ Μυκηναϊκά.

Ὅταν φυλὴ τις κατοικήσῃ ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας πόλιν τινά, ὁ σωρὸς τῶν συντριμμάτων μετὰ τὴν καταστροφὴν σχηματίζει στρῶμα ἀναλόγως παχύτερον. Πολλάκις ἡ νέα ἐπελθοῦσα φυλὴ πρὸς ἀνασκαφὴν θεμελίων, τὰ κατώτερα στρώματα φέρει εἰς τὰ ἀνώτερα καὶ τοῦτο ἄγει εἰς σύγχυσὶν τινα. Ὁ ἔμπειρος ὅμως καὶ ἐξησκημένος ἀρχαιολόγος δύναται νὰ διακρίνῃ τοῦτο. Δυσκολώτερον εἶνε νὰ ὁρισθῇ πόσον χρονικὸν διάστημα διήρκεσε πόλις τις· ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἡ πεῖρα καὶ αἱ ἀλλαχοῦ ὁμοιόμορφοι ἀνασκαφαὶ καὶ τὸ ὅλον ὁμοῦ, καὶ τὰ καθ' ἕκαστον δύνανται νά ὁδηγήσωσι τὸν ἀρχαιολόγον, ὥστε νὰ ἐκφέρῃ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον γνώμην ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς ἀκριβείας. (wilson).

Αἱ ἐν Γεζὴρ ἀνασκαφαὶ παρουσιάζουσιν ἑπτὰ στρώματα ἐπάλληλα, ἤτοι ἑπτὰ περιόδους ἀνθρωπίνης κατοχῆς. Τὰ ἑπτὰ ταῦτα στρώματα δέν εὑρίσκονται καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῶν ἀνασκαφῶν, καθόσον μέρη τινὰ παρουσιάζουσι τέσσαρα στρώματα καλυφθέντα ἅπαξ διὰ παντὸς μέχρι σήμερον καὶ μείναντα κεκαλυμμένα, ἐν ᾧ εἰς ἄλλα σημεῖα ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῶν παλαιῶν νεώτερα.

Ἐν τοῖς πλείστοις, ὑπὸ τὸ τέταρτον στρῶμα εὑρέθησαν τὰ κατηρειπωμένα θεμέλια τῶν τετραγώνων οἰκίσκων τῶν Χαναναίων, λίαν σμικρῶν καὶ ἐκτισμένων διὰ πηλοῦ καὶ ἀκατεργάστων λίθων.

Τὰ δύο κατώτατα στρώματα

Εἰς τὰ δύο πρῶτα κατώτατα στρώματα κατῴκησαν ἄνθρωποι ὅλως προϊστορικοί, μὴ ἀνήκοντες εἰς τὴν σημιτικὴν φυλὴν καὶ μὴ ὁμοιάζοντες ποσῶς πρὸς τοὺς λοιποὺς λαούς, τοὺς κατοικοῦντας περὶ τὴν Μεσόγειον. Ὁ καθηγητὴς τῆς Κανταβριγίας Κ. Ἀλέξανδρος Μακαλίστερ, λίαν εἰδικὸς ἀνθρωπολόγος, μελετήσας καὶ καταμετρήσας μεθ' ὅλης τῆς τεχνικῆς λεπτομερείας τὰ κρανία καὶ τὰ μακρὰ ὀστᾶ τῶν ἀνθρώπων, τὰ εὑρεθέντα κατὰ τὰ δύο ταῦτα στρώματα, εὗρεν, ὅτι τὸ ἀνάστημα τῶν ἀνθρώπων τούτων δέν ὑπερέβαινε τοὺς 5 πόδας καὶ 7 δακτύλους, τῶν δὲ πλείστων ἦτο βραχύτερον τῶν 5 ποδῶν καὶ 4 δακτύλων. Ἡ φυλὴ αὐτὴ ἦτο μικρὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ ἀνάστημα, ὁμοιάζει δὲ πολὺ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Νεολιθικῆς περιόδου.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν καλουμένην ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων Νεολιθικήν, ὁ ἄνθρωπος ὢν ἐν τῇ νηπιώδει αὐτοῦ καταστάσει ἠγνόει τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων, τοῦ χαλκοῦ καὶ τοῦ σιδήρου καὶ ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἀνευρίσκονται τὰ ἐργαλεῖα αὐτοῦ κατεσκευασμένα μόνον ἐκ λίθου σκληροῦ πυρίτου, ὡς μάχαιραι, πελέκεις, πρίονες, ἀκόντια κτλ. Ἐγίγνωσκὲ πως τὴν κεραμευτικήν, καὶ ἡ ὑφαντικὴ συνίστατο εἰς τὸ νὰ πλέκῃ μόνον δίκτυα πρὸς ἄγραν ἰχθύων, ἀγνοῶν τὸν σῖτον καὶ τὴν κριθήν, ἐτρέφετο ἐκ τῆς ἄγρας καὶ τοῦ κυνηγίου.

Εἰς τὸ ἐν Ζυρίχῃ τῆς Ἑλβετίας Μουσεῖον τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἐπεσκέφθην, εἶδον ἐκτεθειμένα τῶν πρώτων ἀνθρώπων τὰ ἐργαλεῖα καὶ σκεύη, τὰ ἀνευρεθέντα καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ἐκείνην. Ἐν τῇ ἐνταῦθα δὲ ὀθωμανικῇ Σχολῇ, τῇ λεγομένῃ Μαμονίε, ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Γεζὴρ συνελέγησαν καὶ ἐκομίσθησαν πλεῖστα ὅσα τεμάχια τοιούτων ἐργαλείων ἐκ σκληροτάτου λίθου, διάφορα τὸ σχῆμα καὶ τὸ μέγεθος καὶ προφανῶς χρησιμοποιούμενα διὰ πλείστας ἄλλας χρήσεις·ὁ λίθος εἶνε ὑπομέλας τὸ χρῶμα, μεγάλης ἀντιστάσεως, λίαν κοπτερός, διακρίνει δὲ τις εἰς διάφορα σχήματα καὶ μορφὰς αὐτοῦ. Οὐδὲν ἱστορικὸν γνωρίζομεν περὶ τῶν πρώτων τούτων κατοίκων τῆς

Παλαιστίνης καὶ μόνον τὰ λείψανα τῶν ὀστῶν καὶ τὰ ἐργαλεῖα εἶνε τὰ ζῶντα μνημεῖα, τὰ μαρτυροῦντα τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Οὐδεμίαν κατὰ συνέπειαν χρονολογίαν δύναταὶ τις νὰ ὁρίσῃ. Κατῴκουν ἐν τρώγλαις. Αἱ τρῶγλαι ἢ τὰ λαξευτὰ καὶ φυσικὰ σπήλαια ἐν Γεζὴρ εἶνε πολλαί, κατέρχεταὶ τις εἰς αὐτὰς διὰ βαθμίδων ἐσκαλισμένων ἐπὶ τοῦ βράχου, οὗτινος ἡ σύστασις εἶνε ἐνιαχοῦ τόσον μαλακὴ, ὥστε καὶ διὰ τῶν δακτύλων δύναταὶ τις νὰ ἀποξέσῃ. Ὁ κ. Μακαλίστερ μοι ἔδειξε σημεῖα τοῦ ἐργαλείου τοῦ λαξεύσαντος ἐν τῷ σπηλαίῳ καὶ φρονεῖ, ὅτι τὰ ἐργαλεῖα ἦσαν ξύλινα, σπήλαιον δὲ τι εἶχε κανονικῶς λελαξευμένην μεγάλην εἴσοδον. Ἡ γνώμη αὕτη δέν εἶνε ἀπίθανος, καθ' ὅσον ἐδοκίμασε καὶ ὁ ἴδιος νὰ λαξεύσῃ καὶ ἐσχημάτισε διὰ τοῦ ξύλου τὰ αὐτὰ σχήματα.

Οἱ Νεολιθικοὶ οὗτοι τρωγλοδύται κατεκτήθησαν καὶ ὑπεχώρησαν εἰς λαὸν εὐρωστότερον, ἀνδρειότερον, μεγαλόσωμον καὶ μᾶλλον πεπολιτισμένον, καταγωγῆς σημιτικῆς, τοὺς Χαναναίους ἢ Ἀμμορραίους, οἵτινες κατέλαβον τὴν χώραν, κατὰ τὴν ἁγίαν Γραφήν, τὴν ἀπὸ Σιδῶνος μέχρι Γάζης πρὸς Νότον καὶ μέχρι Σοδόμων καὶ Γομμόρας πρὸς Ἀνατολάς. Ἐκ τῆς καταμετρήσεως δὲ τῶν ὀστῶν, τῶν ἐν ἀφθονίᾳ εὑρεθέντων ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς τῆς Γεζήρ, τὸ ἀνάστημα αὐτῶν εἶχεν ὕψος 5 ποδῶν καὶ 7 δακτύλων καὶ 11 καὶ καλῶς ἐσχηματισμένα κρανία.

Ἡ φυλὴ αὕτη ἂν καὶ ἐπανειλημμένως κατεκτήθη ὑπὸ Ἑβραίων, Αἰγυπτίων, Ἑλλήνων, Ρωμαίων καὶ λοιπῶν, ἔμεινε πάντοτε ὡς ὑποστάθμη ὅλων τῶν κατακλυσμῶν, οὓς ὑπέστη, καὶ οἱ μορφολογικοὶ χαρακτῆρες αὐτῆς σῴζονται σήμερον παρὰ τοῖς ἰθαγενέσι φελλάχοις, ὑποστάντες βεβαίως ὅλας τὰς ἐπιδράσεις τῶν ἀναμίξεων. Οἱ πρὸ αὐτῶν κάτοικοι ἐξηφανίσθησαν καθ' ὁλοκληρίαν καὶ οὐδὲν ἴχνος αὐτῶν ζῶν σῴζεται ἀπὸ πολλῶν ἤδη χιλιετηρίδων (εἰ μή, κατὰ τινας, κατὰ τὰ Πυρηναῖα μεταξὺ Γαλλίας καὶ Ἰσπανίας). Οἱ Χαναναῖοι ἦσαν κύριοι τῆς χώρας ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ἑβραίων τῶν

ὁποίων καί ἐδέσποσαν ἐπὶ χρονικὸν τι διάστημα, ἡμίσεως αἰῶνος. Ἐκ δὲ τῶν διηγήσεων τῆς Ἁγ. Γραφῆς περὶ τοῦ Φιλισταίου Γολιὰθ καὶ ἑτέρου τινός πελωρίου ἀνθρώπου, ἔχοντος ἀντὶ πέντε 6 δακτύλους εἰς ἑκάστην χεῖρα καὶ πόδα, ἤτοι 24 φαίνεται, ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη ἦτο λίαν ἀνεπτυγμένη τὰς σωματικὰς δυνάμεις καὶ οἱ Ἑβραῖοι μετὰ μακροὺς πολέμους δέν ἠδυνήθησαν νά καθυποτάξωσιν αὐτὴν. Ἴσως καὶ ἡ κοιλὰς τοῦ Προφήτου Ἠλιοῦ ἐκλήθη Ραφαΐμ, ἤτοι τῶν γιγάντων, ἐκ τῆς Ραφῆ, διότι ἡ φυλὴ αὕτη συνήθως ἐστρατοπέδευεν αὐτόθι καὶ διεχέοντο ἀνὰ τὴν κοιλάδα ταύτην, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς Ἁγ. Γραφῆς, οἱ Φιλισταῖοι.

Ὁ Δαυΐδ, οὗτινος ὅλος ὁ βίος διέρρευσεν ἐν πολέμοις ἦλθεν εἰς συχνὰς συρράξεις καὶ ἠναγκάζετο νὰ ἀποκρούῃ ἐπανειλημμένας ἐπιδρομὰς αὐτῶν, εἰς μίαν δ' ἐξ αὐτῶν κατεδίωξεν αὐτοὺς μέχρι Γεζήρ. Φαραὼ τις τῆς Αἰγύπτου καὶ πενθερὸς τοῦ Σολομῶντος (διότι εἶχε δώσει εἰς αὐτὸν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ) ἐκστρατεύσας ἐναντίον τῶν Φιλισταίων καὶ κατατροπώσας αὐτοὺς, κατέστρεψε τὴν Γεζὴρ καὶ κατέκαυσεν αὐτὴν. Τὸ στρῶμα τῆς τάφρου, ἐὰν σώζηται ἐν Γεζήρ, ὅπως εὑρέθη εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Tel-il-Hesi καὶ Tel-il-Judeideh, θὰ ἦτο πολλοῦ ἐνδιαφέροντος, διότι θὰ ἠδύνατο τις χρονολογικῶς νὰ χωρίσῃ τὰ διάφορα στρώματα, τὰ ἄνωθεν καὶ τὰ κάτωθεν.

Ὁ Φαραὼ κατόπιν ἐχάρισεν τὴν Γεζὴρ εἰς τὸν γαμβρὸν αὐτοῦ Σολομῶντα, ὅστις παραλαβὼν ἀνέκτησεν αὐτὴν ἐκ νέου.

Τὰ τρία ἀμέσως ἐπικείμενα στρώματα

Τὰ τρία στρώματα, τὰ ἐπικείμενα τῶν Νεολιθικῶν, ἀνάγονται εἰς τὴν Χαναναίαν περίοδον. Ἐν τοῖς στρώμασι τούτοις βλέπομεν ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦσι πραγματικὴν ἔκπληξιν καὶ εἶνε κατὰ τοῦτο ἀξιοσημείωτα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, καθ' ὅσον ἐπιχέουσι λαμπρὸν φῶς ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν Χαναναίων, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ βίου αὐτῶν καὶ οὕτω δυναταὶ τις νὰ ἐννοήσῃ κάλλιον, διατὶ οἱ Προφῆται τῶν Ἑβραίων ἐξανίσταντο μετὰ τοσαύτηςἀγανακτήσεως ἐναντίον τῶν ἕξεων, τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ ἐν γένει τῶν πράξεων τοῦ λαοῦ τούτου.

Ἡ φυλὴ αὕτη κατῴκει ἐντὸς οἰκιῶν ἐκ πλίνθων, ὅπως βλέπομεν μέχρι σήμερον τοὺς κατοίκους τῶν πεδιάδων τῆς Ἰόππης· ἦσαν συνῳκισμένοι καὶ περιέβαλλον τὴν πόλιν αὐτῶν διὰ τείχους. Ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἡ ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν συνέθαπτον καὶ παροψίδας, ἀγγεῖα τροφῆς κ.τ.λ. (Macalister).

Εὑρέθησαν ἀγαλμάτια μόσχων, τοὺς ὁποίους ἐλάτρευον ὡς θεότητας, καθὼς καὶ πλάκες κεράμιναι εἰκονίζουσαι τὴν Ἀσταρώθ ἢ Ἀστάρτην, ἴσως βαβυλωνιακαὶ· ἐπίσης ἀγαλμάτια τῆς Ἀσταρώθ μικρὰ, ἄκομψα καὶ λίαν ἄτεχνα. Τὰ ἀγαλμάτια ταῦτα εἶνε ποικίλα τὸ μέγεθος, τριῶν καὶ ἐφεξῆς δακτύλων τὸ μῆκος, ἐκ λίθων ἢ ἐκ κεράμου, εἴτε ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένα. Ἐπὶ τούτοις εὑρέθησαν πλεῖσται κεφαλαὶ βοῶν καὶ ἄλλων ζῴων καὶ ὁλόκληρα σπιθαμιαῖα κεράμινα ἀγαλμάτια βοῶν, ἀρκετὰ ἐπιτυχῶς ἐπεξειργασμένα, πάντα ὅμως ταῦτα τεθραυσμένα, ὡσεί ὑποστάντα καταστροφὴν ἐκ τινος γεγονότος. Ἦσαν προφανῶς οἱ ἐφέστιοι Θεοὶ τῶν κατοίκων καὶ φαίνεται, ὅτι ἡ λατρεία αὐτῶν ὀλίγον διαφέρει τῆς τῶν Αἰγυπτίων καὶ Βαβυλονίων, καθόσον ἡ μὲν Ἀσταρώθ εἶνε Θεότης Βαβυλωνιακὴ πρὸς τὴν Ἀφροδίτην τῶν Ἑλλήνων συμπίπτουσα, οἱ δὲ βόες καὶ μόσχοι τῶν Αἰγυπτίων.[1]

Ὅτι οἱ Γεζηρῖται εὑρίσκοντο εἰς μεγάλην συνάφειαν πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους, δεικνύουσιν οἱ διάφοροι σκαραβαῖοι, οἱ εὑρεθέντες ἐν ἀφθονίᾳ, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀπαντῶσι καὶ ἐπιγραφαὶ ἱερογλυφικαὶ ἀναφερόμεναι εἰς Αἰγυπτίους βασιλεῖς. Οἱ σκαραβαῖοι οὗτοι ἀνάγονται εἰς ἐποχὰς ποικίλας, ἤτοι 1500-2500 π.Χ. Εἷς ἐξ αὐτῶν φέρει τό ὄνομα

[1] Ὅτε ὁ Ἰακὼβ μὴ δυνάμενος νὰ συζήσῃ μετὰ του πλεονέκτου πενθεροῦ αὐτοῦ Λάβαν ἔφυγε κρύφα μετὰ τῶν δύο γυναικῶν του, τῆς Λείας καὶ Ραχήλ, ὁ Λάβαν δραμὼν εἰς ἀναζήτησιν καὶ εὑρὼν αὐτοὺς ἐν τῇ σκηνῇ, ἐζήτησε νά τῷ ἀποδοθῶσιν οἱ Θεοί, οὓς εἶχεν κλέψει ἐκ τῆς οἰκίας του. Ἡ Ραχὴλ ἔκρυψεν αὐτοὺς ὑπὸ τὸ τάγμα τοῦ ζάου καὶ ἐπὶ αὐτοῦ προφασιζομένη τὴν ἀσθενῆ· Ὁ Λάβαν μή ὑποπτευθεὶς ὅτι τὰ εἴδωλα ἦσαν ὑπὸ τὸ τάγμα καὶ ἐξερευνήσας ἐν τῇ σκηνῇ ἀνεχώρησε μὴ δυνηθεὶς νὰ εὕρῃ τοὺς κλαπέντας ἐφεστίους Θεοὺς του· Ἦσαν βεβαίως οὗτοι μικρὰ εἴδωλα οἷα νῦν ἐν Γεζὴρ ἐκθάπτονται καὶ τὰ ὁποῖα δύναταὶ τις νὰ κρύψῃ εὐκόλως ἐντὸς τῶν ἐνδυμάτων του·

Ρα-Κα-Να-φερ, ὅπερ ἔφερον διάφοροι βασιλεῖς τῆς Ζ^{ης} Αἰγυπτιακῆς Δυναστείας.

Οἱ σκαραβαῖοι οὗτοι ποικίλοι τὸ μέγεθος καὶ τὸ χρῶμα καὶ ἐκ διαφόρων λίθων μαλακῶν σκληρῶν καὶ πολυτίμων κατασκευασμένοι, γνωστόν, ὅτι παριστάνουσι τὸν κάνθαρον, ὅστις παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἐθεωρεῖτο ὡς ζῷον ἱερὸν καὶ σύμβολον τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς κοσμογονίας. Ἐπὶ τῆς πλατείας αὐτῶν ἐπιφανείας παριστῶσι διαφόρους μορφὰς ἀνθρώπων, Θεοτήτων ἢ ζώων, ἢ ἄλλα σχήματα μετά, ἢ ἄνευ Ἱερογλυφικῶν·ἐχρησίμευον δὲ ὡς φυλακτήρια, εἴτε ἐπὶ δακτυλιδίων, εἴτε ἐπὶ ἄλλων κοσμημάτων.

Ἐκ τῶν ἀξίων ἐνδιαφέροντος ἀνακαλύψεων κατὰ τὸ πέμπτον στρῶμα εἶνε, ὅτι πρῶτον ἤδη ἀναφαίνεται ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου καὶ τῶν σιδηρῶν ἀντικειμένων καθὼς καὶ τῶν χαλκίνων. Εἶνε δὲ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, αἰχμαὶ δοράτων, μάχαιραι, βελόναι, ἧλοι κ.τ.λ. ὁ δὲ χαλκὸς χρησιμεύει καὶ διὰ κατασκευὴν κοσμημάτων, ἐνωτίων καὶ ψελλίων. Ἐκτός τῶν σιδηρῶν καὶ χαλκῶν εὑρέθησαν καὶ ὀστέϊνά τινα ἀντικείμενα γεγλυμμένα, ὡς λαβαὶ ἐργαλείων ἢ μαχαιρῶν, καθὼς καὶ καρφίδες καὶ πολλὰ εἴδη ὀστῶν, χρησιμεύοντα ὡς φυλακτήρια ἢ κοσμήματα, ἰδίᾳ δὲ ὀστᾶ ἰχθύων· ἐπίσης εὑρέθησαν τὰ ὀστᾶ ὅλων τῶν κατοικιδίων ζώων, καμηλῶν, αἰγῶν, βοῶν, ἵππων καὶ ὄνων· πλείονά εἰσι τὰ τῆς δορκάδος, κυνὸς καὶ θώων (τσακαλιῶν). Εὑρέθησαν εἰς μέρος τι πολλὰ ὀστᾶ βόεια, μακρὰ, κεκομμένα διὰ κοπτεροῦ ὀργάνου ἴσως πρὸς ἐξαγωγὴν τοῦ μυελοῦ καὶ ἐπειδὴ δέν ἐφαίνοντο, ὅτι ταῦτα ἐπηρεάσθησαν ὑπὸ τοῦ πυρός, ὑπενθυμίζουσι τὰ ἀλλόκοτα ἀραβικὰ ὄργια, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Νεῖλος καὶ τὰ ὁποῖα διαφιλονεικοῦνται ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ροβέρτου Σμὶθ· κατὰ τὰ ὄργια ταῦτα ἐθυσιάζετο κάμηλος κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ πρωϊνοῦ ἀστέρος καὶ κατεβροχθίζετο ὑπὸ τῶν θυσιαζόντων ἡ σάρξ, τὸ δέρμα καὶ τὰ ὀστᾶ, πρὶν ἢ αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἀστέρος ἀφανισθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἡλίου (Macalister).

Ἡ ἀνακάλυψις, ἡ τὴν μεγίστην ἔκπληξιν προκαλοῦσα, εἶνε ἡ ἐντὸς τῶν θεμελίων τῶν οἰκοδομῶν ἀνεύρεσις ὀστῶν παίδων ἐκτισμένων ἐντὸς τῶν τοίχων. Κυρίως εὑρίσκοντο κατὰ τὸ ἄκρον τοῦ τοίχου, παρὰ τὴν θύραν καὶ σπανίως ἐν τῷ μέσῳ. Φαίνεται δὲ

ὅτι ἐπεκράτει ἡ συνήθεια τοῦ νά καταθέτωσι μετὰ τῶν κτιζομένων θυμάτων καὶ ἀγγεῖα πήλινα, περιέχοντα ὑγρὸν τι, αἷμα, ἢ ἀντ' αὐτοῦ, ὀπὸν τῆς σταφυλῆς εἰς ἀντικατάστασιν. Οἱ τοῖχοι ἐντὸς τῶν ὁποίων εὑρέθησαν κείμενα τὰ ὀστᾶ ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς τὸ πρώϊμον χαναναῖον στρῶμα. Τὸ σῶμα ἐτίθετο ἐντὸς πίθου, τοῦ ὁποίου τὸ στόμιον ἦτο τεθραυσμένον πιθανῶς, ὅπως εἰσαχθῇ τὸ βρέφος. Δύο πήλιναι παροψίδες βαθεῖαι (γαβάθες) ἐτίθεντο ἐπὶ τοῦ πίθου, περιέχουσαι ἕτερα ἡμισφαιρικὰ πινάκια τὸ ἓν ἐντὸς τοῦ ἄλλου. Λάγηνος μετὰ στρογγύλου στομίου καὶ μονόχειρ, ἱσταμένη ὀρθία ὄπισθεν τοῦ πίθου καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τοίχου. Δύο λυχνίαι, ἡ μία ἐντὸς τῆς ἑτέρας καὶ ἑτέρα μικρὰ λάγηνος πλησίον.

Ὑπῆρχεν ὅθεν ὡρισμένη τις σειρὰ ἐν τῷ τυπικῷ τῆς συνηθείας ταύτης.

α) Θυσία, καθ' ἥν ἐκτίζετο βρέφος ἐντὸς τοῦ τοίχου πιθανῶς ζῶν.

β) Φόνος τοῦ θύματος καὶ κατάθεσις τοῦ σώματος ἐντὸς πίθου.

γ) Προσθήκη ἄλλων πηλίνων ἀγγείων, πιθανῶς περιεχόντων τροφὴν διὰ τὰ θύματα.

δ) Προσθήκη διαρκοῦς συμβολισμοῦ τῆς πράξεως τῆς θυσίας, συνισταμένη ἐκ λυχνίας, τύπου τοῦ φωτὸς καὶ παροψίδος περιεχούσης αἷμα, ἢ ἄλλο τι ὑγρὸν ἀντικαθιστῶν αὐτό. Εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα ἑβραϊκοὺς χρόνους ἐγένετο παράληψις τῶν ἀνθρωπίνων θυμάτων καὶ συγκράτησις τῶν συμβόλων μόνων ἤτοι, ἡ ἐξέλιξις τοῦ τυπικοῦ τῆς θεμελιώσεως τῶν οἰκοδομῶν, κατ' ἀρχὰς μὲν συνωδεύετο ὑπὸ ἀνθρωπίνων θυμάτων, κατόπιν δὲ ἐπὶ τῆς ἑβραϊκῆς ἐποχῆς ἐξέλιπον τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἀντικατεστάθησαν διὰ τῶν συμβόλων αὐτῶν, τῶν λυχνιῶν καὶ παροψίδων. Ἡ ἀπάνθρωπος αὕτη συνήθεια ἐπεκράτει καὶ ἐν Βαβυλῶνι, ἔνθα ἐν τῷ Ναῷ τοῦ Βήλου, ἐν Νίπερ, εὑρέθησαν πολλὰ κρανία ἐκτισμένα μεταξὺ τῶν πλίνθων. Ἐπίσης δὲ ἐπεκράτει τοῦτο καὶ ἐν Ἰνδίᾳ, Νέᾳ Ζηλανδίᾳ, Βόρνεο, Σιάμ, Ἰαπωνίᾳ, Μεξικῷ, Βοσνίᾳ, Γερμανίᾳ, Δανιμαρκίᾳ, Ἀγγλίᾳ, ἐπιμαρτυρεῖται δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ διηγήματος, καθ' ὃ ὁ wortigarn δέν ἠδύνατο νὰ τελειώσῃ τὸ φρούριον αὐτοῦ, ἐὰν δέν ἔβαπτε τὸν θεμέλιον λίθον ἐν αἵματι, καὶ τοῦ Colam Cille, ὅστις ἔθαψε ζῶντα τὸν σύντροφον αὐτοῦ Oran ὑπὸ τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἐν Ἰένᾳ (Macalister). Ἐπίσης ἀναφέρονται καὶ οἰκοδομαὶ γεφυρῶν μὴ δυνάμεναι νὰ στηριχθῶσιν ἢ ἐπὶ ἀνθρωπίνου θύματος κτιζομένου ἐν τοῖς θεμελίοις.

Ἴχνη τῆς τοιαύτης ἀγρίας συνηθείας σῴζονται μέχρι σήμερον ἐν Ἀνατολῇ, ἔνθα, ἐν τῇ θεμελιώσει οἰκοδομῆς, εἶνε ἀνάγκη νὰ προσενεχθῇ ἓν ἐξιλαστήριον θῦμα καὶ ὡς τοιαῦτα ἐκλέγονται συνήθως ἀμνοί, ἢ μόσχοι σφαζόμενοι ἐν τῇ θεμελιώσει τῆς οἰκοδομῆς, διότι ὑποτίθεται ὅτι ἐάν, δέν προσενεχθῇ τοιαύτη θυσία, τὸ κακὸν πνεῦμα τὸ δεσπόζον τοῦ χώρου ἐκείνου, ἔνθα κτίζεται ἡ οἰκοδομὴ, δυσαρεστούμενον ἐκ τῆς μὴ προσφορᾶς θυσίας καὶ αὐτὸ θὰ ἐπιφέρῃ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου ἢ ἐργάτου ἢ ἐργατῶν, ἐν τῇ οἰκοδομήσει, διὰ καταπτώσεων τοίχων ἢ ἄλλων τινῶν ἀντικειμένων τῆς οἰκοδομησίμου ὕλης.

Ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, εἰς τὸ Βιβλίον τῶν Βασιλειῶν (Α' 16, 34), ἀναγινώσκομεν, ὅτι ἐπὶ βασιλέως Ἀχαάβ Χιὴλ ὁ Βαιθηλίτης ᾠκοδόμησε τὴν Ἱεριχὼ καὶ ἔθηκε, τὰ θεμέλια αὐτῆς ἐπὶ Ἀβειρὼν τοῦ πρωτοτόκου αὐτοῦ υἱοῦ καὶ ἔστησε τὰς πύλας αὐτῆς ἐπὶ Ζιγοὺβ τοῦ νεωτέρου υἱοῦ αὐτοῦ. Τὸ χωρίον τοῦτο ἴσως εἶνε ὀλίγον σκοτεινόν· ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἐξηγηθῇ, ἡ ἀνακάλυψις αὕτη παρέχει ἐξήγησιν τοιαύτην, ἡ ὁποία δεν εἶνε ἀπίθανος: ἔθηκε τὰ θεμέλια ἐπὶ Ἀβειρὼν τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ αὐτοῦ. Ἡ ἀνθρωποκτονία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦτο τι λίαν σύνηθες καὶ κοινόν, ἐν ᾧ ἡμεῖς σήμερον, ὡς ἐκ τοῦ ἀπανθρώπου καὶ φρικώδους τοῦ πράγματος, δυσκολευόμεθα νὰ παραδεχθῶμεν τοιαύτας ἐξηγήσεις.

Ὁ Καθηγητὴς Σέλλιν, περιγράφων τὰς ἀνασκαφὰς τάς γενομένας ἐν Τάνααχ, λέγει, ὅτι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1902 ἀνασκάπτων τρεῖς πύργους, ὧν ὁ εἷς τῆς ἐποχῆς τῶν Χαναναίων καί οἱ δύο τῆς πρωΐμου Ἰσραηλιτικῆς ἐποχῆς, ὁ δὲ τρίτος μεταγενέστερος, εὗρε παρὰ τὸν πύργον τὰ λείψανα 30 παίδων, τεθαμμένα ἐντὸς πίθων, ὅπως ἐν Γεζὴρ καὶ οὐ μακρὰν αὐτῶν βωμὸν ἐκ βράχου, Χαναναίου. Ἐν ταῖς οἰκίαις εὑρέθη μέγας ἀριθμὸς εἰκόνων γυμνῆς Χαναναίας Ἀστάρτης καὶ κάτωθεν τῶν οἰκιῶν λείψανα νηπίων καὶ νέων, οἱ ὁποῖοι ἐτάφησαν, ὅταν αἱ οἰκίαι ἐκτίσθησαν.

Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Γεζὴρ ἔκαιον τούς νεκρούς αὐτῶν καθὼς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἀνευρεθέντος ὑπογείου σπηλαίου, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ νεκροταφεῖον τῶν Γεζηριτῶν. Ἐντὸς τοῦ σπηλαίου τούτου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πλαγίως τῆς εἰσόδου ὀροφὴν εἶχεν ἠνοιγμένην καπνοδόχην, μέχρι τοῦδε εὑρέθησαν ἀνθρώπινα ὀστᾶ, τὰ μὲν κεκαυμένα εἰς λευκὴν τέφραν, τὰ δὲ ἡμιτελῶς ὑπὸ τοῦ πυρὸς προσβληθέντα. Τὰ ὀστᾶ, λέγει ὁ K. Macalister, ἀφεθησαν, ὅπως ἐκάησαν καὶ τὰ μὲν ἐν τῷ κέντρῳ τῆς πυρᾶς

προσεβλήθησαν περισσότερον, τὰ δὲ εἰς τὰ ἄκρα ὀλιγώτερον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐνδιαφὲρον ἦτο καταφανὲς προσέπαθησα νὰ ἐρευνήσω τὸ ὑπόγειον τοῦτο λεπτομερῶς καὶ τελείως. Τοῦτο ἐγένετο μετὰ μεγάλης ἐπιμελείας καὶ ἕκαστον τεμάχιον γῆς διήρχετο ὑπὸ τὴν παρατήρησὶν μου καὶ παρέμενον ἐν τῷ ὑπογείῳ καθ' ὅλον τὸ διάστημα, καθ' ὃ ὁ ἐργάτης εἰργάζετο. (Macalister).

Τὸν λαὸν ὅστις μετεχειρίζετο τὸ ὑπόγειον ὡς κλίβανον νεκρῶν διεδέχθη λαός, ὅστις μετεχειρίζετο αὐτὸ ὡς νεκροταφεῖον.

Τὰ κεκαυμένα ὀστᾶ εἶνε πολυαρίθμων προσώπων, μὴ δυναμένων νὰ ὁρισθῶσιν, ἐπειδὴ πάντα ἦσαν τεθραυσμένα εἰς τεμάχια καὶ μεμιγμένα, σχηματίζοντα στρῶμα ἑνὸς ποδὸς πάχους, στρώματα δὲ κεκαυμένων ὀστῶν διεδέχοντο ἄλλα ἡμικεκαυμένα καὶ μεμαυρισμένα ὑπὸ τοῦ πυρός. Ἦσαν δὲ ὀστᾶ ἀνθρώπων ὅλων τῶν ἡλικιῶν. Ὀστᾶ δώδεκα νεογνῶν ἀνευρέθησαν ἐν τῷ σωρῷ. Ἐπίσης δὲ καὶ παίδων ἀπὸ 1-8 ἐτῶν, ὅπως καὶ ἐνηλίκων, τὰ πλείονα δὲ θηλέων. Φαίνεται, ὅτι τὰ ὀστᾶ ταῦτα ἦσαν λαοῦ μικροῦ τὸ ἀνάστημα καὶ τὴν κατασκευήν, μὴ ὑπερβαίνοντος τοὺς 5 πόδας καὶ 7 δακτύλους καὶ τὰ πλείονα 5 πόδας καὶ 4 δακτύλους, τὰ σκέλη ἦσαν λεπτὰ ἀλλὰ μυώδη, οὐδεὶς δὲ λαὸς ἐκ τῶν γνωστῶν τῆς Μεσογείου προσομοιάζει τούτῳ.

Τὰ μὴ κεκαυμένα ὀστᾶ καὶ τεθαμμένα ἐν τῷ σπηλαίῳ φαίνεται ὅτι ἦσαν ἄλλης φυλῆς, ἥτις εἶχε εὐρωστότερα, μακρύτερα καὶ πλατύτερα ὀστᾶ μετὰ προσφύσεων μυῶν παχυτέρων, τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἦσαν πλατύτερα μετὰ καλῶς προεξεχουσῶν ρινῶν, μετὰ στρογγύλων πωγώνων, ὀδόντων πλατέων καὶ εἰς κανονικὰς ἀποστάσεις τοποθετημένων.

Ὁ γενικὸς χαρακτὴρ αὐτῶν συμπίπτει πρὸς τὰ πρῶτα κύματα τῆς Σημιτικῆς ἐπιδρομῆς, πρός τοὺς Ἀμοραίους καὶ Χαναναίους.

Ἕκτον στρῶμα

Τὸ ἕκτον στρῶμα δεικνύει τὴν ὕπαρξιν τῆς ἑβραϊκῆς κυριαρχίας, διότι εὑρέθησαν πήλινα ἀγγεῖα ἑβραϊκῆς ἐποχῆς μετ' ἀρχαίων ἑβραϊκῶν χαρακτήρων ἐπὶ τῶν χειρίδων τῶν στάμνων καὶ τοῦ σήματος, κάτωθεν δὲ τοῦ σήματος, τὰ ὀνόματα μιᾶς ἐκ τῶν τεσσάρων πόλεων Χεβρῶνος, Σακώθ, Ζὶφ καὶ ἀγνώστου τινὸς πόλεως Μμστ. Διάφοροι ὑποθέσεις ἐξηνέχθησαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρῆσιν τῶν στάμνων τούτω,· ὅτι αὗται ἴσως περιεῖχον τὸν φόρον τοῦ ἐλαίου, τοῦ οἴνου, ἢ τοῦ σίτου διὰ τὰς βασιλικὰς ἀποθήκας· τὸ δὲ βασιλικὸν σῆμα ἦτο τὸ ἐπίσημον πιστοποιητικὸν τῆς περιεκτικότητος αὐτῶν, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν τεσσάρων πόλεων ἦσαν τὰ κέντρα τῶν διαμερισμάτων, ἐν οἷς οἱ ὀφειλόμενοι φόροι συνελέγοντο (Charles Wilson).

Ἕκτακτον ἔκπληξιν ἐνεποίησεν εἰς ἡμᾶς σειρὰ μεγάλων πολὺ ὑψηλοτέρων τοῦ ἀναστήματος ἡμῶν μονολίθων, ὀγκωδῶν, κυλινδρικῶν καὶ ἀτέχνως ἐξεσμένων, ἱσταμένων ὀρθίων καὶ παρατεταγμένων κατὰ σειρὰν καὶ σχεδὸν εὐθεῖαν γραμμὴν 7-8 τὸν ἀριθμόν. Οἱ μονόλιθοι οὗτοι, οἵτινες ἦσαν πλείονες τὸν ἀριθμὸν ἀλλὰ κατεστράφησαν, ἐχρημάτιζον τὸν ναὸν τῶν Χαναναίων, ἢ τοὺς ὑψηλούς τόπους περὶ τῶν ὁποίων τόσον συχνὴν μνείαν ποιεῖται ἡ Ἁγία Γραφὴ λαλοῦσα περὶ τῶν ἐθνικῶν βωμῶν καὶ θυσιαστηρίων.

Ἡ θέα τῶν ὀρθίων, λευκῶν, ἡμιξέστων καὶ ἀλάλων ἐκείνων μονολίθων, ἐξαχθέντων εἰς φῶς ἐκ τοῦ σκότους εἰς ὃ ἦσαν βυθισμένοι, ἀνάγει τόν ἐπισκέπτην εἰς τάς λίαν μεμακρυσμένας ἐκείνας ἐποχάς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, εἰς τήν ἄωρον αὐτοῦ ἡλικίαν καί τήν ἡμιαγρίαν κατάστασιν. Παρά τόν ναόν τοῦτον σώζονται ὅλα τά ἴχνη τῶν ὀργίων, ἅτινα ἐξετέλουν οἱ Χαναναῖοι καί Φιλισταῖοι καί περί τῶν ὁποίων μετ᾽ ἐσχάτης ἀγανακτήσεως ἐλάλουν καί ἐβόουν οἱ προφῆται τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ. Παρά τόν βωμόν εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ ἀνασκαφέντος ἐδάφους εὑρέθησαν πολλὰ ὀστᾶ νεογνῶν ἐντὸς πίθων φέροντα διακεκριμένα σημεῖα πυρᾶς. Τὰ δυστυχῆ ταῦτα βρέφη προσεφέροντο ὡς θυσία εἰς τοὺς θεοὺς αὐτῶν ἐπὶ τῶν βωμῶν. Παρὰ δὲ τὸν Ναὸν ὑπάρχουσι

κατακείμενα σήμερον πάντα τὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα προσπὶπτουσιν ἀθρόως εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μαρτυροῦσι τάς καθ' ἕκαστον πράξεις τῶν τοιούτων θυσιῶν. Ἐπὶ φυσικοῦ τίνος βράχου ἐλαξεύθη λάκκος κυκλοτερὴς ἑνὸς μέτρου διαμέτρου, φέρων εἰς τὸν πυθμένα ὀπὴν διευθυνομένην εἰς βάθος μετὰ τούτου συνέχεται εὐρύς ἀλλὰ βραχὺς ὀχετός, δυνάμενος νὰ περιλάβῃ τὸ θῦμα ζώου ἢ ἀνθρώπου, τὸ ὁποῖον ἐσφάζετο τιθέμενον ἐντὸς τοῦ ὀχετοῦ οὕτως, ὥστε ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ νὰ ἐξέχῃ ἐν τῷ λάκκῳ καὶ τὸ αἷμα νὰ ρέῃ διὰ τῆς ὀπῆς εἰς τὸ χωνευτήριον.

Περὶ τὸν βράχον τοῦτον ὑπάρχουσι λελαξευμένοι ἐπὶ τοῦ βράχου, ἄλλοι λάκκοι ἀβαθεῖς καὶ ἄνευ ὀπῶν, δυνάμενοι νὰ περιλάβωσι τὰ θύματα, (ἴσως) πρὸς πλύσιν. Καθόλου ὁ ὅλος ἐκεῖνος χῶρος, ἐκ πρώτης ὄψεως, παρουσιάζει σφαγεῖον προσπῖπτον προφανέστατα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Παρὰ τὸν Ναόν, διὰ βαθμίδων λαξευτῶν, κατέρχεταὶ τις εἰς σπήλαιον, πιθανῶς ἱερὸν μαντεῖον, ὁπόθεν ἐδίδοντο οἱ χρησμοὶ διὰ τινος ὀπῆς ἐπὶ τῆς ὀροφῆς. Παρὰ τὸν αὐτὸν Ναὸν εὑρέθη καὶ κρανίον ἀνδρὸς μεμονωμένον, παρήχθη δὲ ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἦτο ἐπισήμου τίνος ἐχθροῦ, οὗτινος τὴν κεφαλὴν οἱ Γεζερῖται ἀνέθηκαν εἰς τὸν Θεὸν αὐτῶν, ὅπως οἱ Φιλισταῖοι, ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν τοῦ Σαούλ, ἀνέθηκαν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Δαγὼν καὶ ὅπως ὁ Δαυΐδ ἔφερε τὴν κεφαλὴν τοῦ Γολιὰθ εἰς Ἱεροσόλυμα.

Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Ναοῦ, ἔν τινι σμικρῷ θαλαμίσκῳ, ἀνακάλυψις ἀσυνήθους ἐνδιαφέροντος ἐγένετο. Μεγάλη ποσότης πηλίνων σκευῶν ἐπλήρου αὐτὸν. Πάντα σχεδὸν ἦσαν τεθραυσμένα· 23 λυχνίαι Ἀμοριτικοῦ ἢ Ἰουδαϊκοῦ τύπου. Τρεῖς παροψίδες, ὧν ἡ μία κεκοσμημένη μετ' ἐρυθρῶν συγκεντρωτικῶν κύκλων, ὀκτὼ πινάκια καὶ τρεῖς μικροὶ μονόχειρες λάγηνοι καὶ μεταξὺ αὐτῶν σμικρὸν ὀρειχάλκινον 4 ½ δακτύλων τὸ μῆκος εἴδωλον, ἱστάμενον ἐπὶ βάσεως καὶ παριστάνον τὴν Ἀσταρώθ Καρνάϊμ ἢ τὴν δὶκερην Ἀστάρτην, ἔχουσαν ἀντὶ ὤτων δύο κέρατα.

Εἶνε ἀξιοπερίεργον ὅτι μεταξὺ ἄλλων εὑρέθη παρὰ τὸν Ναὸν χαλκοῦς ὄφις ὑπενθυμίζων ἀκριβῶς τὸν χαλκοῦν ὄφιν τοῦ Μωϋσέως, τὸν ὁποῖον οἱ Ἑβραῖοι φαίνεται εἶχον καὶ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἐν τῷ Ναῷ καὶ ἐχρησίμευεν ἴσως ὡς ἀφορμὴ ὀφιολατρείας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὄφις οὗτος εὑρέθη εἰς μέρος τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς τόπος λατρείας διὰ τοὺς κατοίκους τῆς Γεζήρ, ἄγεταί τις εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι ὁ χαλκοῦς οὗτος ὄφις ἦτο ἐξ ἐκείνων, οὓς καθ' ἅπασαν τὴν χώραν ἐν τοῖς διαφόροις αὐτῶν ἱεροῖς τόποις εἶχον καὶ ἐλάτρευον.

Ἐν τῷ τετάρτῳ βιβλίῳ τῶν Βασιλειῶν (18, 4), ἀναγινώσκομεν ὅτι ὁ Ἐζεκίας ὁ βασιλεὺς κατέθραυσε τὰ ἀγάλματα καὶ κατέκαυσε τὰ ἄλση καὶ κατεσυνέτριψε τὸν χαλκοῦν ὄφιν, τὸν ὁποῖον ἔκαμεν ὁ Μωϋσῆς, διότι ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰσραὴλ ἐθυμίων εἰς αὐτόν.

Ὁ ὄφις θεωρεῖται καὶ μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς ἁπλουστέροις ὅτι ἔχει μυστηριώδεις ἰαματικὰς ἰδιότητας καὶ διὰ τοῦτο συμβολίζει τὴν ἰαματικὴν ἐνέργειαν τῆς ἰατρικῆς τέχνης. Ἐν τῷ Ναῷ δὲ τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἐν Ἐπιδαύρῳ, ὑπῆρχον ὄφεις ζῶντες, οἵτινες, διὰ τινος γοητείας ἢ μηχανισμοῦ τεχνικοῦ, ἐπέδρων ἐπὶ τῆς φαντασίας τῶν πασχόντων πρὸς θεραπείαν νόσων τινῶν. Φαίνεται ὅτι τὸ ζῷον τοῦτο ὑπνωτίζεται διὰ τινος ἐρρύθμου φωνητικοῦ ἤχου, ὃν κατὰ συνέχειαν οἱ ἐξησκημένοι πρὸς τοῦτο γόητες μεταχειρίζονται καὶ ὑπνωτιζόμενον καθίσταται ὑποχείριον εἰς τὸν ὑπνωτίζοντα αὐτὸ γόητα, ὅστις ποιεῖται χρῆσιν αὐτοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι βεβαίως ἐσχέτιζον τὴν λατρείαν αὐτοῦ πρὸς τὸν τοῦ Μωϋσέως ὄφιν ἔχοντες πρὸς τοῦτο δημώδη παράδοσιν συνεχιζομένην μετὰ τοῦ γνωστοῦ γεγονότος τοῦ χαλκίνου ὄφεως τῆς ἐρήμου, ὃν ἔστησεν ὁ Μωϋσῆς. Ἡ θέσις ἔνθα ὁ ὄφις οὗτος εὑρέθη ἐξέπληξε πολὺ τὸν κ. Μακαλίστερ, ὁ δὲ K. Stogdon (of Harrop), παρευρισκόμενος ἐν ταῖς ἀνασκαφαῖς ἐξήγαγε λίαν εὐφυᾶ ὑπόθεσιν ὁ χαλκὸς ὄφις εὑρέθη ἐντὸς χώρου τινός 4 μέτρων διαμέτρου, πεφραγμένον πανταχόθεν ὑπὸ τοίχου ἐκ λίθων ἀκατεργάστων καὶ πηλοῦ, ὕψους δύο μέτρων ἄνευ θύρας ἢ θυρίδος, δυνάμενος νὰ παραβληθῇ πρὸς τοὺς πεφραγμένους χώρους τῶν σημερινῶν ζωολογικῶν κήπων· ἐπειδὴ δὲ ἐντὸς αὐτοῦ εὑρέθησαν καὶ συντρίμματα πηλίνων σκευῶν καὶ ὀρειχαλκίνων, ὑποτίθεται ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ ἐφυλάσσοντο ζῶντες ὄφεις ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς ναοὺς καὶ τὰ

συντρίμματα ταῦτα ἦσαν αἱ προσφοραὶ τῶν λατρευτῶν.

Ἕβδομον στρῶμα

Τὸ ἕβδομον στρῶμα ἀνάγεται εἰς τὴν περίοδον τῶν Σελευκιδῶν, τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας τῶν διαδόχων τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Μακκαβαίων.

Τὰ πήλινα σκεύη καὶ τῶν οἰκιῶν αἱ οἰκοδομαὶ προσομοιάζουσι πρὸς τὰς οἰκοδομὰς τῆς περιόδο τῶν Πτολεμαίων. Εὑρέθη ἑλληνικὴ τις ἐπιγραφὴ ἐπὶ λίθου, παριστῶσα ἑκατέρωθεν δύο κεφαλὰς ζώων μετὰ τῶν ἀλφαβητικῶν γραμμάτων Α. Β. Γ. Δ. Ε, κάτωθεν τῶν ὁποίων σῴζονται, κατεστραμμένα ἐν τῷ μέσῳ, τὰ ἀντιστοιχοῦντα ἑβραϊκὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Φαίνεται δὲ ὅτι εἶναι γραφὴ μαθητοῦ σχολείου ἢ ἀέργου τινός.

Περιεργοτέρα εἶνε ἡ ἐπιγραφὴ ἑτέρου λίθου τετραγώνου, χρησιμεύοντος ὡς θυσιαστήριον καὶ κατὰ τὰς 4 πλευρὰς φέροντος ἑλληνικὰ γράμματα· ἐν μιᾷ πλευρᾷ ἀναγιγνώσκεται: Ἡρακλέους νείκη. Εὐνήλου ποίησις (πύησις). Δυσεξήγητος ἡ ἔννοια, διότι τὸ νείκη γράφεται διὰ τοῦ *ει*. Ἐπὶ τῆς ἑτέρας πλευρᾶς φέρεται ἐπιγραφὴ τὸ πλεῖστον ἠκρωτηριασμένη, ἀναφέρουσα καὶ πάλιν τὸ ὄνομα τοῦ Εὐνήλου. Τῆς τρίτης πλευρᾶς ἡ ἐπιγραφὴ εἶνε ἐπίσης δυσνόητος, ἐπὶ δὲ τῆς τετάρτης φέρεται σχῆμα δορκάδος μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *Δορκὰς παῖς ταταί.*

Ἄλλη ἐπιγραφὴ ἑλληνικὴ εὑρέθη ἐπὶ τῶν χειρῶν ἀμφορέως: Ἐπὶ Ἀριστοδήμου Βατ(ρομ)ίων Ἱπποκρατεύς, μὲ λαμπροὺς καλῶς ἀναγινωσκομένους ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, δηλοῦντας ἴσως τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος.

Τὰ τείχη τῆς πόλεως

Ἡ πόλις περιεβάλλετο ὑπὸ τριῶν τειχῶν συγκεντρικῶν, ὧν τὸ ἐσωτερικὸν τὸ σπουδαιότερον καὶ παχύτερον, συνίσταται ἐκ μεγάλων ὀγκολίθων ἀκατεργάστων, ἐκτισμένων μετὰ πηλοῦ ἐκ χώματος. Τὸ πάχος τοῦ τείχους τούτου εἶνε ὡς ἔγγιστα τεσσάρων μέτρων, τὸ δὲ ὕψος διάφορον εἰς διάφορα μέρη, τὸ κλειστὸν ὅμως τοῦ τείχους

κεκαλυμμένον καὶ ἀνασκαπτόμενον καὶ ἐξαγόμενον εἰς φῶς νῦν. Εἰς διάφορα μέρη εἶνε παχύτερον καὶ ἐπ' αὐτοῦ φαίνεται ὅτι ἱδρύθησαν πύργοι καὶ προμαχῶνες. Τὸ τεῖχος τοῦτο ἐξῆλθεν εἰς φῶς εἰς μικρὰν ἔκτασιν καὶ εἰς διάφορα σημεῖα ἔχον διεύθυνσιν κατὰ μῆκος τοῦ λόφου.

Ἔξωθεν τοῦ πρώτου τείχους παραλλήλως βαίνει δεύτερον λεπτότερον πολὺ καὶ ἔξωθεν τούτου τρίτον συνιστάμενον ἐπίσης ἐκ λίθων ἀκατεργάστων καὶ παχύτερον τοῦ δευτέρου.

Αἱ ἀνασκαφαὶ εἰσέτι ἐξακολουθοῦσι καὶ δέν ἐξήχθησαν εἰσέτι εἰς φῶς εἰ μὴ μέρη τινὰ τῆς πόλεως, κατά συνέπειαν δέν δυναταὶ τις νὰ δώσῃ πλήρη ἰδέαν ταύτης εἰμή μετά τὸ πέρας τῶν ἀνασκαφῶν καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ βάθος.

Νικόλαος Σπυρίδωνος, ἰατρός

Διευθυντής τοῦ Νοσοκομείου τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου.

Ο ΕΝ ΙΟΡΔΑΝΗι ΤΟΠΟΣ ΤΗΣ ΒΑΠΤΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ [1]

Τοὺς ἁγίους Τόπους, ἐν οἷς βεβαίως καὶ τὸν Ἰορδάνην ἀπὸ τοῦ 300-400 ἐπισκέπτονται αἱ ἑξῆς μεγάλαι ἐπισημότητες. Ἡ βασιλομήτωρ Ἑλένη, ἡ βασίλισσα Εὐτροπία, ὁ Νικομηδείας Εὐσέβιος, Βασίλειος ὁ μέγας, οἱ δύο Γρηγόριοι, ὁ Νύσσης καὶ Ναζιανζοῦ, Ἱλαρίων ὁ μέγας, Θεοδόσιος ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις κατὰ τόν Κεδρηνὸν «ἐπεθύμησε καταλαβεῖν τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ περιβαλόμενος σχῆμα ἰδιωτικόν, ἦλθεν ἐν τῇ πύλῃ τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως καὶ κρούσαντος ἤνοιξέ τις τῶν ὑπηρετῶν. Πάντων δὲ τῶν λύχνων σβεσθέντων ἐν τῷ εἰσελθεῖν τὸν βασιλέα αἰφνίδιον πάλιν ἀνήφθησαν ὡς ἐν πανηγύρει ὁ δὲ θυρωρὸς ἐκπλαγεῖς ἀπήγαγεν αὐτὸν πρὸς Ἰωάννην τὸν Ἀρχιερέα· ὁ δὲ δι' εὐχῆς ἐπέγνω αὐτὸν καὶ ἐμακάρισεν, ὅτι βασιλεὺς ὤν, ἐν τοιούτῳ σχήματι παρεγένετο προσκυνῆσαι, τοὺς ἁγίους Τόπους». Ἔτι δ' Ἐπιφάνιος ὁ Κύπρου καὶ Εὐάγριος ὁ Ποντικός, Ἱερώνυμος ὁ σοφώτατος Δαλμάτης καὶ ἡ τούτου προστάτις καὶ ἐπαινέτρια Παύλα καὶ τὸ Εὐστόχιον αἱ ἐκ τοῦ μεγάλου καὶ ἐπιφανοῦς γένους τῶν Γράκχων καταγόμεναι, Ἰωάννης ὁ Χρυσὸστομος καὶ πλῆθος ἄλλων ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀνδρῶν.

Διηγεῖται δὲ ὁ τῶν ἁγίων Τόπων βαθὺς γνώστης καὶ οὗτινος ἡ μακρὰ ἐν Παλαιστίνῃ διαμονὴ ἐπιτρέπει νὰ ὀνομάσωμεν αὐτὸν Παλαιστινόν, διότι ἐπισφραγίζει ταύτην μετὰ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ, ὁ θεῖος, λέγω, ἐκ Δαλματίας Ἱερώνυμος ἐν τῷ ὁδοιπορικῷ τῆς πεφιλημένης καὶ προστάτιδος αὐτοῦ ἁγίας Παύλας ἀναγομένῳ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε΄ αἰῶνος ἤτοι τὸ 404 μ.Χ. ὅτι ἡ προρρηθεῖσα Παύλα μετὰ τῆς ἐκλεκτῆς αὐτῆς συνοδίας μετέβη εἰς τὸν Ἰορδάνην

[1] Ἴδε τεῦχος Α' σελ. 35.

καὶ ἐννοεῖται ὅτι μετέβη εἰς τὸν τόπον τῆς βαπτίσεως, ὅπου διέμεινε μίαν ἑσπέραν καὶ ἐβαπτίσθη. "Vix nox transierat ferventissimo estu venit ad Jordanem, stetit in ripa fluminis et, orto sole, solis justitie recordata est, quomodo in medio lordanis alveo sicca sacerdotes posuerint vestigia et ad Helie el Helisei imperium, stantibus ex utraque parte aquis iter unda prebuerit pollutasque diluvio aquas et totius humani generis interfectione maculatas suo Dominus mundaverit baptismo". Καὶ ἕτερα ὁδοιπορικὰ ὀλίγον προγενέστερα τοῦ Ἱερωνύμου καὶ ἥττονος σπουδαιότητος ὡς τὸ τῆς Paulae et Eustochium ἐν ἔτει 386 μνείαν ποιοῦνται τοῦ Ἰορδάνου καὶ τοῦ τόπου τῆς βαπτίσεως.

Ἐκεῖνος ὅμως, ὅστις σαφέστερον παντὸς ἄλλου ἐγκαταλιμπάνει ἡμῖν ἐπίσημον ἱστορικὴν εἴδησιν ἔχουσαν ἄμεσον σχέσιν πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν τοῦ Βυζαντίου ἐστὶν ὁ ἐκ τῆς Δύσεως καταγόμενος προσκυνητὴς Θεοδόσιος, ὅστις ἐν τῷ ὁδοιπορικῷ αὐτοῦ συνταχθέντι ἐν ἔτει 530 ἀναφέρει ἐπὶ λέξει τὰ ἑξῆς. "In loco, ubi Dominus baptizatus est, ibi est columna marmorea et in ipsa crux ferrea. Ibi est ecclesia sancti Joannis Baptiste, quam fabricavit Anastasius imperator, super cameras edificata in exelso propter metum fluminis inundantis, in qua ecclesia monachi morantur senos, solidos a fisco per annum accipientes pro vita sua transfigenta. Ubi Dominus baptizatus est trans Jordanem, ibi est mons modicus, qui appellatur Hermoniim, secundum illud David: Montes exultaverunt ut arietes et colles sicut agni ovium". *Ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν ἐβαπτίσθη ὑπάρχει κίων μαρμάρινος καὶ ἐπ' αὐτοῦ σταυρὸς σιδηροῦς. Ἐνταῦθα ὑπάρχει ἐκκλησία ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ἣν κατεσκεύασεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος, οἰκοδομήσας αὐτὴν ἐπὶ καμαρῶν ἐν ὑψηλῷ μέρει, ἕνεκα τοῦ φόβου τῶν πλημμυρῶν τοῦ ποταμοῦ εἰς ἣν ἐκκλησίαν διατρίβουσι μοναχοί, ἀνὰ ἓξ χρυσᾶ λαμβάνοντες παρὰ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου, ὅπως πορίζωνται τὰ πρὸς διατροφὴν αὐτῶν.*

Ὅπου ὁ Κύριος ἐβαπτίσθη πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ὑπάρχει τὸ μικρὸν ὄρος Ἑρμονιεὶμ κατὰ τὸ τοῦ Δαβὶδ «ἐσκίρτησαν ὡσεὶ κριοὶ καὶ οἱ βουνοὶ ὡς ἀρνία προβάτων».

Ἡ ἱστορικὴ αὕτη πληροφορία κατὰ τοῦτο νομίζω ὅτι κέκτηται μείζονα σημασίαν καὶ σπουδαιότητα καθόσον ὁ προσκυνητὴς Θεοδόσιος ὁ μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἀναστάσιον ἀκμάσας 40 ἔτη (ἤτοι τὸ 530) καὶ ἐπισκεψάμενος τοὺς ἁγίους Τόπους μνημονεύει τὴν τελευταίαν καὶ μεταγενεστέραν μέχρι τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ ἀνακαίνισιν τῆς παρὰ τὸν Ἰορδάνην ἐκκλησίας Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

Ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἱστορικῆς ταύτης εἰδήσεως δέν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι πρῶτος ὁ Ἀναστάσιος ᾠκοδόμησεν ἐκκλησίαν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, οἱ δὲ πρὸ αὐτοῦ αὐτοκράτορες οὐδὲν ἔπραξαν· ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω ὁ Θεοδόσιος, ὡς εἴθισται, ἀναφέρει τὴν τελευταίαν καὶ μᾶλλον πρόσφατον ἀνακαίνισιν (τοῦ μοναστηρίου ἢ τῆς ἐκκλησίας) ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, παραλείπων τὰς προηγουμένας. Διότι ἀδύνατον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ παράδοξος οὗτος τόπος διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν πρώην εὐσεβῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου καὶ τῆς μεγαλόφρονος αὐτοκρατείρας τοῦ Βυζαντίου καὶ συζύγου Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ Εὐδοκίας, ἥτις εἰς τὴν ἀνέγερσιν ἄλλων ἔργων ἥττονος σπουδαιότητος προύβη περὶ τὴν Ἱεριχοῦντα καὶ τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας.

Παρατηρητέον ὅτι ὁ Θεοδόσιος ὁμιλεῖ περὶ ἐκκλησίας ἐπὶ καμαρῶν ἐρειδομένης καὶ περὶ σταυροῦ σιδηροῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ἐγγὺς που τοῦ τόπου, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν ἐβαπτίσθη· περὶ μοναστηρίου ὅμως οὐδὲν ἀναφέρει, ὡς ὁ μετὰ 40 ἔτη μετ' αὐτὸν ἀκμάσας Ἀντωνῖνος. Ὅθεν δύσκολον ἡμῖν ἀποβαίνει νὰ συνταυτίσωμεν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀναστασίου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ νῦν μοναστηρίου τοῦ τιμίου Προδρόμου. Διὸ καὶ ἀκριβὴς τις ἔρευνα, προκειμένου ν΄ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου Ἐκκλησία εἶνε ἄλλη τις καὶ οὐχὶ ἡ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, δέν θεωρεῖται ἄσκοπος.

Εὐδοκία ἡ αὐτοκράτειρα διατρίβει ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπὸ τοῦ

420-450 ἔτους, ὁ αὐτοκράτωρ Ἀναστάσιος βασιλεύει ἀπὸ τοῦ 491-518, καὶ ὁ Ἰουστινιανὸς ἀπὸ τοῦ 527-567. Ἂν καὶ στερούμεθα ἱστορικῶν εἰδήσεων περὶ πάντων τῶν ἔργων τῆς Εὐδοκίας ἐν Παλαιστίνῃ, οὐδόλως ὅμως δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι αὕτη παρεῖδε τὸν τόπον τῆς βαπτίσεως, ἐν ᾧ οὐ μακρὰν αὐτῆς ἤτοι ἀνὰ τὴν Ἱεριχοῦντα ἔκτιζεν ἕτερα ἱερὰ καθιδρύματα ἢ καθ' ἃ λέγει ὁ Εὐάγριος *«Ὅμως δ᾽ οὖν ἀνὰ τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Πόλιν γενομένη, πολλὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Σωτῆρος πέπραχε Θεοῦ, ὥστε καὶ εὐαγῆ δείμασθαι φροντιστήρια καὶ τὰς καλουμένας Λαύρας».* Ὅθεν κάλλιστα δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ὁ τόπος τοῦ βαπτίσματος, ὡς τόπος ὑπερβαλλούσης ἱερότητος καὶ ἰδιαιτέρου σεβασμοῦ παρὰ τῶν χριστιανῶν ἀπολαύων, ἀναμφιβόλως ἐπέσπα τὴν ἀδιάλειπτον μέριμναν ὑπὲρ συνεχοῦς συντηρήσεως, ἀνορθώσεως καὶ ἀνακαινίσεως αὐτοῦ ὑπὸ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς τοῦ Βυζαντίου ἢ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ἀρχῆς καὶ ἑπομένως ὡς κοινῶς γνωστὸν τὸ τοιοῦτο παρελείπετο ὑπὸ τῶν συγγραφέων. Ἴσως τούτων ἕνεκα τῶν λόγων μεθ' ὅλην τὴν ἔλλειψιν σοβαρῶν ὁδοιπορικῶν ἀπεσιωπήθη ἡ ἀπομνημόνευσις καὶ τῶν πρὸ τοῦ Ἀναστασίου κτιτόρων καὶ ἀνακαινιστῶν τῆς Μονῆς.

Ὁ Θεοδόσιος λοιπὸν ποιεῖται μνείαν ἐκκλησίας, ἣν ἔκτισεν ὁ Ἀναστάσιος εἰς ὑψηλὸν τι μέρος ἐγγὺς τοῦ χείλους τοῦ ποταμοῦ καὶ οὐχὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ νῦν μοναστηρίου τοῦ Τ. Προδρόμου. Διότι ἄλλως, ἂν προὔκειτο περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ μοναστηρίου ἀνάγκη πᾶσα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἐκ βάθρων μετὰ τοῦ μοναστηρίου, ᾠκοδόμησεν αὐτὴν τε καὶ τὴν ἐν αὐτῷ δεξαμενήν, ἥτις μέχρι τῆς σήμερον σῴζεται καὶ ἥτις τυγχάνει οὐ σμικροῦ μεγέθους.

Ἀλλ' ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι ᾠκοδόμησε τὴν τε ἐκκλησίαν καὶ τὴν δεξαμενὴν κατὰ τὸ ἕβδομον ἢ ὄγδοον ἔτος τῆς βασιλείας του, ὅπερ συμπίπτει κατὰ τὸ 500, πῶς θὰ πεισθῶμεν ὅτι ἡ δεξαμενὴ αὕτη ἡ οὖσα βασιλικὸν ἔργον ἐφθάρη τόσον ταχέως, ὥστε ὁ ἐκ Καισαρείας Προκόπιος ἐν τῷ περὶ κτισμάτων τοῦ Δεσπότου Ἰουστινιανοῦ συγγράμματι

αὐτοῦ νὰ εἴπῃ ὅτι «*καὶ τὸ φρέαρ τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἀνεκαίνισεν*» [1]

Ἀδύνατον. Ἐκ τούτων λοιπὸν καταφαίνεται ὅτι τὸ μοναστήριον προϋπῆρχε τοῦ Ἀναστασίου καὶ ἀπήλαυεν ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μερίμνης ὑπὸ τῆς ἑκάστοτε πολιτικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς διὰ τὰ κατ' ἔτος μεγάλα ἐκεῖ συναρθοιζόμενα πλήθη τῶν πιστῶν.

Πρόκειται λοιπὸν οὐχὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ μοναστηρίου, ἀλλά περὶ ἐκκλησίας κτισθείσης ὑπὸ τοῦ Ἀναστασίου πλησίον τοῦ χείλους τοῦ Ἰορδάνου, ἧς ὡς θὰ ἴδωμεν περαιτέρω μνείαν ποιοῦνται καὶ ἕτερα ὁδοιπορικὰ ποιούμενα διάκρισιν ἐκκλησίας παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, καὶ μοναστηρίου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἐν τέλει ἐροῦμεν.

Ἐκτενεστάτην περιγραφὴν τῶν ἐν Ἰορδάνῃ ἱερῶν τόπων ὡς καὶ περὶ τῆς τελετῆς τῶν Θεοφανείων κατὰ τὴν 5 καὶ 6 Ἰανουαρίου ἐγκαταλιμπάνει ἡμῖν ὁ ἐκ Πλακεντίας μάρτυς Ἀντωνῖνος ἐπισκεψάμενος τοὺς ἁγ. Τόπους κατὰ τὸ 570 καὶ ἔχουσαν οὕτω.

"Iordanis, Epiphania" Tenuimus Theophaniam juxta Jordanem et fiunt mirabilia in illa nocte in loco ubi baptizatus est Dominus. Et est ibi tumulus cancellis circumdatus, et in loco, ubi aqua rediit in alveum suum, posita est crux lignea intus in aqua, et gradus descendunt usque ad aquam ex utraque parte ripe strata marmore. In vigiliis theophany grandes fiunt vigilie, magnus ibi fit conventus populorum, et gallo quarta aut quinta vice canente, fiunt matutine. Completis matutinis, albescente die, procendunt diaconi ad sacra mysteria sub divo et tenent ea, descendit sacerdos in fluvium, et hora, qua ceperit benedicere aquam, mox Jordanis cum magno strepitu post se revertitur et stat aqua superior, usque dum baptismus perficiatur, inferior vero fluit in marc, dicente Psalmista: Mare vidit et fugit, Jordanis conversus est retrorsum: Et nunc omnes Alexandrini, qui naves habent, cum hominibus calatos plenos aromatibus et balsamo

---

[1] Σημειωτέον ὅτι τὸ πάλαι ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ χειμάρρου Ἀϊν Καρὰρ εἶχε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ μέγα ὑδραγωγεῖον ἐκ λιθίνων σωλήνων, ὅπερ ἐνιαχοῦ ἔτι σῴζεται καὶ ὅπερ καταλήγει εἰς τὰ ἀπέναντι τοῦ Τ. Προδρόμου (πέραν τοῦ Ἰορδάνου) σῳζόμενα ἀρχαῖα ἐρείπια. Βεβαίως τὸ ὑδραγωγεῖον τοῦτο θὰ ἔφερεν ὕδωρ διαυγὲς εἴς τινα μεγάλην δεξαμενὴν μεταξὺ τῶν ἀρχαίων οἰκοδομῶν, ὑπάρχουσαν καὶ ταύτην φαίνεται ἐννοεῖ ὁ Προκόπιος ὅτι ἀνεκαίνισεν ὁ Ἰουστινιανός.

tenentes, hora, qua sacerdos benedixerit fontem, antequam incipiant baptizare, fundunt illos calatos in fluvium et tollunt inde aquam benedictam, et exinde faciunt aquam aspersionis in navibus suis, antequam exeant ad navigandum. Baptismo complete, omnes descendunt in fluvium pro benedictione, induti sindonibus (et aliis multis speciebus, quas sibi ad sepulturam servant. Omnibus perfectis, aqua revertitur in locum suum. Et unde surgit Jordanis a mari Tiberiadis usque ad mare Salinarum, ubi deficit, sunt millia CXXX). «**Ὁ Ἰορδάνης, τὰ Θεοφάνεια.** Τὰ ἅγια Θεοφάνια ἑωρτάσαμεν ἐγγὺς τοῦ Ἰορδάνου καὶ παράδοξα πράγματα γίνονται κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν ἐβαπτίσθη. Ἐκεῖ ὑπάρχει γήλοφος διὰ κιγκλίδων περιβαλλόμενος καὶ ἐν τῷ τόπῳ ἔνθα τό ὕδωρ ἐπανέρχεται εἰς τὴν κοίτην αὐτοῦ, ἵσταται σταυρὸς ξύλινος ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ διὰ βαθμίδων καταβαίνουσι μέχρι τοῦ ὕδατος, ἐστρωμένων ἑκατέρωθεν τῶν ὀχθῶν (τοῦ ποταμοῦ) διὰ μαρμάρου. Κατὰ τὰς παραμονὰς (ἀγρυπνίας) τῶν Θεοφανείων μεγάλαι παννυχίδες λαμβάνουσι χώραν καὶ μεγάλη ἐκεῖ συνάθροισις λαοῦ γίνεται καὶ τοῦ ἀλέκτορος τετράκις ἢ πεντάκις φωνήσαντος αἱ ἑωθιναὶ προσευχαὶ ἄρχονται. Συμπληρωθεισῶν τῶν ἑωθινῶν προσευχῶν, ὑποφωσκούσης τῆς ἡμέρας, οἱ διάκονοι χωροῦσι πρὸς τὰ ἅγια μυστήρια ἐν ὑπαίθρῳ κρατοῦντες αὐτά, ὅτε ὁ ἱερεὺς καταβαίνει εἰς τὸν ποταμὸν καὶ καθ' ἣν ὥραν θὰ ἄρξηται οὗτος νὰ εὐλογῇ τὸ ὕδωρ ὡς τάχιστα ὁ Ἰορδάνης μετὰ μεγάλου θορύβου ἑαυτὸν ἀναστρέφει καί τὸ ὕδωρ ἵσταται ἄνω ὑψηλά, μέχρις οὗ τὸ βάπτισμα ἀποπερατωθῇ· τὸ δὲ κατώτερον ὕδωρ ρέει πρὸς τὴν θάλασσαν τοῦ ψαλμῳδοῦ λέγοντος «ἡ θάλασσα εἶδε καὶ ἔφυγεν, ὁ Ἰορδάνης ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω».[1]

[1] Σημειωτέον ὅτι μέρος τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰορδάνου κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διωχετεύετο ὡς κατωτέρω γενήσεται λόγος.

Καὶ τότε ὅλοι οἱ Ἀλεξανδρινοὶ οἱ ἔχοντες πλοῖα μετὰ τοῦ πληρώματος αὐτῶν κρατοῦντες καλάθους πλήρεις ἀρωμάτων καὶ βαλσάμου, καθ' ἣν ὥραν θὰ εὐλογήσῃ τὸ ὕδωρ ὁ ἱερεύς, πρὶν ἢ ἄρξωνται νὰ βαπτίζωνται, διαχέουσι τοὺς καλάθους ἐκείνους εἰς τὸν ποταμὸν καὶ λαμβάνουσιν ἐκεῖθεν ὕδωρ εὐλογημένον καὶ εἶτα ῥαντίζουσι τὰ πλοῖα τῶν πρὶν ἢ ἐκπλεύσωσιν.

Ληξάσης τῆς τελετῆς τοῦ βαπτίσματος πάντες καταβαίνουσιν εἰς τὸν ποταμὸν χάριν εὐλογίας ἐνδεδυμένοι χιτῶνας καὶ πολλὰ ἄλλα εἴδη, τοὺς δὲ χιτῶνας φυλάττουσιν, ἵνα χρησιμεύσωσι διὰ τὴν ταφὴν τῶν. Ἀποπερατωθέντων δὲ πάντων τούτων τὸ ὕδωρ ἐπαναστρέφει εἰς τὴν προτέραν τοῦ θέσιν...».

Καὶ κατωτέρω ὁ αὐτὸς Ἀντωνῖνος τὰ ἑξῆς λίαν ὅπως δήποτε περίεργα μεταδίδει ἡμῖν περὶ μοναστηρίου ἀθεάτων καὶ ἐγκλείστων παρθένων κειμένου πλησίον τοῦ τόπου τῆς τοῦ Κυρίου, βαπτίσεως. “Spelunca puellarum, monasterium S. Ioannis. In ipsa vero ripa lordanis est spelunca, in qua sunt cellule septem cum septem puellis, que illuc infantule mittuntur, et cum aliqua ex eis mortua fuerit, in ipsa cellula sepelitur, et alia cellula inciditur, et mittitur in eam alia infantula, ut numerus stet. Habent foris, qui eis cibaria parant. In quem locum cum magno timore ingressi sumus ad orationem nullius ibi faciem vidimus. In ipso loco dicitur esse sudarium, quod fuerat super caput Iesu. Super lordanem, non multum longe a lordane, ubi baptizatus est Dominus, est monasterium Sancti loannis valde magnum, in quo sunt xenodochia duo. In ista vel in illa ripa lordanis per loca submontana inveniuntur serpentes, de quibus theriaca conficitur. lnde venimus lericho. «Τὸ σπήλαιον τῶν Παρθένων, τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου».

«Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰορδάνου, ὑπάρχει σπήλαιον, εἰς ὃ ὑπάρχουσιν ἑπτὰ κέλλαι μετὰ ἑπτὰ παρθένων, αἵτινες ἀποστέλλονται ἐκεῖ νήπια καὶ ὅταν μία ἐξ αὐτῶν ἀποθάνῃ, θάπτεται ἐν αὐτῇ τῇ κέλλῃ της, καὶ ἕτερον κελλίον ἐγγλύφεται καὶ ἄλλο κοράσιον

πέμπεται εἰς αὐτὸ, ἵνα ἀκέραιος ὁ ἀριθμὸς διαμείνῃ. Ἔχουσι δὲ αὗται ἔξω (τοῦ σπηλαίου) τὰ ἀναγκαῖα ἄτομα, ἵνα προμηθεύωνται αὐταῖς τὰς τροφάς. Εἰς τὸ μέρος τοῦτο εἰσήλθομεν μετὰ μεγάλου φόβου, ἵνα προσευχηθῶμεν, ἐκεῖ δ' οὐδενὸς τὴν μορφὴν εἴδομεν. Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ λέγεται ὅτι τὸ σουδάριον, ὅ ἦν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Κυρίου φυλάσσεται. Πέραν τοῦ Ἰορδάνου οὐχὶ πολὺ μακρὰν αὐτοῦ, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν ἐβαπτίσθη, ὑπάρχει τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, μέγιστον οἰκοδόμημα, εἰς ὃ ὑπάρχουσιν δύο ξενῶνες».

Ἡ περιγραφὴ αὕτη τοῦ Ἀντωνίνου εἶναι ἡ ἐκτενεστέρα καὶ λεπτομερεστέρα πασῶν τῶν μέχρι τοῦδε διασωθεισῶν ἡμῖν καὶ συμπίπτει πρὸς τὴν μείζονα ἀκμὴν τοῦ μοναχικοῦ βίου ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ δὴ ἀνὰ τὴν ἔρημον τῆς Ἰουδαίας καὶ τοῦ Ἰορδάνου.

Κατὰ τὰς ἐν ἔτει 543 καὶ 553 ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ συγκροτηθείσας συνόδους κατὰ Ὠριγένους, Νεστοριανῶν καὶ Μονοφυσιτῶν οἱ ἐκ τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἰορδάνου παραστάντες ἐν τοῖς συνόδοις μοναχοὶ οὕτως ἐν τοῖς πρακτικοῖς ὑπογράφονται.

«Κυριακὸς ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ ἀρχιμανδρίτης Λαύρας τῶν Πυργίων ποιούμενος τοὺς λόγους καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ μοναχῶν ὑπογράψας ἐπέδωκα».

«Λεόντιος ἐλέῳ Θεοῦ καὶ ἡγούμενος ἰδίου μοναστηρίου ποιούμενος τοὺς λόγους καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ Ἰορδάνῃ ἁγίων πατέρων ὑπογράψας ἐπέδωκα».

«Βασίλειος ἐλέῳ Θεοῦ μοναχὸς τοῦ Ἰορδάνου καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐν τῷ Ἰορδάνῃ μοναχῶν».

»Λεόντιος μοναχὸς καὶ ἡγούμενος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Ἰορδάνου ὑπογράψας ἐπέδωκα».

Καθόλου δ' εἰπεῖν ἅπασα μὲν ἡ Παλαιστίνη κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γέμει λαυρῶν, σκητῶν, μονῶν καὶ κοινοβίων, ὑπερέχει δ' ὅμως ἐν ἅπασι τούτοις ἡ ἔρημος τῆς Ἰουδαίας καὶ δὴ τὰ περίχωρα καὶ αἱ ὄχθαι τοῦ θείου καὶ ἱεροῦ Ἰορδάνου.

Ἡ ἐν Ἰορδάνῃ ὅμως μονὴ τοῦ Τ. Προδρόμου κυρίως μονὴ ἐπὶ τῶν

Βυζαντινῶν χρόνων ἐν Παλαιστίνῃ οὐδέποτε ὑπῆρξεν διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἡσυχίαν τοὺς μοναχοὺς ἐν αὐτῇ, ἕνεκα τῆς διηνεκοῦς προσελεύσεως τῶν προσκυνητῶν, ἀλλά μᾶλλον ξενῶν, οὗ οἱ μοναχοὶ διωρίζοντο καὶ διετηροῦντο παρὰ τῆς ἀνωτάτης ἐπιτοπίου πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ὅπως περιθάλπωσι τοὺς προσκυνητάς. Ὑπῆρχον δ' ἐν τῇ μονῇ ἢ παρ' αὐτῇ καὶ δύο ἢ τρεῖς μοναχοί φωτισταὶ καλούμενοι καὶ οἵτινες διεκρίνοντο ἐπ' ἄκρᾳ ἀρετῇ, ἀσκήσει καὶ προβεβηκυίᾳ ἡλικίᾳ καθῆκον ἔχοντες νά κατηχῶσι, νὰ χρίωσι καὶ νὰ βαπτίζωσιν εἰς τὸν Ἰορδάνην τοὺς προσερχομένους προσκυνητάς. Πλὴν τοῦ Κίλικος Κόνωνος, *ὅν ἔταξαν ποιεῖν τὰ βαπτίσματα*, καὶ ὅν μνημονεύει Ἰωάννης ὁ Μόσχος ἐν τῷ Λειμωναρίῳ αὐτοῦ, ἐν τῷ κοιμητηρίῳ τοῦ Χωζιβᾷ ἀνεύρομεν καὶ ἕνα ἕτερον *φωτιστὴν* κείμενον ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν·

+ ΕΝΘΑΔΕ ΚΑΤΑΚΙΤΕ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΦΩΤΙΣΤΟΣ ΗΜ: ΙΟΥΛΙΩ Ι: ΙΝΔ: ΙΒ':

Ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ὅτε ἤκμασαν αἱ ἀνὰ τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς Ἱεριχοῦντος μοναὶ ἐτιμήθη καὶ δι' ἀρχιεπισκοπῆς. Εἶχον δὲ τὰ ὅρια ταύτης ὡς ἑξῆς. *«Ἡ ἁγία Τριάς, ἤτοι ὁ ἅγιος Ἰορδάνης ποταμὸς· τὸ σύνορον αὐτῆς πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου, ἕως τῆς ἁγίας Βηθλεὲμ καὶ ἕως τοῦ μεγάλου βουνοῦ τοῦ ἀνὰ μέσον ταύτης τῆς ἐνορίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, ἔχει δὲ ὑφ' αὐτὴν καὶ τὴν πόλιν Ἱεριχὼ· ἔστι δὲ συνήθεια παλαιά, ἵνα ἔχῃ τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀπὸ τῶν μοναχῶν τῆς ἐρήμου τοῦ Ἰορδάνου· ἔχει ἔτι καὶ ἀξίωμα Πρωτοσυγκέλου καὶ εἶναι ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου»*.

Ἰωάννης ὁ Μόσχος, ὅστις ἀκμάζει περὶ τῷ 600 μ.Χ. καί ὀλίγον ὕστερον, ἐν τῷ Ἐαρινῷ αὐτοῦ Λειμῶνι μνείαν ποιούμενος τῶν διαφορῶν εὐαγῶν μοναχικῶν καθιδρυμάτων ἐν Παλαιστίνῃ μνημονεύει καὶ τόπου τινός κειμένου ἐγγὺς τοῦ τόπου τῆς βαπτίσεως καὶ περὶ ἀνεγερθείσης ἐν αὐτῷ ἐκκλησίας εἰς Ἰωάννην τὸν βαπτιστὴν κατὰ θείαν τινὰ ὀπτασίαν. Ἔχει δ' οὕτως ἡ διήγησις. «Ἦν τις γέρων οἰκῶν ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἀββᾶ Εὐστοργίου,[1] ὃν τινα ὁ ἐν ἁγίοις ἡμῶν ἀρχιεπίσκοπος Ἱεροσολύμων

[1] Μοναστήριον πλησίον τῆς ἁγ. Πόλεως ἀνεγερθὲν περὶ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος.

ἠθέλησεν ποιῆσαι ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου. Ὁ δὲ οὐ κατεδέξατο, λέγων· ἐν τῷ Σινᾷ ὄρει θέλω γενέσθαι εὐχῆς χάριν. Ὁ δὲ ἀρχιεπίσκοπος ἠνάγκαζεν αὐτὸν γενέσθαι, καὶ οὕτως ἀπελθεῖν. Οὐκ ἀνασχεθέντα δὲ αὐτοῦ τὸν γέροντα ἀπέλυσε συνταξάμενον, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τὴν ἡγουμενίαν καταδέχεσθαι. Καὶ δὴ οὕτως ἀσπασάμενος τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ἐξῆλθε τὴν ὁδοιπορίαν ποιούμενος ἐπὶ τὸ Σίναιον ὄρος, λαβὼν τὸν ἑαυτοῦ μαθητήν. Καὶ διαβάντος τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν ὡς ἀπὸ σημείου ἑνὸς ἤρξατο φρικιᾶν ὁ γέρων καὶ πυρέσσειν. Ὡς δὲ οὐκ ἠδύνατο περιπατῆσαι, εὗρον σπήλαιον μικρὸν καὶ εἰσῆλθον ἐν αὐτῷ πρὸς τὸ ἀνεθῆναι τὸν γέροντα. Ὡς δὲ ἐπέμενε πυρρέσσων καὶ μήτε κινηθῆναι σχεδὸν δυνάμενος (ἐποίησε γὰρ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ αὐτῷ σπηλαίῳ) θεωρεῖ ὁ αὐτὸς γέρων καθ' ὕπνους τινὰ λέγοντα αὐτῷ. Εἶπε γέρων, ποῦ θέλεις ὑπάγειν; Λέγει δὲ τῷ φανέντι αὐτῷ· εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος. Λέγει αὐτῷ. Μὴ παρακαλῶ, μὴ ἀπέλθῃς. Ὡς δὲ οὐκ ἔπεισε τὸν γέροντα, ἀνέχωρησεν ἀπ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ πυρετὸς πλέον ἐπετίθετο τῷ γέροντι. Πάλιν δὲ τῇ ἐπιούσῃ νυκτί, ὁ αὐτὸς παρίσταται αὐτῷ τῷ αὐτῷ σχήματι λέγων· Τὶ θέλεις, καλόγηρε, κοπωθῆναι, ἄκουσόν μου καὶ μηδαμοῦ ἀπέλθῃς. Ἔφη αὐτῷ ὁ γέρων· Αὐτὸς γὰρ τίς εἶ; Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ φανείς. Ἐγὼ εἰμι Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς· καὶ διὰ τοῦτο σοὶ λέγω, μηδαμοῦ ἀπέλθῃς· τὸ γὰρ σπήλαιον τὸ μικρὸν τοῦτο μεῖζον τοῦ Σινᾶ ὄρους ἐστίν. Πολλάκις γὰρ ἐν τούτῳ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰσῆλθεν ἐπισκεπτόμενός με. Δὸς μοι οὖν λόγον ὅτι ὧδε κατοικεῖς κἀγὼ σοι τὴν ὑγείαν παρέχω. Ὁ δὲ γέρων ἡδέως καταδεξάμενος συνέθετο μετὰ λόγου παραμένειν τῷ σπηλαίῳ. Παραχρῆμὰ τε ὑγιάνας, διέμεινεν ἐν αὐτῷ μέχρι τῆς αὐτοῦ ζωῆς ποιήσας *τὸ σπήλαιον* ἐκεῖνο *ἐκκλησίαν*, συναγαγὼν δὲ καὶ ἀδελφότητα. Ἔστι δὲ ὁ τόπος ὁ ἐπιλεγόμενος *Σάψας*. Τούτου ἐξ εὐωνύμων παράκειται ὁ χείμαρρος Χορρὰθ, εἰς ὃν ἀπεστάλη Ἠλίας ὁ Θεσβίτης ἐν καιρῷ τῆς ἀβροχίας ὁ ἐπὶ πρόσωπον τοῦ Ἰορδάνου».

Τὴν διήγησιν ταύτην ἔχει ὡς ἀρχὴν τοῦ ἔργου του ὁ Μόσχος σκοπῶν βεβαίως νὰ διασώσῃ δι' αὐτῆς, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν παράδοσιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου γεγονότος, ἥν παρὰ τῶν προγενεστέρων παρέλαβεν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἀρχὴν του παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Ἰορδάνου

κειμένου σπηλαίου Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ καὶ τὴν ἐπ' αὐτοῦ ἀνέγερσιν ἐκκλησίας ἐπ' ὀνόματι Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. Ὅτι δὲ ἡ λέξις Σάψας δι' ἧς ἐκαλεῖτο ἡ τοποθεσία τοῦ γέροντος συμπίπτει καὶ πρὸς τὸ ὄνομα καὶ πρὸς τὴν θέσιν τοῦ *Σαπσαφᾶ* τοῦ χάρτου τῆς Μαδηβᾶς περὶ τούτου οὐδεμία ἀμφιβολία δύναται νά ὑπάρξῃ.

Τὴν τοποθεσίαν τοῦ νῦν μοναστηρίου τοῦ Τ. Προδρόμου, καθορίζει ἀκριβῶς ὁ πολὺς τῶν Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Σωφρόνιος ἐν τῷ περιπετειώδει, ἀλλά γλαφυρωτάτῳ ἐκείνῳ βίῳ Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας, ὃν ὁ Σωφρόνιος λίαν δραματικῶς περιγράφει. Πατριαρχεύει δ' οὗτος ἀπὸ τοῦ 629 - 638.

Μαρία ἡ Αἰγυπτία κατὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐλθοῦσα προσπαθεῖ νά εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀναστάσεως, ὅπως ἴδῃ τὴν θείαν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Ὕψωσιν, ἀλλά τὸ τοιοῦτον ἀποβαίνει αὐτῇ ὅλως ἀδύνατον, διότι κωλύεται ἀοράτως ὑπὸ θείας δυνάμεως. Κλαίει, ὀδύρεται, τύπτει ἑαυτὴν ἐπὶ τούτῳ, ὅτε ὁρᾷ ἄνωθεν αὐτῆς τὴν εἰκόνα τῆς Θεομήτορος. Ἄρχεται, λοιπόν, καθικετεύουσα τὴν Θεοτόκον, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῇ τὴν ἐν τῷ ναῷ εἴσοδον, ὅπως μὴ καὶ αὐτὴ στερηθῇ τῆς θείας Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Ἡ δέησις αὐτῆς εἰσακούεται, ἔκπληκτος δὲ ἡ ἁμαρτωλὸς Αἰγυπτία ὁρᾷ ὅτι εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ ἀξιοῦται τῆς θέας τῆς θείας Ὑψώσεως, ἀλλ' αἴφνης ἀκούει εἶτα καὶ φωνὴν πόρρωθεν ἐπιτάττουσαν αὐτῇ τάδε. *«Ἐὰν τὸν Ἰορδάνην διέλθῃς, καλὴν εὑρήσεις ἀνάπαυσιν».* Ὁ λόγος ἦν εὐθὺς ἔργον τῇ ἁμαρτωλῷ Αἰγυπτίᾳ. Ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτὴν τὴν ἰδίαν πῶς διηγεῖται τὰ ἀπὸ Ἱεροσολύμων μέχρις Ἰορδάνου πρὸς τὸν περιβοήτον τότε ἐπ' ἀρετῇ ἀββᾶ Ζωσιμᾶν.

«Ποία καὶ πόθεν ἡ ὁδὸς καθέστηκεν, ἄνθρωπε, ἡ εἰς τὸν Ἰορδάνην ἀπάγουσα; Καὶ μαθοῦσα τὴν πύλην τῆς πόλεως, τὴν ἐπ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἐξάγουσαν, ἐξῆλθον τρέχουσα καὶ τῆς ὁδοιπορίας εἰχόμην δακρύουσα. Ἐρωτήσει δὲ φθάνουσα τὴν ἐρώτησιν καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν τῆς ἡμέρας ὁδοιπορήσασα (ἦν γὰρ τρίτη ὥρα τῆς ἡμέρας,

ὅτε τὸν σταυρὸν ἐθεασάμην ὡς εἰκάζω) κατέλαβον λοιπὸν τοῦ ἡλίου πρὸς τὴν δύσιν κλίναντος, τὸν ναὸν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, τὸν κείμενον τοῦ Ἰορδάνου σύνεγγυς. Καὶ πρότερον ἐν τῷ ναῷ προσκυνήσασα κατῆλθον εἰς τὸν Ἰορδάνην αὐτίκα καὶ πρόσωπον καὶ χεῖρας ἐξ ἐκείνου τοῦ ἁγ. ὕδατος ἔβρεξα· μετέλαβον δὲ τῶν ἀχράντων καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου, καὶ τοῦ ἑνὸς ἄρτου τὸ ἥμισυ ἔφαγον καὶ ἐκ τοῦ Ἰορδάνου πιοῦσα ἐπὶ τῆς γῆς ἐμαυτὴν τὴν νύκτα κατέκλινα· τῇ δὲ ἐπαύριον εὑροῦσα μικρὸν ἐκεῖσε πλοιάριον ἐπὶ τὸ μέρος τὸ ἕτερον γέγονα».

Ἐκ τῶν εἰρημένων τοῦ Σωφρονίου ἐξάγονται δύο τινὰ: α) μοναστήριον τοῦ Τ. Προδρόμου εἰς ὃ κατήντησε τὸ πρῶτον ἡ Μαρία καὶ ὅπερ ἔκειτο ὀλίγον μακρὰν τοῦ Ἰορδάνου καὶ β) ἐκκλησία τοῦ τιμίου Προδρόμου παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Ἰορδάνου, ἐν ᾧ ἡ Μαρία μετὲλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ εἶτα ἐπέρασε τὸν Ἰορδάνην. Σημειωτέον ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 637 ἡ Παλαιστίνη καὶ ἡ Συρία ἀποσπᾶται τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ προστίθεται εἰς τὸ νεοσύστατον Ἀραβικὸν βασίλειον. Ἐν ἔτει 33ῷ μετὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτησιν ἤτοι τὸ 670 μετὰ Χριστὸν ὁ δοκιμώτερος ἐκ τῶν γραψάντων λατινικὰ ὁδοιπορικὰ περὶ τῆς ἁγ. Γῆς Ἀρκοῦλφος ὡς ἑξῆς περιγράφει τὸν τόπον τῆς βαπτίσεως.

XIV. «De loco in quo Dominus ab Iohanne baptizatus est. Ille sacrosanctus et honorabilis locus, in quo Dominus ab Iohanne baptizatus est, semper aquis fluminis tegitur Iordanis, et, sicut Arculfus refert, qui ad eundem pervenerat locum, huc et illuc per eundem intravit fluvium, in eodem sacrosancto loco lignea crux summa infixa est, iuxta quam aqua usque; ad collum longissimi venit stantis viri, aut, in alio tempore nimie siccitatis aquis inminutis, ad mammillas usque inundatione vero facta maiore, tota illa crux aquarum adiectione protegitur. Locus itaque eiusdem crucis, in quo, ut superius dictum est, Dominus baptizatus est, citra alveum fluminis habetur, a quo loco usque in alteram ripam in parte Arabie homo fortis iactare lapidem potest, funta impellente. Igitur a loco supra memorate crucis pons lapideus, arcubus fultus ad aridam usque porrigitur, per quem ipsam adeuntes crucem, per clivum homines descendunt ad aridam at revertentes ascendunt in extimitate vero fluminis quedam habetur parva quadrata ecclesia in eo, sicut traditur, fundata loco,

ubi Dominica vestimenta bora ilia custodita sunt, qua baptizatus est Dominus. Hec, quatuor lapideis suffulta cameris stat super aquas inhabitabilis, quia sub ipsam hinc et inde subintrant aque. Hec desuper coctili protegitur creta, inferius vero, ut dictum est, cameris et arcubus, sustentata. Hec talis ecclesia in locis inferioribus illius vallis exstat, per quam influit Iordanis fluvius; in superioribus vero locis quoddam inest grande monachorum monasterium, quod supra descripte supereminet ecclesie in supercilio monticule e regione constructum, ibidemque ecclesia, in honore sancti baptizatoris Iohannis fundata, eodem monasterii circumdatur muro, quadratis constructo lapidibus. «Ὁ ἅγιος καὶ τίμιος ἐκεῖνος τόπος, ἔνθα ὁ Κύριος ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, πάντοτε καλύπτεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου καὶ ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀρκοῦλφος, ὅστις ἐπεσκέψατο τοῦτον τὸν τόπον καὶ εἰς διάφορα τοῦ ποταμοῦ μέρη εἰσέδυσεν, ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ (ἤτοι τῆς βαπτίσεως) ἵσταται μέγας ξύλινος σταυρὸς πλησίον τοῦ ὁποίου τὸ ὕδωρ ἀνέρχεται μέχρι τοῦ λαιμοῦ τοῦ ὑψηλοτέρου ἀνθρώπου ἢ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ξηρασίας ὅτε τὸ ὕδωρ ἐλαττοῦται μέχρι τοῦ στήθους αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅταν ὁ ποταμὸς πλημμυρῇ τὸ ὕδωρ καλύπτει ὅλον τὸν σταυρόν.

Ὅθεν ὁ τόπος τοῦ σταυροῦ, ὅπου, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ὁ Κύριος ἐβαπτίσθη (ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου), κεῖται ἐντεῦθεν τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἀνὴρ ρωμαλέος (μόλις) δύναται ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου διὰ σφενδόνης νὰ ῥίψῃ λίθον καὶ νὰ φθάσῃ ἐς τὴν πέραν ἀραβικὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Ὅθεν ἀπὸ τοῦ τόπου τοῦ προμνημονευθέντος σταυροῦ, ὑπάρχει λιθίνη γέφυρα ἐρειδομένη ἐπὶ τόξων καὶ ἐκτεινομένη μέχρι τῆς ὄχθης, δι' ἧς οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὸν σταυρὸν ἄνθρωποι διὰ κατωφερείας τίνος κατέρχονται εἰς τὴν ὄχθην καὶ ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπιστροφὴν τῶν.

Εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ποταμοῦ ὡσαύτως ὑπάρχει μικρὰ τετρὰπλευρος ἐκκλησία ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ τόπου, ἔνθα κατὰ τὴν παράδοσιν τὰ ἱμάτια τοῦ Κυρίου ἐφυλάχθησαν καθ' ἣν ὥραν ἐβαπτίζετο. Αὕτη ὑποβασταζομένη διὰ τεσσάρων λιθίνων καμαρῶν, ὑψοῦται τῶν ὑδάτων ἀκατοίκητος (*ἐνοικήσιμος*, ἑτέρα γραφὴ), ἐπειδὴ τὰ ὕδατα ἑκατέρωθεν εἰσέρχονται εἰς αὐτὴν. Αὕτη στεγάζεται ἄνωθεν ἐξ ὀπτῆς λευκῆς πλίνθου, κάτωθεν δὲ ὡς ἐρρέθη στηρίζεται ἐπὶ καμαρῶν καὶ τόξων. Αὕτη ἡ ἐκκλησία εἰς τὰ ἔσχατα τῆς κοιλάδος ὑψοῦται, παρ' ἣν ὁ Ἰορδάνης ποταμὸς ῥέει εἰς δὲ τὸ ὑψηλότερον μέρος

ὑπάρχει τὸ μέγα μοναστήριον τῶν μοναχῶν, ὅπερ μετ' ἐξεχούσης ἐκκλησίας κατεσκευάσθη εἰς τὸ ἀντιπέραν (ἀντικρὺ) εἰς τὴν ἄκραν λόφου τίνος καὶ οὗτινος ἡ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐκκλησία ἡ τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ᾠκοδόμηται διὰ μεγάλων τετραγώνων λίθων».

Μετὰ τὴν περιγραφὴν ταύτην τοῦ Ἀρκούλφου ἔχομεν τὴν τοῦ αἰδεσίμου Βέδα, τὸ πλεῖστον συνᾴδουσαν πρὸς τὴν τοῦ Ἀρκοὺλφου καὶ συμπίπτουσαν κατὰ τὰ ἔτη 720 μ.Χ.

«De loco, in quo Dominus baptizatus est. In loco, in quo Dominus baptizatus est, crux lignea stat usque ad collum alta, que aliquoties aqua ascendente absconditur, a quo loco ripa ulterior vel orientalis in jactu funde est, citerior vero ripa in supercilio monticuli grande monasterium gestat beati Johanni Baptiste ecclesia clarum, de quo per pontem arcubus suffultum solent descendere ad illam crucem et orare. In extrema fluminis parte quadrata ecclesia quatuor lapideis cameris superposita est coctili creta desuper tecta, ubi Domini vestimenta, cum baptizaretur servata esse dicuntur. Hanc non homines intrare, sed unde cingere ac penetrare solent. Ab eo loco quo de faucibus maris Galilee Jordanis exit, usque ubi mare Mortuum intrat octo dierum iter est. Περί τοῦ τόπου ἔνθα ἐβαπτίσθη ὁ Κύριος. Ἐν τῷ μέρει ἔνθα ὁ Κύριος ἐβαπτίσθη ἵσταται ξύλινος σταυρὸς ἔχων ὕψος μέχρι τοῦ τραχήλου ἀνθρώπου, ὅστις ἐνίοτε καλύπτεται ὅταν πλημμυρήσωσι τὰ ὕδατα ἀπὸ τοῦ τόπου ἐκείνου ἡ πέραν ὄχθη ἤτοι ἡ ἀνατολικὴ ἀπέχει βολὴν σφενδόνης, ἐν τῇ ἐγγυτέρᾳ δὲ ὄχθῃ ἤτοι τῇ ἐντεῦθεν ἓν τινι ἄκρᾳ μικροῦ ὄρους ὑπάρχει τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ μετὰ λαμπρᾶς ἐκκλησίας, ἐξ ἧς διὰ γεφύρας ἐρειδομένης ἐπὶ τόξων εἴθισται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὸν σταυρὸν ἐκεῖνον καὶ νὰ προσεύχωνται.

Ἐγγὺς τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ὑπάρχει τετράγωνος ἐκκλησία, ἥτις ὑπερκειμένη τεσσάρων λιθίνων καμαρῶν κατακαλύπτεται ἄνωθεν δι' ὀπτῆς λευκῆς πλίνθου, ἔνθα τὰ ἱμάτια του Κυρίου, ὅτε ἐβαπτίζετο, λέγουσιν ὅτι διεφυλάττοντο. Εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν δέν συνειθίζουσιν ἄνθρωποι νὰ εἰσέρχωνται, ἀλλὰ τὰ ὕδατα περιβάλλουσιν αὐτὴν καὶ εἰς αὐτὴν εἰσέρχονται. Ἀπὸ τοῦ τόπου ἤτοι τῆς χαράδρας ὅθεν ἐξέρχεται ὁ Ἰορδάνης τῆς Γαλιλαίας θαλάσσης

μὲχρι τῆς Ν. Θαλάσσης, εἰς ἣν ἐκβάλλει ἐστὶν ὀκτὼ ἡμερῶν ὁδοιπορία».

Ὁ μετὰ τοῦτον ἐν ἔτει 726 ἰδών τοὺς ἁγίους Τόπους Βιλλιβάλδος τὴν ἑξῆς παρέχει ἡμῖν περὶ τοῦ μοναστηρίου ἀφήγησιν.

"Monasterium et ecclesia Sancti Johannis Baptiste secus Jordanem, baptismus in hoc fluvio solemnitas Epiphanie. Et ibi requiescentes aliquamtum temporis, iterum pergebant ad monasterium sancti Johannis Baptiste, et ibi erant fere viginti monachi. Unam noctem ibi manebant. Et inde ibant super unum milliare ad Jordanem, ubi Dominus fuit baptizatus.

Ibi est, nunc ecclesia in columnis lapideis sursum elevata, et subtus ecclesiam est nunc arida terra, ubi Dominus fuit baptizatus in ipso loco. Et ubi nunc baptizant, ibi stat crux lignea in medio, et parva derivatio aque stat illic et unus funiculus, extensus supra Jordanem, hinc et inde firmatus. Tunc in solemnitate Epiphanie infirmi et egroti venientes habent se de funiculo, et sic demerguntur in aquam. Sed et mulieres, que sunt steriles, venientes ibi gratiam Domini merentur. Episcopus noster Willibaldus balneavit se ibi in Jordane. Unum diem fuerunt ibi. *Μοναστήριον καὶ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ πλησίον τοῦ Ἰορδάνου, τὸ βάπτισμα ἐν τῷ ποταμῷ, ἡ ἑορτὴ τῶν Θεοφανείων.*

Καὶ ἀναπαυθέντες ἐπ' ὀλίγον ἐπορεύθησαν εἰς τὸ μοναστήριον

τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καὶ ἐνταῦθα μονάζουσιν 20 περίπου μοναχοί. Μίαν ἐνταῦθα νύκτα διῆλθον. Καὶ ἐντεῦθεν μετὰ ἕν περίπου μιλιάριον ἐπορεύθησαν εἰς τὸν Ἰορδάνην, ὅπου ὁ Κύριος ἐβαπτίσθη. Ἐνταῦθα καὶ νῦν ἐκκλησία ὑπάρχει ἥτις ἐρείδεται ἐπὶ λιθίνων κιόνων, καὶ ὑπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ νῦν ὑπάρχει αὐχμηρὰ γῆ, ὅπου ὁ Κύριος ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐβαπτίσθη. Καὶ νῦν ὅπου βαπτίζονται, ἐν τῷ μέσῳ ἵσταται σταυρὸς ξύλινος καὶ διὰ μικρὰς *παροχετεύσεως* τὸ ὕδωρ ἵσταται ἐκεῖ καὶ στερεὸν σχοινίον ἐκτείνεται ἄνωθεν τοῦ Ἰορδάνου. Τότε κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἐπιφανείων ἀσθενεῖς καὶ πάσχοντες ἐρχόμενοι κρατοῦσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ σχοινίου καὶ οὕτω βυθίζονται εἰς τὸ ὕδωρ. Ἀλλὰ καὶ γυναῖκες αἵτινες εἰσι στεῖραι ἐρχόμεναι καταξιοῦνται τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου. Ὁ ἐπίσκοπος ἡμῶν Βιλλιβάλδος ἐβαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ. Μίαν ἡμέραν διεμείναμεν ἐνταῦθα». Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης καὶ ἐφεξῆς αἱ περὶ τῆς μονῆς περιγραφαὶ ἄρχονται, ἐλαττούμεναι ἐξ ὧν καταδείκνυται ὅτι ἥ τε μονὴ καὶ τὰ περὶ τὸ χεῖλος τοῦ Ἰορδάνου ἱερὰ καθιδρύματα ὑπέστησαν ἐν μέρει τὴν ἐπήρειαν τῶν ἐπιδρομῶν.

Ἑτέραν ἱστορικὴν μαρτυρίαν ἀναγομένην μετὰ τὸ 800 καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσαν καθ' ὅ ἑλληνικήν, ἔχομεν ἐν τῷ βίῳ Στεφάνου τοῦ Σαββαΐτου τοῦ θαυματουργοῦ, ἀνεψιοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἐξ ἧς πληροφορούμεθα ὅτι παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ Ἰορδάνου ὑπῆρχεν, ὡς λέγομεν σήμερον, προσκύνημα πρὸς τιμὴν τοῦ Σωτῆρος, καὶ μοναστήριον, μικρὸν ἀπέχον τοῦ προσκύνηματος, ἣν καὶ παρατιθέμεθα.

«Ποτὲ οὖν ἑτέρῳ τινι τῶν πατέρων τούτῳ τῷ θαυματουργῷ συνηκολούθουν Γέροντι (Στεφάνῳ) εἰς τὴν τοῦ Ἰορδάνου ἔρημον, οὗτινος ἐπὶ τὰς ὄχθας, ἡμῶν γενομένων, λίαν βαθείας νυκτὸς ἀμφεπούσης, τῆς πρώτης τυχὸν καὶ δευτέρας φυλακῆς παρῳχηκυίας, οὐ κατεδέξατο ὁ γέρων εἰς τὴν τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου εἰσιέναι μονήν...». Καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ βίου. «Ἀπῆλθον γὰρ ποτὲ σὺν τούτῳ τῷ θαυμασίῳ Γέροντι ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν σὺν ἑτέροις τισὶ τῶν μοναχῶν. Κἀκεῖσε παραγεγονότες ἐπεθυμήσαμεν ἐν τῷ ναῷ

τοῦ σωτηριώδους βαπτίσματος προσεύξασθαι, ἔνθα ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πᾶσαν τὴν βρότειον οὐσίαν ρύπον παντὸς ἐγκαθάρας τὰς τοῖς ὕδασιν ἐμφωλευούσας κατέθλασε δρακοντείους κάρας, καὶ τούτου χάριν παρακεκληκότες τὸν Γέροντα πεπείκαμεν· ὡς οὖν προσηγγίσαμεν, ἔφημεν αὐτῷ. Εἰ κελεύει ἡ σὴ ἁγιότης προσείτω εἷς ἐξ ἡμῶν ἐπὶ τὴν ἄνω κειμένην τοῦ Προδρόμου μονὴν τὴν τοῦ ναοῦ ἐνέγκαι κλεῖδα, καὐτὸν τὸν παραμονάριον, εἰμὴ γὰρ ἐκεῖνος ἔλθῃ, τῆς κλειδὸς ἀχθείσης, οὐδὲν ἀνύσομεν δυσκόλως γὰρ καὶ μόλις ἀνοίγεται ἡ μανδαλὶς οὐχ ἅπαξ γὰρ ἐπειράθημεν αὐτῆς. Ὁ δὲ σημειοφόρος Γέρων πρὸς ἡμᾶς ἔφη·οὐκ ἀνάγκη ὑμᾶς, ἀγαπητὰ τέκνα, συνελθῆναι ἐκεῖ, ἀλλὰ δεῦτε μόνον καὶ εἴη τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα οὖν εἰπόντος αὐτοῦ, ἐπορεύθημεν καὶ παρὰ τὴν θύραν στάντων ἡμῶν, εὐχὴν πεποιηκώς καὶ τρὶς τὰ γόνατα κεκλικὼς καὶ τὴν πύλην σταυροτύπῳ σημείῳ ἐσφραγικώς καὶ τὴν μανδαλίδα ἄκροις δακτύλοις ἁψάμενος, παραχρῆμα τὴν θύραν ἀνέῳξεν».

Ἐν τῷ Commemoratorium de casis Dei vel monasteriis ἀναγομένῳ εἰς τὸ ἔτος 808 ἀναγινώσκομεν. «Ad Iordanem monasterium sancti Iohannis et ecclesia alia, ubi peregrini descendunt ad fluvium, monachi 25. Παρὰ τὸν Ἰορδάνην τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου καὶ ἑτέρα ἐκκλησία (ὑπάρχει), ὅπου οἱ προσκυνηταί καταβαίνουσιν εἰς τὸν ποταμόν, μοναχοὶ 25». Ὡσαὐτως καὶ ὁ μοναχὸς Βερνάρδος ἐν ἔτει 870 ἐλάχιστα λέγει περὶ τοῦ μοναστηρίου. «Ad postremum triginta miliariis ab Jerusalem est Iordanis ad orientem, super quam est monasterium sancti Iohannis Baptiste. In quibus quoque locis multa constitunt monasteria. Πρὸς ἀνατολὰς τῶν Ἱεροσολύμων εἰς ἀπόστασιν 30 μιλίων ὑπάρχει ὁ Ἰορδάνης· ἄνωθεν αὐτοῦ ὑπάρχει τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Ἐν τοῖς τόποις τούτοις πολλὰ μοναστήρια ὑπάρχουσι».

(ἀκολουθεῖ)

Ὁ Μ. Ἀρχιδιάκονος Κλεόπας

ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ Ο ΣΑΜΟΣΑΤΕΥΣ
ΩΣ ΠΟΛΕΜΙΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

Πᾶν ἔκτακτον καὶ πρωτοφανὲς φαινόμενον καὶ πᾶν πρωτάκουστον γεγονὸς κινεῖ τὴν περιέργειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον, ἑλκύει τὴν προσοχὴν καὶ διεγεῖρον ὑπονοίας καὶ φόβους παρ' ἄρχουσι καὶ ἰδιώταις ἢ τοὐναντίον ἐμπνέον σταθερὰς πεποιθήσεις, διανοῖγον νέαν ὅλως ὁδὸν καὶ νέαν κατάστασιν πραγμάτων θεμέλιον, διατίθησιν εὐμενῶς ἢ δυσμενῶς καὶ ἄτομα καὶ κοινωνίας καὶ ἔθνη. Ὁ βαθμός τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαθέσεως καὶ συμπεριφορᾶς πρὸς πᾶν κακὸν ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, τῶν παραδόσεων, τῆς ἀναπτύξεως, τῆς ἠθικῆς καταστάσεως, τῶν βλέψεων τῶν ὑλικῶν συμφερόντων, τῶν προλήψεων καὶ δυσειδαιμονιῶν τῶν οὕτως ἢ ἄλλως πρὸς τὰ τοιαῦτα καινὰ διατιθεμένων ἀτόμων καὶ ἐθνῶν. Ὅπως πεισθῶμεν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν λεγομένων, ἄς ῥίψωμεν ἓν βλέμμα ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας. Ἀμέσως ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ἐπὶ γῆς ἐμφανίσεως τοῦ οὐρανίου Ἱδρυτοῦ αὐτῆς -τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν- βλέπομεν ἀνακυκώμενα τὰ πνεύματα, ταρασσόμενον τὸν Ἡρώδην, φοβούμενον ἀπώλειαν τοῦ ἰδίου θρόνου, ἀφοῦ ἅπαξ ἐτέχθη νέος βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, πειρώμενον παντὶ σθένει νὰ ἐξοντώσῃ τὸν ἐπικίνδυνον τοῦτον τῆς βασιλείας του ἀντίπαλον, διό καὶ προέβη εἰς τὴν στυγεράν ἐκείνην βρεφοκτονίαν, φονεύσας «πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρά, τῶν μάγων» (Ματθ. 2, 16). Ὁ φοβερὸς οὗτος βρεφοκτόνος, ὁ ἐκχέας τόσον ἀθῷον αἷμα, ἀπεπειράθη νὰ ματαιώσῃ τὴν νέαν θρησκείαν διὰ τῆς ἐξοντώσεως τοῦ τεχθέντος ἀρχηγοῦ αὐτῆς· ἐζήτησε νά ἐξολοθρεύσῃ αὐτὸν, ἐν αὐτῷ τῷ λίκνῳ, ἐν αὐτοῖς τοῖς σπαργάνοις εἰσέτι εὑρισκόμενον. Ἐν τούτοις οὐδέν κατώρθωσε, τουναντίον εὑρέθη καὶ θεομάχος,

μὴ δυνηθείς νὰ καταλύσῃ ἐκεῖνο, ὅπερ ἦτο ἐκ τοῦ Θεοῦ (Πρβλ. Πράξ. 5, 39). Ὥστε αἱ προσπάθειαι καὶ πάντα τὰ μέσα, τὰ διατεθέντα πρὸς τοῦτο, ἀπεδείχθησαν μάταια. Ὁ θεῖος Λυτρωτὴς ἡμῶν διεσώθη, ἐκήρυξε τὴν ἀλήθειαν, ἐδίδαξε νέας ἠθικὰς ἀρχάς, ἐτέλεσε θαύματα, ἐθεράπευσεν ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς μέρεσι τὴν νοσοῦσαν ἀνθρωπότητα, ἣν ἐξήγνισε, καθηγίασε διὰ τοῦ τιμίου Αὐτοῦ αἵματος, τοῦ ἐκχυθέντος ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ συνεφιλίωσε μετὰ τοῦ Θεοῦ - τοῦ Δημιουργοῦ καὶ Προνοητοῦ αὐτῆς, συνδέσας αὐτὴν διὰ νέων ὅλως δεσμῶν, ἐπαναγαγὼν καὶ ἀποκαταστήσας εἰς τὴν πρώτην θέσιν, ἧς εἶχεν ἐκπέσῃ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρωτοπλάστου καὶ προπάτορος αὐτῆς Ἀδάμ. Ἐν τούτῳ συντόμως εἰπεῖν ἔγκειται ἡ οὐσία τῆς νέας θρησκείας.

Ἡ νέα αὕτη θρησκεία ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς ἑαυτῆς συστάσεως, καὶ δὴ ζῶντος ἔτι τοῦ θείου θεμελιωτοῦ αὐτῆς, ἔσχε καὶ ὀπαδοὺς καὶ ἀντιπάλους. Ἀναπτυσσομένη βαθμηδὸν καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐξαπλουμένη ἐκ τῶν στενῶν τῆς Παλαιστίνης ὁρίων εἰς πάσας τὰς ὁμόρους χώρας καὶ πάντα τὸν κόσμον ἐγίνετο δεκτὴ, τὸ μὲν μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ προθυμίας, τὸ δὲ μετὰ ψυχρότητος καὶ μάλιστα μετ' ἐπιθέσεων καὶ σκληροτάτων καὶ βαρβάρων διωγμῶν. Αὕτη, ὡς καὶ ὁ Σταυρὸς καὶ ὁ ἐπ' αὐτοῦ σταυρωθεὶς Σωτὴρ ἡμῶν, ἦτο διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλον, διὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας μωρία (Πρβλ. Α'. Κορ. 1, 23). Κατὰ τε τὸ πνεῦμα καὶ τὸν χαρακτῆρα αὕτη ἦτο φαινόμενον ὅλως διόλου νέον καὶ ἀποκλειστικὸν διά τὸν ἐν κακίαις γηράσαντα καὶ ἐν τῇ διαφθορᾷ κυλιόμενον ἐθνικὸν κόσμον. Αὕτη ἐκήρυττε τοιαύτας ὑψηλὰς ἀρχάς, οἵας ὁ ἐθνισμὸς παντελῶς ἠγνόει, καὶ αἱ ὁποῖαι συνεκρούοντο πρὸς τὰς πατροπαραδότους ἰδέας καὶ τὰ ἐπικρατήσαντα ἐθνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα. Πρὸς τούτοις ἀπὸ τῶν πρώτων στιγμῶν τῆς ὑπάρξεώς του ὁ χριστιανισμὸς διεκήρυττεν ἑαυτὸν θρησκείαν παγκόσμιον καὶ ἀπολύτως ἀληθῆ, προωρισμένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ νὰ ἀντικαταστήσῃ πάσας τὰς τότε ὑφισταμένας θρησκείας. Ἡ τοιαύτη ἀξίωσις καὶ ἐξ ἐθνικῆς ἀπόψεως ὑπερβολικὴ τάσις αὐτοῦ ἦτο ἡ πρώτη αἰτία καὶ ἀφορμὴ ἡ ὠθήσασα τὸν ἀρχαῖον κόσμον - ἰουδαϊκὸν τε καὶ ἐθνικόν, ὅπως ἀπὸ κοινοῦ ἐξοπλισθῇ καὶ ἀντεπεξέλθῃ

κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὁ ἰουδαϊσμός, ἡ ἀρχαία ἐθνικὴ θρησκεία καὶ τὰ ἐθνικὰ ἤθη καὶ ἔθιμα ἠδυνάτουν νὰ παραδεχθῶσιν, καὶ νὰ φαντασθῶσι κἄν, ὅτι ὁ πρὸ μικροῦ ἐμφανισθεὶς χριστιανισμός, οὐ μόνον θὰ ἀφῄρει τὴν σημασίαν καὶ δύναμιν αὐτῶν, ἀποκτηθεῖσαν κατὰ τὴν διάρκειαν τόσων αἰώνων, ἀλλὰ καὶ θὰ προὐτίθετο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν. Ἀναπόφευκτος κατὰ συνέπειαν ἦτο ἡ ἔναρξις πάλης, ἥτις ὤφειλε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα: ὀφείλει ἆράγε νὰ ὑπερισχύσῃ, θριαμβεύουσα ἡ νέα τῶν πραγμάτων κατάστασις, ἡ ὑπὸ τοῦ χριστιανισμοῦ εἰσηγουμένη, ἢ αὐτὸς ὀφείλει νὰ ἐκμηδενισθῇ καὶ ἐκλίπῃ; Οὕτως, ἡ πάλη αὕτη ὤφειλε νὰ εἶνε διαρκής καὶ φοβερὰ, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο περὶ ζητήματος ζωῆς ἢ θανάτου, θριάμβου ἢ ἥττης ἀνεπανορθώτου.[1]

Ἐκ τῶν ἀμειλίκτων ἐχθρῶν καὶ ἐπικινδύνων πολεμίων τοῦ χριστιανισμοῦ πλὴν τῶν αἱρέσεων ἦσαν ὁ ἰουδαϊσμὸς καὶ ὁ ἐθνισμὸς· ὁ μὲν πρῶτος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀποστόλων, τῶν ἀποστολικῶν πατέρων καὶ ἐν μέρει τῶν ἀπολογητῶν, ὁ δὲ δεύτερος ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν τελευταίων καὶ κατὰ τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ἕκαστος τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας εἶχεν ἰδίους λόγους - φανταστικοὺς ἢ πραγματικούς, ὅπως μισῇ καὶ καταπολεμῇ αὐτὴν. Καὶ διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους λόγος σπουδαῖος καὶ εὔλογος ἐχρησίμευεν ἡ ἐκμηδένισις τῆς θρησκείας αὐτῶν, θεωρουμένης ὡς ὑψίστης μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ὡς θρησκείας τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ ἁγίου λαοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κατάργησις τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, τοῦ νομιζομένου ὑπ' αὐτῶν ἀποκλειστικοῦ καὶ ἀπαραιτήτου πρὸς σωτηρίαν μέσου. Ἡ κατάργησις τοῦ νόμου τούτου μετὰ τῶν τελετῶν καὶ διατάξεων ἦτο ἰσοδύναμος τῷ ἀφανισμῷ τῆς ἰουδαϊκῆς θρησκείας καὶ τῇ ὑποχωρήσει αὐτῆς ἀπέναντι τοῦ χριστιανισμοῦ. Συνεπείᾳ τοιούτων προβλεπομένων λυπηρῶν ἀποτελεσμάτων οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς ἐγένοντο οἱ πρῶτοι καὶ φανατικοὶ ἐχθροὶ τῆς θεοπέμπτου χριστιανικῆς θρησκείας, παντοιοτρόπως προσπαθοῦντες, ὅπως παρέχωσιν αὐτῇ πράγματα καὶ βλάπτωσι διὰ

[1] Прβλ. Реверсовъ, Очеркъ западной апологетической литературы II и III века, стр. 3

παραπλανήσεων τῶν ὀπαδῶν αὐτῆς, διὰ νοθειῶν τῆς οὐσίας, διὰ ψευδῶν κατηγοριῶν καὶ διὰ κυρίων ἄλλων θεμιτῶν καὶ ἀθεμίτων μέσων.

Οἱ λόγοι, οὓς εἶχον οἱ ἐθνικοί, ὅπως μισήσωσι καὶ καταδιώξωσι τὸν χριστιανισμὸν ἦσαν καὶ πολλοὶ διάφοροι, ποικίλλοντες ἀναλόγως τῶν διαφόρων τάξεων καὶ ἐπαγγελμάτων, τῶν ἀποτελούντων τὸν ἐθνικὸν κόσμον μελῶν. Φυσικῶς, ἑπόμενον ἦτο νὰ καταπολεμήσωσι τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ἐκεῖνοι τῶν ἐθνικῶν, οἵτινες ἔβλεπον προσβαλλόμενα τὰ ὑλικὰ συμφέροντα αὐτῶν, ὡς λ.χ. διάφοροι χειρωνακτικαὶ τάξεις, ποριζόμεναι τὰ πρὸς τὸ ζῆν διὰ τῆς κατασκευῆς ἀγαλμάτων θεῶν καὶ ἡρώων, οἱ μετερχόμενοι τὸ ἐπάγγελμα τῶν μουσικῶν, τῶν ζωγράφων, τῶν θυτῶν κ. λ. καὶ ἰδίᾳ οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων, διατρέχοντες κίνδυνον νὰ στερηθῶσι καὶ αὐτοῦ τοῦ πρὸς συντήρησιν αὐτῶν ἀπαιτουμένου ἄρτου. Τὸ ἐξ ὑλικῶν λόγων κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ χρηματισθὲν ρεῦμα δέν ἦτο δύσκολον νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὸν ἁπλοῦν καί ἀμαθῆ ὄχλον· οὗτος δέν ἠδύνατο νὰ ἀνυψωθῇ ὀλίγον ἐκ τῆς ταπεινῆς θέσεως, ἐν ᾗ διετέλει· δέν ἠδύνατο ἕνεκα τῆς παχυλότητος καὶ τοῦ περιβάλλοντος αὐτὸν σκότους νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ ὕψος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας καὶ ἠθικῆς τῆς ἐκφαινομένης, ὡς ὡραῖος καρπὸς ἐν τῷ δημοσίῳ καὶ ἰδιωτικῷ βίῳ τῶν χριστιανῶν, δικαίως παραβαλλομένων ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου συγγραφέως τῆς πρὸς Διόγνητον ἐπιστολῆς πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ κόσμου, ὅπερ ἐστὶν ἐν σώματι ψυχή, τοῦτ' εἰσιν ἐν κοσμῳ χριστιανοὶ·[1] δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν μεγάλην ἀξίαν τῆς τε διδασκαλίας καὶ ἠθικῆς, διότι αὗται ἦσαν πολὺ διάφοροι τῶν ἐθνικῶν τοιούτων, τῶν ἐν κοινῇ χρήσει καὶ συνηθείᾳ παρὰ τῷ ὄχλῳ. Δέν ἦτο ἑπομένως παράδοξον, ἂν οἱ ἐθνικοὶ ἐθεώρουν τοὺς χριστιανοὺς ἀθέους, ἅτε μὴ παραδεχομένους τοὺς ἐθνικοὺς θεούς, μὴ ἔχοντας βωμούς, μὴ προσφέροντας θυσίας, μὴ συμμετέχοντας τελετῶν καὶ δημοτελῶν πανηγύρεων, ὧν ἄνευ κατὰ τοὺς ἐθνικούς, ἀδύνατος ἦτο ἀείποτε λατρεία. Ἐν τῇ γενικῇ καταφορᾷ τὸ κακὸν

[1] Ἐπιστ. Πρὸς Διόγνητον κεφ. 5-6.

ἐπεδείνου ἡ εὐπιστία τοῦ ὄχλου ἀκρίτως καὶ ἀβασανίστως παρέχοντος πίστιν εἰς πᾶσαν δυσφημίαν καὶ κατηγορίαν, προσαπτομένην τοῖς χριστιανοῖς, ὡς π.χ. τὰ θυέστεια δεῖπνα καὶ αἱ οἰδιπόδειοι μίξεις, ἅτινα δῆθεν διέπραττον οἱ χριστιανοὶ ἐν ταῖς συναθροίσεσιν αὐτῶν, αἱ συνωμοσίαι κατὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἡ προσδοκία χιλιετοῦς βασιλείας, ἡ προσκύνησις κεφαλῆς ὄνου κλ. Ἐν γένει οἱ ὄχλοι ἐξελάμβανον τοὺς χριστιανοὺς ἀντικειμένους παντί, ὅπερ αὐτοὶ ἐξετίμων καὶ ἠγάπων, συχνὰ δὲ ἀπῄτουν ποινὰς καὶ διωγμοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ ἐνίοτε ἐτύγχανον τοῦ ποθουμένου, καὶτοι μέχρι τοῦ δευτέρου αἰῶνος τοιαῦται κατ' ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ τιμωρίαι δέν ἦσαν πολυάριθμοι.

Εἰς τὴν ἐχθρικὴν ταύτην δύναμιν προσετίθετο εἰς ἐπίμετρον καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία. Ἐνῷ μέχρι τινός ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐξελαμβάνετο ὑπὸ ταύτης ὡς ἀκίνδυνόν τι καὶ ἐκ περιφρονήσεως διὰ τὸ ἀσήμαντον καὶ ὀλιγάριθμον τῶν συγκροτούντων αὐτὴν ὡς ἰουδαϊκὴ αἵρεσις, καὶ ἑπομένως ἐπετρέπετο ἢ τουλάχιστον ἦτο ἀνεκτὴ ἡ ὕπαρξις αὐτῆς, σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι κατενοήθη, ὅτι αὕτη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν καθίσταται ἐπικίνδυνος, οὐ μόνον διὰ τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν, ἣν θὰ βλάψῃ καὶ ὁλοσχερῶς θὰ καταστρέψῃ, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν πολιτείαν, καθ' ὅσον ἡ τελευταία στενώτατα συνεδέετο μετ' αὐτῆς. Συνεπείᾳ τοῦ προβλεπομένου κινδύνου ἡ πολιτικὴ ἐξουσία προθύμως ἐπεδόθη εἰς τὸν κατὰ τῆς νέας θρησκείας ἀγῶνα. Ὁ ἄγων ἦτο μέγας καὶ λυσσωδῶς διεξήγετο μεταξὺ τῶν διαμαχομένων, καίτοι οὐδαμῶς ἦσαν ἰσόπαλοι. Δρὰξ ἀνθρώπων, πρεσβευόντων νέαν θρησκείαν καὶ ὁμολογούντων πίστιν εἰς ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν προσκυνούμενον, ἀνθρώπων ἀγαπώντων ἀλλήλους, ὡς ἀδελφοὺς καὶ τὴν ἀγάπην αὐτῶν ἐμπράκτως ἐκδηλούντων καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς διώκτας αὐτῶν, ἀνθρώπων τέλος στερουμένων πάσης ἀνθρωπίνης τουλάχιστον βοηθείας, ἀπηνῶς κατεδιώκετο ὑπὸ τῆς τότε ἀκαταμαχήτου ἐξουσίας τοῦ παγκοσμίου καὶ ἰσχυροῦ ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἡ δρὰξ αὕτη μὴ ἔχουσα νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς βίας καὶ αὐθαιρεσίας τῶν ἰσχυρῶν οὐδέν ἄλλο, εἰμή τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, τὴν ἀγάπην πρὸς πάντας, τὴν καρτερίαν, τὴν ἀνοχήν, τὴν ἀθωότητα

καὶ ἁγνότητα, ὑπεβάλλετο ἀγογγύστως εἰς πάσας τὰς θλίψεις καὶ στερήσεις καὶ διὰ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου ἐπεσφράγιζε τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν αὐτῆς. Ἀλλ' ἡ φάλαγξ τῶν μέχρι τοῦδε ἀπαριθμηθέντων ἐχθρῶν τοῦ χριστιανισμοῦ ὁσημέραι ἐνισχύετο καὶ ηὐρύνετο διὰ τῆς προσελεύσεως εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλων καὶ δὴ μᾶλλον ἐπικινδύνων, χάρις εἰς τὰ ὅπλα, τὰ διατεθειμένα πρὸς καταπολέμησιν αὐτοῦ. Ὁ νέος οὗτος ἐχθρός, ὁ προστεθεὶς εἰς τοὺς ἤδη ὑπάρχοντας, ὡσεί μὴ ἤρκουν ἐκεῖνοι, ἦσαν οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι καὶ συγγραφεῖς. Οὕτω μετὰ τῆς φυσικῆς δυνάμεως συνηνώθη καὶ ἡ πνευματικὴ -ἡ τῆς παιδείας καὶ τῆς γνώσεως, δι' ὧν ὁ ἐθνισμός, κλονιζόμενος ἐν αὐταῖς ταῖς βάσεσιν αὐτοῦ, προσεπάθει νὰ καταβάλῃ τὸν χριστιανισμόν. Ἤρξατο λοιπὸν καὶ φιλολογικὴ πάλη διαρκῶς ἀναπτυσσομένη καὶ ὑποθαλπομένη ὑπὸ τῶν ἑκάστοτε προθυμοποιούμενων νὰ παράσχωσι τὴν πνευματικὴν αὐτῶν συνδρομὴν εἰς τὸν ἐναρξάμενον ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα.

Οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι ἐν τῇ ὑπερηφανίᾳ καὶ τῷ ἐγωισμῷ αὐτῶν ἐνόμιζον, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ἦσαν πτωχοὶ κατὰ πάντα καὶ οὐτιδανοί. Ἔχοντες ἐσχηματισμένην περὶ αὐτῶν τοιαύτην ταπεινὴν καὶ ἐσφαλμένην ἰδέαν, ἐθεώρουν ἐξευτελιστικὸν νὰ ἔλθωσιν εἰς οἱανδήποτε πρὸς αὐτοὺς σχέσιν. Οὐχ ἧττον ἡ ἰδέα καὶ ἡ μεροληπτικὴ κρίσις αὐτῶν ἀπεδείχθησαν πεπλανημέναι, ὅτε βαθύτερον καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐξετάσαντες τὰ πράγματα, ἐπείσθησαν, ὅτι οἱ ὑπ' αὐτῶν ἀδίκως κρινόμενοι ἀντιποιοῦνται μεγάλης δόξης διϊσχυριζόμενοι, ὅτι κατέχουσι τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, ἐνῷ αὐτοὶ μόνοι παρουσιάζοντο προνομιοῦχοι καὶ ἄξιοι τοιαύτης τιμῆς, οὐδαμῶς δὲ ὁ βάρβαρος καὶ ἀμαθὴς ὄχλος, ὁ οὐδενὸς ἄλλου πλὴν τῆς περιφρονήσεως ἄξιος. Τὸ περιστατικόν τοῦτο ἠνάγκασε τοὺς αὐτοχειροτονήτους προνομιούχους νὰ καταφύγωσιν εἰς τὸ πνευματικὸν ὁπλοστάσιον, νὰ ἐφοδιασθῶσι διὰ τῶν ὅπλων τῆς σοφίας καὶ νὰ ἐξέλθωσιν εἰς τὸ πεδίον τῆς παρατάξεως. Ὁ περίφημος ἱστορικὸς Pressensé ἐκφραστικώτατα διηγεῖται, ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ τῶν φιλοσόφων τούτων ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ ἐξωπλίσθησαν πολλὰ φιλοσοφικὰ συστήματα μετ' ἰδίων ἕκαστον τάσεων καὶ ἀπόψεων, ἀφ' ὧν ἐξήταζε καὶ ἔλυε τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ προβλήματα.

Τοιαύτα δὲ ἦσαν· «ἡ ἀσεβὴς ἐπικούρειος φιλοσοφία, ὁ ὑπερήφανος νεοπλατωνιμός, ἡ ἀτρόμητος στωϊκὴ φιλοσοφία, ἡ ἀνατολικὴ θεοσοφία, καὶ τέλος ὁ ἀλεξανδρινὸς πανθεϊσμὸς». Σπουδαιότερον πάντων προσηνέχθησαν πρὸς τὸν χριστιανισμὸν καὶ κατὰ βάθος ἐμελέτησαν τοῦτον οἱ πλατωνικοὶ καὶ οἱ νεοπλατωνικοὶ φιλόσοφοι, μὲ σκοπόν, ὅπως διὰ τῆς φιλοσοφίας ὑποστηρίξωσι τὸν ἐθνισμόν, προφανῶς καταρρέοντα πρὸ τῆς ἐσωτερικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἠθικῆς ἰσχύος τοῦ χριστιανισμοῦ. [1]

Ἡ πάλη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δέν ἦτο συστηματικὴ καὶ αἱ κατὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπιθέσεις δέν ἦσαν μεγάλης ἐντάσεως. Παρὰ τοῖς φιλοσόφοις καὶ ἐθνικοῖς συγγραφεῦσιν, ἀρχομένου τοῦ πρώτου μ.Χ. αἰῶνος, σποραδικῶς ἀπαντῶμεν ἐκφράσεις τινάς, χαρακτηριζούσας τὸν χριστιανισμόν. Ταύτας ὅμως διακρίνει πνεῦμα περιφρονήσεως πρὸς τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, πηγαζούσης κυρίως ἐκ τῆς ἀβασανίστου παραδοχῆς τῶν συκοφαντιῶν, αἵτινες διεδίδοντο ἐναντίον αὐτῶν. Ὁ Τάκιτος π.χ. ὠνόμαζε τὸν χριστιανισμὸν «φοβερὰν δεισιδαιμονίαν». [2] Πλίνιος ὁ νεώτερος «δυσειδῆ καὶ τερατώδη δυσειδαιμονίαν, διπλασιαζομένην ὑπὸ τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης». [3] Ὁ Σουετώνιος «νέαν καὶ βλαβερὰν δεισιδαιμονίαν». [4] Ὁ Ἀρριανὸς ἐθεώρει τοὺς χριστιανοὺς παράφρονας, μανιακοὺς, [5] καὶ ἄλλοι κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον δυσμενῶς περὶ αὐτῶν ἐξεφρασθησαν.

Μεταξὺ τῶν συγγραφέων, τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἁψαμένων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν περιορισθέντων ἀκριβῶς εἰπεῖν εἰς σκώμματα, χλευασμοὺς καὶ περιφρονήσεις κατατάσσεται καὶ ὁ ἐθνικὸς Λουκιανός, ὁ παρὰ πάντων σχεδὸν τασσόμενος μεταξὺ τῶν πνευματικῶν πολεμίων αὐτοῦ, τῶν πολεμησάντων αὐτὸν διά τῶν ὅπλων τῆς εἰρωνείας καὶ τῆς διαλεκτικῆς. Ἀλλ' ἦτο ἄραγε ὁ Λουκιανὸς πολέμιος τοῦ χριστιανισμοῦ; Ἐξάγεται τοῦτο ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ; Καὶ ἂν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἦτο πολέμιος, ἦτο ἄραγε ἐπικίνδυνος καὶ μάλιστα

---

[1] Реверсовъ αὐτ. πρβλ. σελ. 12.
[2] Annales I, XV c. 41.
[3] Plinius Junior epist. lib. X. 97.
[4] Σουετωνίου Νέρων κεφ. 16.
[5] Ἀρριανοῦ διατριβαὶ βιβλ. I, κεφ. 7.

παραβαλλόμενος πρὸς ἄλλους, φοβεροὺς ἐχθροὺς τοῦ χριστιανισμοῦ;

Ἵνα ἀπαντήσωμεν εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, ἀνάγκη νὰ ἐρευνήσωμεν τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἐν οἷς φαίνεται ἐπιτιθέμενος κατὰ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ πειθόμενοι ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, νὰ ἐκφέρωμεν τὴν κρίσιν, ἣν ταῦτα ἐπιβάλλουσι. Πρὶν ὅμως προβῶμεν καὶ εἰς τοῦτο τὸ ἔργον, κρίνομεν ἀπαραίτητον νὰ εἴπωμεν ὀλίγα τινὰ περὶ τοῦ Λουκιανοῦ ὡς ἀτόμου καὶ ὡς συγγραφέως, ὁρμώμενοι ἐκ τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ ἐξακρίβωσις καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ χαρακτῆρος καὶ πνεύματος, τοῦ ὁποίου ἐμφορεῖται συγγραφεὺς τις, μέγα διαχέουσι φῶς, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν πνευματικὴν δρᾶσιν καὶ τὰς πολυειδεῖς σχέσεις αὐτοῦ.

Ὁ Λουκιανὸς ἐγεννήθη περὶ τὸ 120 ἢ κατ' ἄλλους περὶ τὸ 125 ἔτος μ.Χ. ἐν πόλει τῆς Συρίας, κειμένῃ παρὰ τὸν Εὐφράτην καὶ ὀνομαζομένῃ Σαμόσατα, ὡς γίνεται δῆλον καὶ ἐκ πολλῶν μαρτυριῶν, αἵτινες ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ. [1] Ἐνταῦθα ἀναπτυχθεὶς καὶ παιδευθεὶς (Ἐνύπνιον Λουκιανοῦ) ἢ κατ' ἄλλην γνώμην ἐν Ἰωνίᾳ, ἐπεσκέφθη μετὰ ταῦτα καὶ ἐγνώρισε πολλὰς χώρας καὶ πόλεις, ἀπαγγέλλων ἐν αὐταῖς λόγους καὶ ἐπιδεικνύων τὴν ρητορικὴν δεινότητα καὶ τέχνην αὐτοῦ. Καὶ ἐν μὲν τῇ γενεθλίῳ πόλει ἔζησεν ὡς γλύπτης· εἶτα διέτριψεν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐπαγγελλόμενος τὸν νομικόν, ἐν Ἀθήναις, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Ἰταλίᾳ [2], ἐν Ρώμῃ καὶ ἐν Γαλλίᾳ·[3] παρευρέθη τετράκις ἐν Ὀλυμπίᾳ, πανταχοῦ διαπρέψας ὡς ρήτωρ καὶ σοφιστής. Τέλος ἀφίκετο εἰς Αἴγυπτον, διορισθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κυβερνητικὸς ὑπάλληλος (actuarius procurator), ἔνθα καὶ ἀπέθανε περὶ τὰ τελη τῆς δευτέρας ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης μ.Χ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἐξετάζων ὁ Λουκιανὸς τὰ κατὰ τὸν βίον εὕρισκε πάντα τὰ ἀνθρώπινα, δηλ. πλούτους καὶ ἀρχὰς καὶ δυναστείας, γελοῖα καὶ ταπεινὰ καὶ ἀβέβαια· ὅθεν καταφρονήσας αὐτῶν καὶ ὑπολαβὼν τὴν περὶ ταῦτα σπουδὴν ἀσχολίαν τῶν ἀληθῶς σπουδαίων, ἐπειρᾶτο νὰ

---

[1] Ἁλιεὺς ἢ Ἀναβιοῦντες 10. /Δὶς κατηγορούμενος 27. /Σκύθης ἢ Πρόξενος 9. /Περὶ τῆς Συρίης θεοῦ 1.

[2] Ἀλέξανδρος ἢ ψευδομάντις 53.

[3] Δὶς κατηγορούμενος 27.

ἀνακύπτῃ καὶ πρὸς τὸ πᾶν νὰ ἀναβλέπῃ. Μεταξὺ τῶν ἄλλων πολλῆς ἀπορίας πρόξενον ἦτο δι' αὐτὸν, γενικῶς μὲν ὁ ὑπὸ τῶν σοφῶν οὕτω καλούμενος κόσμος, ἐπειδὴ δέν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ οὔτε πῶς ἐδημιουργήθη, οὔτε τὸν δημιουργὸν αὐτοῦ νὰ εὕρῃ, οὔτε τὴν ἀρχήν, οὔτε τὸ τέλος αὐτοῦ· εἶτα δὲ καὶ τὰ ἐπὶ μέρους, οἷον οἱ ἀστέρες, ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη, ἡ ἀστραπὴ, ἡ βροντὴ, ὁ ὑετός, ἡ χιών, ἡ χάλαζα κ.λ. πάντα ταῦτα δι' αὐτὸν ἦσαν δυσείκαστα καὶ δυστέκμαρτα. Ἐπειδὴ δὲ οὕτω διέκειτο πρὸς ταῦτα ἄριστον ὑπέλαβε νὰ μάθῃ ἕκαστον αὐτῶν παρὰ τῶν φιλοσόφων, νομίζων, ὅτι οὗτοι θὰ ἠδύναντο νὰ εἴπωσιν αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. Πρὸς τοῦτο λοιπὸν ἐξέλεξε τοὺς ἀρίστους, οἵτινες ἐφάνησαν αὐτῷ ὑψήγοροι καὶ οὐρανογνώμονες, ἀσφαλῆ ἐχέγγυα τῆς ποιότητος αὐτῶν ἐκλαμβάνων τὴν σκυθρωπότητα τοῦ προσώπου, τὴν ὠχρότητα τοῦ χρώματος καὶ τὴν βαθύτητα τοῦ πώγωνος. Ἐνῷ δὲ ἐπεθύμει δυνάμει τῆς καταβληθείσης πληρωμῆς καὶ τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀποδοθησομένης νὰ καταλάβῃ παρ' αὐτῶν τὴν τῶν ὅλων διακόσμησιν καὶ νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς παλαιᾶς ἀγνοίας, οἱ σοφοὶ οὗτοι παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἐνέβαλον αὐτὸν εἰς μείζονας ἀπορίας, διδάσκοντες ἀρχάς τινας, καὶ τέλη, καὶ ἀτόμους, καὶ κενά, καὶ ὕλας, καὶ ἰδέας καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐκεῖνο δέ, ὅπερ ἐξέπληττεν αὐτὸν ἦτο, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ἔλεγεν ἀκόλουθα τῷ ἑτέρῳ, ἄλλα μαχόμενα καὶ ὑπεναντία, καὶ ὅμως ἠξίουν, ὅπως πεισθῇ καὶ ὑπαχθῇ εἰς τὸν λόγον ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. [1] Ἐν τοῖς φιλοσοφικοῖς συστήμασιν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων καὶ ἐκ τῶν ἐφεξῆς, [2] ὁ Λουκιανὸς δεν εὕρισκεν ἄλλο εἰμή ἀντιφάσεις, ψεῦδος καὶ ὑποκρισίαν, ἑπομένως ἠδυνάτει νὰ ἀκολουθήσῃ τινί ἐξ αὐτῶν, ἐπειδὴ δέν εὕρισκε παρ' αὐτοῖς τὴν φιλοσοφίαν. Δέν ἐγνώριζε ποῦ κατοικεῖ αὕτη, καίτοι πολὺν χρόνον ἐπλανήθη, ἀναζητῶν τὴν οἰκίαν αὐτῆς, ἵνα παρὰ ταύτῃ μαθητεύσῃ. Δέν ἠδυνήθη δὲ νὰ εὕρῃ τὴν ζητουμένην οἰκίαν, διότι οἱ ἐντυγχάνοντες αὐτῷ καὶ λέγοντες, ὅτι ἐκεῖθεν ἐπέστρεφον, ἐρωτώμενοι ὑπ' αὐτοῦ ἢ οὐδαμῶς ἀπεκρίνοντο, ὅπως μὴ ἐξελεγχθῶσιν, ὡς μὴ γνωρίζοντες, ἢ ἄλλην ἀντ' ἄλλης θύραν

---

[1] Ἰκαρομένιππος 4, 5.

[2] Αὐτόθι 6—10, 23, 29.

ἐδείκνυον. [1] Ἀνάγκη νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Λουκιανὸς δὲν ἦτο ἐκ φύσεως ἱκανὸς διὰ θεωρητικὰς μελέτας καὶ διὰ τὴν ἔρευναν καὶ λύσιν τῶν δυσχερεστάτων προβλημάτων, ἅτινα ἀπησχόλουν τοὺς φιλοσόφους, ἐν τούτοις ἔθηκεν ἑαυτῷ ἀρχὴν· «τὰ πάντα νὰ μανθάνῃ καὶ ἐκ πάντων νὰ κατέχῃ τὸ βέλτιστον», [2] ἐν δὲ τῇ ἐκζητήσει τῆς ἀληθείας ἔκλινε μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπικούρειον φιλοσοφίαν. Δι' αὐτὸν ὁ Ἐπίκουρος ἦτο σπάνιος φιλόσοφος καὶ περὶ αὐτοῦ μόνον ἐξεφράζετο μετ' ἐνθουσιασμοῦ, ἀποκαλῶν αὐτὸν ἄνδρα, ὅστις μόνον διὰ τοῦ ὀξυδερκοῦς αὐτοῦ βλέμματος κατεῖδε τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀλήθειαν ἐγνώρισε [3] καὶ ταύτην ἐν τοῖς ἑαυτοῦ βιβλίοις ἐναπεθησαύρισε· ταῦτα δὲ ἦσαν κάλλιστα καὶ μεγάλων ἀγαθῶν ἐγίνοντο αἴτια εἰς τοὺς ἐντυγχάνοντας· ταῦτα προὐξένουν αὐτοῖς εἰρήνην καὶ ἐνέπνεον θάρρος, ἐλευθερίαν καὶ ἀταραξίαν· ἀπήλλασσον φασμάτων καὶ τεράτων καὶ ἐλπίδων ματαίων καὶ περιττῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἐνετίθουν νοῦν καὶ ἀλήθειαν καὶ ἐκάθαιρον τῇ ἀληθείᾳ τὰς γνώμας διὰ λόγου ὀρθοῦ καὶ ἀληθείας καὶ παρρησίας. [4] Ἀποκαλεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀληθῶς ἱερὸς καὶ θεσπέσιος τὴν φύσιν καὶ μόνος γνωρίσας καὶ παραδούς μετ' ἀληθείας τὰ καλά, ἐλευθερωτὴς γενόμενος τῶν συναναστραφέντων αὐτῷ. [5] Οὐ μόνον δ' αὐτὸς ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ἀνεδείχθησαν ὑπέρμαχοι ταύτης καὶ ἐλεγκταὶ τῶν ἀγυρτῶν καὶ διαστροφέων αὐτῆς. [6] Ὁ Λουκιανὸς ἐξετίμα μεγάλως τὸν Ἐπίκουρον, διότι ὕψιστος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἦτο οὐχὶ τόσον ἡ γνῶσις, ὅσον ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τοῦ ψεύδους, ζωὴ ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ἀρετῇ, ἀπηλλαγμένη φόβου καὶ παθῶν. [7] Μεγίστην σημασίαν ἀπέδιδεν ὁ Λουκιανός εἰς τοὺς ἱσταμένους ὑψηλότερον τῶν κοσμικῶν περιπετειῶν καὶ δεισιδαιμονιῶν. Ἡ ὑπὲρ ταύτας ἀνύψωσις ἀπετέλει τὸ ἰδεῶδες αὐτοῦ.

---

[1] Ἁλιεύς 11, 12.

[2] Ἁλιεύς 6. Ἑρμότιμος 45, 46, 48, 52.

[3] Ἀλέξανδρος 25.

[4] Ἀλέξανδρος 47.

[5] Ἀλέξανδρος 61.

[6] Αὐτόθι 45.

[7] Πρβλ. Ἑρμοτίμου 22.

Στηριζόμενος ἐπὶ του ἀξιώματος τοῦ Ἐπιχάρμου: «ἔσο νηφάλιος καὶ σταθερὸς ἐν τῇ πίστει καὶ μὴ πίστευε εὐκόλως», κηρύσσει ἑαυτὸν πολέμιον πάσης προλήψεως καὶ δεισιδαιμονίας, ἐξανίσταται κατὰ πάντων, δηλῶν, ὅτι εἶνε μισαλαζὼν καὶ μισογόης καὶ μισοψευδὴς καὶ μισότυφος καὶ μισεῖ πᾶν τὸ τοιουτῶδες εἶδος τῶν μιαρῶν ἀνθρώπων (καὶ τοιοῦτοι εἶνε πολλοὶ), διότι εἶνε φιλαλήθης καὶ φιλόκαλος καὶ φιλαπλοϊκὸς καὶ ὅσα τῷ φιλεῖσθαι ξυγγενῆ, (οὐχ ἧττον πολὺ ὀλίγοι εἶνε ἄξιοι τῆς τοιαύτης τέχνης) καὶ συνῳδὰ τῇ ἀρχῇ ταύτῃ μισεῖ μὲν τοὺς πονηρούς, ἐπαινεῖ δὲ καὶ φιλεῖ τοὺς χρηστοὺς.[1] Ἰδὼν δέ, ὅτι οἱ ὀρεγόμενοι πλούτου καὶ οἱ δικαζόμενοι διὰ χρυσοῦ καὶ οἱ διὰ πορφύρας καὶ δυναστείας μετροῦντες τὴν εὐδαιμονίαν εἶνε ἄγευστοι μὲν ἐλευθερίας, ἀπείρατοι δὲ παρρησίας, σύντροφοι δὲ τῆς κολακείας καὶ τῆς δουλείας τῆς ψυχῆς αὐτῶν κατακλυζομένης ὑπὸ τῆς ἡδονῆς καὶ τῶν συμπαρομαρτούντων ἀγρίων παθῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐπιθυμιῶν, ὁπότε αἰδὼς καὶ ἀρετὴ καὶ δικαιοσύνη παρασύρεται, ἀποφασίζει νὰ οἰκουρῇ τοῦ λοιποῦ, ἐκλέξας βίον τινὰ ὑπὸ τῶν πολλῶν γυναικώδη καὶ ἄτολμον νομιζόμενον, προτιθέμενος νὰ συνομιλῇ μετὰ τῆς φιλοσοφίας, μετὰ τοῦ Πλάτωνος καὶ αὐτῆς τῆς ἀληθείας. Καθίσας δὲ ὡς ἐν θεάτρῳ μυριάνδρῳ σφόδρα μετέωρὸς που ἐπισκόπει τὰ γινόμενα, ἀφ' ἑνὸς μὲν πολλὴν ψυχαγωγίαν καὶ γέλωτα δυνάμενα νὰ παρέχωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δοκιμάσωσιν ἄνδρα ὡς ἀληθῶς βέβαιον. [2] Ἐπισκοπῶν δὲ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ, εὕρισκε «τὰ ἀνθρώπινα γελοῖα καὶ ταπεινὰ καὶ ἀβέβαια». [3] Ἐν αὐτῷ οὐ μόνον δὲν διακρίνει σπέρμα νοῦ (λογικοῦ), ὅπερ θὰ ἀποβῇ σοφία τῆς ἐπιούσης, ἄλλα δὲν βλέπει καὶ φῶς, ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ σπυνθηροβολήσῃ πρὸ τῶν πλανωμένων. Ὁ Λουκιανὸς ἐκλαμβάνει τὸν κόσμον ὡς στάδιον ἀρετῆς, ἐν τούτοις ζητεῖ ἐν αὐτῷ ἡδονάς, γνωρίζει πάσας τὰς κακὰς ὄψεις καὶ βδελυγμίας αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐπιστρέφει εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν. Ὁ Ἐπίκουρος ἐπικουρεῖ αὐτῷ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ τοῦ κόσμου, ἀποκαλύπτων αὐτῷ τὰς ἐλλείψεις καὶ τὰς ποικίλας ἀλογίας αὐτοῦ,

---

[1] Ἁλιεὺς 20, 21, 22.

[2] Νιγρῖνος 15-22.

[3] Ἱκαρομένιππος 4.

τὸ δὲ γνήσιον συριακὸν πνεῦμα αὐτοῦ μετὰ σαρκασμοῦ ἐμπαίζει τὴν ἀποκαλυπτομένην γυμνότητα.

Ὁ Λουκιανὸς ἦτο χαρίεις σατυρικὸς καὶ σκώπτης τοῦ δευτέρου μ.Χ. αἰῶνος σκοπὸν προθέμενος νὰ ἐμπαίξῃ πάντας τοὺς ἀρχαίους καὶ νέους τύπους, δι' ὧν ὁ λαὸς ἐξέφραζε τὰ ἴδια θρησκευτικά συναισθήματα, καὶ ὁ ἴδιος ἐκαυχᾶτο διὰ τοῦτο, [1] νὰ ἀγαπᾷ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρετήν, διὸ καὶ Παρρησιάδην ἀπεκάλεσεν ἑαυτόν, [2] νὰ μισῇ τὴν ἀπάτην τὸ ψεῦδος, τὴν ἀγυρτείαν καὶ τὴν ἀκολασίαν. Ὁ σαρκασμὸς αὐτοῦ ἐπεξετάθη ἀνεξαιρέτως ἐπὶ πάντων καὶ τὸ λεπτὸν εἰρωνικὸν πνεῦμα του οὐδενὸς ἐφείσατο. Ἀφειδῶς ἐμπαίζει τὴν φιλοσοφίαν καὶ τοὺς φιλοσόφους, [3] μὴ φειδόμενος σχολῆς καὶ συστήματος, καὶ ἂν ἐνίοτε πρὸς τὸ θεαθῆναι διακρίνει τὴν φιλοσοφίαν τῶν φιλοσόφων, κατ' οὐσίαν παρίσταται αὕτη ὡς τέχνη, δι' ἧς δυναταὶ τις νὰ ζῇ ἐλεύθερος, εὐτυχής, μὴ ἀνησυχῶν περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ἀντικειμένων. Μετὰ σχετικῆς εὐλαβείας, καὶ συμπαθείας ἐξεφράσθη περὶ τε τοῦ Νιγρίνου καὶ τοῦ Δηλώνακτος, ὡς καὶ περὶ τοῦ Ἐπικούρου· ἐν μέσῳ τῆς γενικῆς ὑποκρίσεως, τῆς ἀκολασίας καὶ τῶν χιμαιρῶν, αἵτινες τρόπον τινὰ διὰ τῆς φορᾶς αὐτῶν παρέσυρον τὴν σύγχρονον κοινωνίαν, τὸ ὄμμα αὐτοῦ προσηλώθη μετὰ σεβασμοῦ ἐπὶ τῶν δύο τούτων, ὡς τύπων τιμίων καὶ ἀκεραίων ἀνθρώπων. [4]

Ἐμπαίζει τοὺς κυνικοὺς παρ' οἷς ἡ ἀρετὴ συνίστατο εἰς ἐξωτερικὰ διακριτικὰ γνωρίσματα ὁποῖα: τραχὺ καὶ ἄγριον πρόσωπον, πυκνὴ καὶ βαθεῖα γενειάς. Ἐμπαίζει πάσας τὰς ἀρχαίας καὶ νέας θρησκείας, πάντας τοὺς Θεούς, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Σύρων, τῶν Περσῶν, τῶν Αἰγυπτίων ἐν τε τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς μέρεσι, παριστῶν αὐτοὺς ἐν δυσειδεῖ μορφῇ τράγων, κριῶν καὶ κυνῶν. Ἀφαιρεῖ τὸ προσωπεῖον τῶν νέων ἀπατεώνων, ψευδοπροφητῶν καὶ μάγων, ἐπιτελούντων ψευδῆ θαύματα καὶ ἀποδεικνύει αὐτοὺς ἐστερημένους πραγματικῆς δυνάμεως, γυμνοὺς πάσης σοφίας καὶ

---

[1] Ἁλιεὺς 20.

[2] Αὐτόθι 19.

[3] Ἀληθοῦς ἱστορίας Β 17 - 21,24. Εὐνοῦχος 3. Συμπόσιον ἢ Λαπίθαι 6-10, 34, 39

[4] Πρβλ. Anbé. La polemique painne a la fin du II siécle σελ. 113.

ἀρετῆς καὶ κατὰ συνέπειαν ἀναξίους τῶν ἀγαλμάτων καὶ τῶν βωμῶν, ἅτινα καὶ ἤγειρεν αὐτοῖς ἡ ἁπλότης καὶ ἡ εὐπιστία τοῦ λαοῦ. Ἐν τῷ ἀγῶνι ὅμως τούτῳ κατὰ τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ ψεύδους καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι εἶνε ματαιοπονία νὰ ἀντεπεξέρχηταί τις κατὰ τῆς παραφροσύνης. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, δέν ὑπάρχει ἀνάγκη τοῦ ἐπιτιμήσοντος, ἀλλ' Ἡρακλείτου τινός ἢ Δημοκρίτου «τοῦ μὲν γελασομένου τὴν ἄγνοιαν τῶν ἀνθρώπων, τοῦ δὲ τὴν ἄνοιαν ὀδυρομένου». [1] Ἀκριβῶς διὰ ταῦτα καὶ ὁ Λουκιανὸς ἐξέλεξε τὴν χλεύην, ἣν καὶ ἀντέταξε κατὰ παντὸς καινοφανοῦς, ἕτοιμος ὢν νὰ ἐμπαίξῃ μετὰ τοῦ Διογένους τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωήν. [2]

Ὁ νοῦς τοῦ Λουκιανοῦ, ἂν καὶ δεν ἦτο βαθὺς καὶ ἐρευνητικός, ἐν τούτοις διεκρίνετο ἐπὶ γονιμότητι καὶ ποικιλίᾳ, καὶ ἂν ἐπιτρέπηται ἡ φράσις, ἦτο ὁ νεώτερος ἐξ ὅλης τῆς ἀρχαιότητος. Ἦτο πνεῦμα εὐτράπελον καὶ ρωμαντικόν. Ἡ φαντασία τοῦ ἦτο δι' αὐτὸν νόμος. Ἠγάπα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ σκέπτεσθαι καὶ ἐκφράζεσθαι· δέν ἐσκέπτετο πολὺ περὶ τῆς χρήσεως τῶν λέξεων, διὰ νὰ μὴ ὑποτάσσηται εἰς νέον τινὰ χειραγωγόν. Ἐγνώριζε καλῶς τὰς ὡραίας τέχνας, ἀλλ' ἐκ τῶν ἀντικειμένων τῆς πολυθεΐας, ἠρέσκετο μόνον εἰς τὰ ἀγάλματα, εἰς τὰς ἐξωτερικὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς. Κατεγοητεύετο ὑπὸ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ρητορικῆς. Ἐδείκνυε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του, ἃς ἐλευθέρως ἀντανακλᾷ. Εἶνε δὲ τόσον εὔστροφος, ὥστε εὐκόλως διολισθαίνει τῶν χειρῶν τοῦ βουλομένου, ὅπως ἐννοήσῃ καὶ ἀκριβῶς χαρακτηρίσῃ αὐτὸν.[3]

Τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἔστιν ὅτε ὁ Λουκιανὸς κηρύσσεται θεράπων καὶ ὑπερασπιστής, παρίστησιν εὑρισκομένην ἐν χώρᾳ τινὶ ἀερώδει ἀπροσπελάστῳ καὶ φαντασιώδει. Αὕτη διὰ τὸν θεράποντά της εἶνε θεότης τις φεύγουσα καὶ κρυπτομένη, τῆς ὁποίας τὸ πρόσωπον οὐδεὶς ποτὲ εἶδεν. Ἀνυποκρίτως λέγει, ὅτι δέν γνωρίζει ποῦ εὑρίσκεται καὶ ὁποία τις εἶνε αὕτη· [4] δέν ἐντείνει δὲ τὰς ἰδίας

---

[1] Περὶ Θυσιῶν 14, 15.

[2] Herzog. Real-Encyclopedie. Lucian.

[3] Πρβλ. Aubé Αὐτόθι σελ. 112.

[4] Ἁλιεὺς 16.

δυνάμεις, δὲν ἀγωνίζεται νὰ εὕρῃ αὐτὴν, διὰ τοῦτο φαίνεται κρίνων τὰ πράγματα ἐξ ἐπιπολῆς· δὲν ἐρευνᾷ αὐτὰ, δὲν προσπαθεῖ νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ βάθος αὐτῶν, δὲν ἀπομακρύνεται τῆς κοινῆς γνώμης, θραύων τὰ δεσμὰ της, τὰ δεσμεύοντα αὐτὸν. Καίτοι δὲ ἐστερεῖτο τοιούτων πολυτίμων πλεονεκτημάτων, ὅμως ἦτο πεπροικισμένος ὑπὸ ὀξυδερκείας, διὰ τῆς ὁποίας διέκρινε τὴν ὀρθότητα ἢ τὸ ἐσφαλμένον τῶν κυκλοφορουσῶν γνωμῶν.

Καὶ τοῦτο πάλιν ἦτο μονομερές, διότι δὲν ἔβλεπεν, ἄγνωστον ἂν συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως, τὰς καλὰς καὶ ἐπαινετὰς ὄψεις τούτων. Ἐν τῇ κοινῇ πάλῃ, τῇ ὑπ' αὐτοῦ διεξαγομένη ἀπερισκέπτως προσβάλλει τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακόν, δηλαδὴ καὶ ἐκεῖνο ὅπερ εἶνε ἄξιον μομφῆς καὶ ἐκτιμήσεως, καὶ ἐκεῖνο, ὅπερ εἶνε ἄξιον τιμῆς καὶ σεβασμοῦ. Ἡ ἄρνησις ἦτο τὸ σύνθημα τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Τὸ ὅπλον του, ὅπερ ἦτο τὸ καυστικὸν σκῶμμα οὐδέποτε ἐδημιούργησὲ τι καὶ ὁ ἀνεξάρτητος, ὀρθὸς λόγος ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου ἀγωνίζεται, ἐξελὲγχεται περιωρισμένος ἐντὸς στενῶν ὁρίων. Ὁ ἀκράτητος καὶ διαρκὴς γέλως αὐτοῦ εἶνε λεπτὸς καὶ διαπεραστικός, ἀλλ' ἐνιαχοῦ ἄνευ εὐθυμίας, χάριτος, καὶ βαθύτητος. Μὴ ἐρευνῶν τὰ πράγματα κατὰ βάθος καὶ μᾶλλον φροντίζων περὶ τοῦ ποσοῦ ἢ περὶ τοῦ ποιοῦ δὲν εἰσέδυε περαιτέρω τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν.[1]

Ἵνα ἀπαντήσωμεν εἰς τὴν ἐρώτησιν τὴν δοθεῖσαν ἤδη ἀνωτὲρω, ὀφείλομεν νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Λουκιανοῦ, τὰ μέχρις ἡμῶν περισωθέντα, ὑποβάλλοντες αὐτὰ εἰς αὐστηρὰν καὶ ἀκριβῆ ἔρευναν. Ἐκ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὧν τὰ πλεῖστα θεωροῦνται ὑπὸ τῶν φιλολόγων καὶ κριτικῶν γνήσια ἰδιαίτατα ἐφελκύει τὴν προσοχὴν ἡμῶν τὸ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν: «Περὶ τῆς Περιγρίνου τελευτῆς», γεγραμμένου κατὰ τὸν τύπον ἐπιστολῆς. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἐπίσης δὲ καὶ ὁ «Φιλόπατρις» [2] δὲν εὑρίσκονται ἐν χειρογράφοις· ἐν

---

[1] Aubé Αὐτόθι σελ. 114.

[2] Ὁ Gesner (Dissertatio de aetate et auctore Philopatris. Πρβλ. καὶ Γ. Μιστριώτου Ἕλλην. Γραμματολογία τ. ΙΙ σελ. 1098) ἀπέδειξεν, ὅτι ὁ Φιλόπατρις, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁ συγγραφεὺς σκώπτει τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν (12, 13) δέν ἀνήκει εἰς τὸν Λουκιανόν. Ὁ Aubé ἔχεται τῆς αὐτῆς γνώμης (Αὐτόθι σελ. 136). Καὶ πραγματικῶς ἐπισταμένη μελέτη τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξάπαντος ἐγράφη μετὰ τὸν Δ'. μ.Χ. αἰῶνα, καθ' ὅσον ἐν αὐτῷ γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,

τούτοις τὸ πρῶτον τοὐλάχιστον θεωρεῖται ὑπὸ τῶν κριτικῶν ὡς γνήσιον ἔργον τοῦ Λουκιανοῦ.1 Τοῦτο ἀπευθύνεται πρὸς τινα φίλον τοῦ συγγραφέως Κρονίωνα ὀνομαζόμενον καὶ ἐξιστορεῖ κυρίως τὴν ὁλοκαύτωσιν τοῦ Περιγρίνου καὶ τινα περιστατικὰ τοῦ προτέρου βίου αὐτοῦ.[2]

Πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν καὶ ἐξήγησιν τοῦ θέματος ἡμῶν καὶ τῶν συμφυῶν αὐτῷ ζητημάτων καλὸν κρίνομεν νὰ προβῶμεν κατ' ἀρχὰς εἰς σύντομον ἀνάλυσιν του ἔργου τούτου. Ἀφοῦ ἐξετάσομεν τὸ εἰς τοὺς χριστιανοὺς ἀναφερόμενον μέρος αὐτοῦ, θὰ ἐπανέλθωμεν, ὅπως ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα: ἐναντίον τίνων ἐγράφη ἡ σάτυρα τοῦ Λουκιανοῦ.

(ἀκολουθεῖ)

Ἀρχιμ. Διονύσιος Μαραγκουδάκης

ἐνῷ ὑμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι λεπτομερὴς περὶ Αὐτοῦ διδασκαλία δέν εἶχε διατυπωθῇ πρὸ τῆς Β'. Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐν αὐτῷ ἀναγιγνώσκομεν: **Κριτίας.** Καὶ τίνα ἐπομόσομοὶ γε; **Τριεφῶν**. Ὑψιμέδοντα Θέον, μέγαν, ἄμβροτον, οὐρανίωνα, υἱὸν πατρός, πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, ἓν ἐκ τριῶν καὶ ἐξ ἑνὸς τρία, ταῦτα νόμιζε τρία, τὸν δ' ἡγοῦ Θεὸν» (Φιλόπατρις 12).

1 Aubé. Αὐτόθι σελ. 135.

2 Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διάρκειαν δέκα καὶ ἓξ ἑκατονταετηρίδων ἡ σάτυρα αὕτη ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς αὐτῆς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀπευθυνομένη κατὰ τῶν χριστιανῶν καὶ κατὰ τοῦ χριστιανικοῦ μαρτυρίου. Ἡ ἰδέα αὕτη, μεταβληθεῖσα προϊόντος τοῦ χρόνου εἰς πεποίθησιν, ἀπαντᾷ παρ' ἅπασι τοῖς συγγραφεῦσιν ἐκκλησιαστικῶν ἱστοριῶν. Ἐναντίον τῆς γνώμης ταύτης ἐξεφρασθη κατὰ τὸ ἔτος 1789 ὁ Hermar, ἀποφανθεὶς ὅτι αὕτη ἀπηυθύνετο κατὰ τῶν κυνικῶν καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν. Καὶ κατὰ πόσον μὲν ἡ γνώμη αὕτη ἔπεισε τὰ τότε πνεύματα καὶ κατὰ πόσον ἀπέκτησε κῦρος δέν γνωρίζομεν ἀκριβῶς, δυνάμεθα ὅμως νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι αὕτη δέν ἐδέσπωσε γενικῶς ἐν τῇ φιλολογίᾳ, διότι ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1851 ὁ Plank ἐν τοῖς περιστατικοῖς τοῦ θανάτου τοῦ Περεγρίνου εὑρίσκει ὑπαινιγμούς, ἀναφερομένους εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τοὺς Ἀποστόλους, εἰς τὴν χριστιανικὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ χριστιανικὸν μαρτύριον. Православное собрание 1880 г. ч. I стр. 144 «Лукиан и Христианство» Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ὑπὸ τοῦ Hermar ἐκφρασθεῖσα γνώμη δέν ἐπεκράτησεν, ὁ Ἐδουάρδος Τσέλλερ κατὰ τὸ ἔτος 1877 ἐκ νέου ἐξέφρασε τὴν ἰδέαν, ὅτι κύριος σκοπὸς τῆς σατύρας τοῦ Λουκιανοῦ εἶνε οἱ κυνικοὶ φιλόσοφοι, οὐδέποτε δ' οἱ χριστιανοί. Παρὰ τὴν νέαν ταύτην φάσιν, εἰς ἣν ἐφάνη εἰσερχόμενον τὸ ζήτημα, τὸ ἑπόμενον ἔτος (1878) ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῶν συζητήσεων» ἐδημοσιεύθη ἄρθρον, ὁ συγγραφεύς τοῦ ὁποίου (καὶ τοιοῦτος φέρεται ὁ γνωστὸς Aubé) ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Λουκιανὸς ἐν τῇ ἑαυτοῦ σατύρᾳ διεκωμῴδει τοὺς χριστιανούς. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1879 ὁ Bernaus, συμφωνῶν τῷ Hermar καὶ τῷ Τσέλλερ, κατεπολέμησε τὴν πεπαλαιωμένην γνώμην ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Lucian und Kynker» Πρβλ. Чтения въ обществе любителей духовнаго просвещения стр.30.

ΜΕΛΕΤΙΟΥ ΤΟΥ ΠΗΓΑ
«Περὶ γενέσως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμ. 524 χειρογράφῳ τῆς μεγάλης Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης σῴζεται λαμπρὰ συλλογὴ ὑπερτριακοσίων Ἐπιστολῶν Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, εὐκλεοῦς Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, γεγραμμένων διὰ χειρὸς τοῦ Ἀρχιδιακόνου αὐτοῦ Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις ἄγνωστος εἰσέτι ἐν πάσαις ταῖς λεπτομερείαις περισώζεται ἔξοχος καὶ ἐπιβάλλουσα ἡ εἰκών τοῦ μεγάλου ἐκείνου Πατριάρχου, ὅστις ἐπιφαίνεται ἐν αὐταῖς συγκρατῶν τὰ νήματα τῆς ὅλης κινήσεως καὶ ζωῆς τῆς συγχρόνου αὐτῷ ἐποχῆς. Δι' αὐτῶν ἀπευθύνεται πρὸς ἁπάσας τὰς γωνίας τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, πρὸς τὴν Ἀβυσσηνίαν, ζητῶν νὰ ἑλκύσῃ αὐτὴν πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, πρὸς τὴν Ρωσσίαν, προφυλάσσων αὐτὴν ἀπὸ τῶν κινδύνων τοῦ λατινισμοῦ, πρὸς τοὺς Πατριάρχας καὶ ἱεράρχας τῶν λοιπῶν Θρόνων καὶ Ἐκκλησιῶν, ἐξεγείρων αὐτοὺς εἰς ἀνύστακτον φρούρησιν τῆς ὀρθοδόξου Μητρός ἡμῶν Καθολικῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ λογάδας τοῦ ἔθνους, εἴτε τὴν προσοχὴν αὐτῶν προκαλῶν πρὸς τοὺς κινδύνους τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε τὴν σύμπραξιν αὐτῶν ἐπιζητῶν ἐν τοῖς ἄγωσιν αὐτοῦ πρὸς ἀνόρθωσιν αὐτῆς, πρὸς τὸν λαόν, τέλος, σύμπαντα, διδάσκων αὐτὸν καὶ νουθετῶν καὶ τοὺς ἐκ τοῦ λατινισμοῦ, τοῦ ὑπεισδύσαντος τότε εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν ἐν Ἀνατολῇ, κινδύνους, αὐτῷ καταδεικνύων. [1] Δύο διευθύνων Θρόνους,

---

[1] Περί τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ὅρα E. Legrand, Lettres du Mélétius Pigas. Paris. 1903. Α. Νινολάκη, Μελέτιος ὁ Πηγᾶς. Ἐν Χανίοις 1903.

ὡς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ ὡς «ἐπιτηρητής» τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὁ Μελέτιος Πηγᾶς ἐπιφαίνεται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἀεννάως μεταβαίνων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀεννάως γράφων, ἐνήμερος ὢν ἁπάντων τῶν ἁπανταχοῦ συμβαινόντων, ἁπασῶν τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐκκλησίας. Συγχρόνως διενοεῖτο καὶ εἰργάζετο οὐ μόνον περὶ ἀνυσίμου καταπολεμήσεως τοῦ λατινισμοῦ ἐν Πολωνίᾳ ἢ παρ' ἡμῖν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀλλά καὶ περί οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως καὶ καλῆς καταστάσεως τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας, καὶ περὶ ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς ἀναπλάσεως τοῦ λαοῦ, διὰ τε τῆς διδαχῆς τοῦ θείου λόγου, διὰ τε τῆς ἀναπτύξεως τῶν γραμμάτων. Ὅθεν καὶ ἐκήρυττεν ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος καὶ συγγράμματα συνέγραφεν, ἐν δὲ τοῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ εἶχε καιρόν, πλὴν ἄλλων, φιλοσοφικὰ καὶ θεολογικὰ ζητήματα νὰ ἐξετάζῃ. Τοιοῦτὸ τι ζήτημα περὶ «ἀρχῆς» ἤ «γενέσεως» τῆς ψυχῆς, πραγματεύεται ἔν τινι ἀνεκδότῳ, ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἀναγραφέντι κώδικι, ἐμπεριεχομένῃ, ἐπιστολῇ αὐτοῦ, πρὸς τὸν Παΐσιον Ἁγιαποστολίτην. Ὁ Παΐσιος οὗτος[1] ἦτο Ζακὺνθιος μοναχὸς τῆς Μονῆς τοῦ ὄρους Σινᾶ, λίαν ἀγαπητὸς τῷ Πατριάρχῃ Μελετίῳ ποιήσαντὶ ποτὲ εἰς αὐτὸν τοὺς ἑξῆς χαριεστάτους στίχους ἐπὶ τῇ εἰς Κάϊρον ἐλεύσει αὐτοῦ κατὰ τὸν χρόνον τῆς πλημμύρας τοῦ Νείλου,

Νεῖλος, ἐρισμάραγδος ἑλισσομέναις, ἑνὶ δίναις

ἅλλεται αἰσθόμενος Παϊσίου ἐρχομένου

Στέψατε, Νηρηΐδες, ἀμαράντοις στέψατε Νύμφαι

ἄνδρα φίλον ὕμνοις, ἐΐκελον ἀθανάτοις.

Ὡς ὁ γέρων ἔφαθ', αἱ δ' ἔκλυον μάλα γ' ὦκα

---

[1] Περὶ αὐτοῦ ὅρα, Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τομ. Γ΄. σελ. 574 Δημητρακοπούλου, Ὀρθόδοξος Ἑλλὰς σελ. 141 Ν. Κατραμῆ, Φιλολογικὰ Ἀνάλεκτα Ζακὺνθου σελ. 370 Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Παϊσίου Ἁγιαποστολίτου Μητροπολίτου Ρόδου, Ἱστορία τοῦ ἁγίου Ὄρους Σινᾶ (ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Παλαιστινείῳ Συναγωγῇ, ρωσσιστί τόμ. 12 τεῦχ. 2 ἐν Πετρουπόλει 1891 σελ. Ι-ΧΧ). Τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ Περιοδικῷ τοῦ ἐν Κων/πόλει έλλ. φιλολογικοῦ Συλλόγου τόμ. 17. (Ἐν Κων/πόλει 1887), Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας σελ. 68.

ἤχησαν δ' ἀκταὶ Παΐσιον ἐρχόμενον.

Τῇ ἐνεργείᾳ του Μελετίου, μὴ κατορθώσαντος νὰ ἀναβιβάσῃ αὐτὸν τῷ 1592 εἰς τὸν Ἀρχιεπισκοπικὸν Θρόνον Σιναίου, ἐξελέγη ὁ Παΐσιος τῷ 1597 Μητροπολίτης Ρόδου, ὡς τοιοῦτος ὅμως ἔδειξεν ἱκανῶς ἀνεξήγητον ἀγνωμοσύνην πρὸς τὸν φίλον αὐτοῦ καὶ προστάτην Μελέτιον, θελήσας νὰ φανῇ ἀρεστὸς τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπάλοις τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ἀνδρός, διότι εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς Ἐξάρχους ἀντέστη μὴ ἐπιτρέψας τὴν συλλογὴν ἐράνων ὑπὲρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ὅτε δὲ τῷ 1598 ὁ Μελέτιος, ἐπιστρέφων εἰς Ἀλεξάνδρειαν, προσήγγισεν εἰς Λύνδαν τῆς Ρόδου, προσεκάλεσεν αὐτὸν ἐπανειλημμένως εἰς συνάντησιν, ἀλλ' ὁ Παΐσιος οὐδὲ κἂν ἀπήντησεν. Μετ' ἐλάχιστα μόλις ἔτη, ἤτοι τὸ 1603, ὁ Πατριάρχης Κων/λεως Ραφαὴλ ὁ Β' καθῄρεσε τὸν Παΐσιον, ὅστις, μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας, μόλις τοῦ 1639 κατώρθωσε νὰ λάβῃ τὴν ἐπαρχίαν Γάνου καὶ Χώρας ἐν Θρᾴκῃ. Φαίνεται, ὅτι μετὰ τοῦτο λίαν ταχέως ἀπέθανε καταλιπὼν ὁμιλίας τινὰς καὶ Ποιήματα.[1]

Πρὸς τὸν Παΐσιον λοιπὸν τοῦτον ὁ Μελέτιος γράφει τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἐπιστολήν, ἥτις, πρὸς τοῖς ἄλλοις, μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ Παΐσιος ἠγάπα τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας, καίτοι ὅλως ἀνεπιτυχῶς περὶ αὐτὰς ἠσχολεῖτο. Ἰδίως δὲ ἤθελε νὰ ἐξηγήσῃ τὸ περὶ γενέσεως ἢ ἀρχῆς τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ζήτημα ἀλλοκότως πως ὑπολαμβάνων αὐτὴν ὑλικήν. Ὁ Μελέτιος πολλάκις συζητήσας μετ' αὐτοῦ, οὐ μόνον ἐν Αἰγύπτῳ, ἀλλά καὶ ἐν τῇ Θρᾴκῃ οὐδαμῶς ἠδυνήθη νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας. Τοῦ 1595, καθ' ὃν χρόνον προσεπάθει ὁ Μελέτιος νὰ ἐκλέξῃ αὐτὸν Ἀρχιεπὶσκοπον Σιναίου, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἐπιστολήν, δι' ἧς παρεκαλεῖτο ἔτι ἅπαξ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς αὐτὸν τὸ περὶ προελεύσεως τῆς ψυχῆς δυσχερέστατον ζήτημα. Κατ' Αὔγουστον τοῦ 1596 ἀπήντησεν ὁ μέγας Πατριάρχης διὰ τῆς ἐφεξῆς Ἐπιστολῆς, ἥτις εἶνε πλήρης πραγματεία περὶ τοῦ

[1] Ὁ κ. Α. Π. Κεραμεύς, ἐξέδωκὲ τινα ποιήματα τοῦ Παϊσίου καὶ ἐπιστολάς, ἀναφερομένας εἰς αὐτὸν, ἐν τῷ 17ῳ τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ ἀναγραφείσῃ Συναγωγῇ τῆς Παλαιστινείου Ἑταιρείας.

ζητήματος τούτου. Ὡς τοιαύτη ἔχει μεγὶστην σπουδαιότητα ἕνεκα τῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτῆς, διότι ἄλλως τε εἶνε ἡ μόνη σχετικὴ πραγματεία περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἥτις ἐγράφη παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς ὀψιαιτέροις χρόνοις. Βεβαίως ἡ ὑπὸ τοῦ Μελετίου διδομένη εἰς τὸ ζήτημα λύσις ἐπαφίνει ἱκανὰ δυσδιάκριτα καὶ σκοτεινὰ σημεῖα, ἀλλὰ τοῦτο κυρίως ὀφείλεται εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος δυσχερεστάτου ζητήματος, ὡς δηλοῦται ἐξ αὐτῆς τῆς ἀσυμφωνίας περὶ αὐτοῦ τῶν νεωτέρων ὀρθοδόξων θεολόγων. Οὕτω λ.χ. ὁ μὲν Φιλάρετος Ἐπ. Τσερνιγόβου [1] τάσσεται ὑπὲρ τῆς γνώμης τῆς γεννήσεως καὶ μεταδόσεως τῆς ψυχῆς, καίτοι λίαν ἀσαφῶς ἐκφράζεται, [2] ὁ Ἐπίσκοπος Σίλβεστρος δέχεται τὴν γνώμην τῆς δημιουργίας τῆς ψυχῆς [3] καὶ τέλος ὁ

---

[1] Ὀρθόδοξος Δογματικὴ θεολογία. (Ἐν Πετρουπόλει ἐκδ Γ'. 1892) σελ. 191 ἑξῆς.

[2] Ἱστορία τῶν Δογμάτων (ἐν Κιέβῳ 1885) τόμ. Γ' . σελ. 381 ἑξῆς.

[3] Ὀρθόδοξος Δογματικὴ Θεολογία, (ἐν Πετρουπόλει 1851) σελ. 119 ἑξ. Πρβλ. καὶ τοὺς παρ' ἡμῖν γράψαντας Ἰ. Μεσολωρᾶ, Συμβολικὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τομ. Β'. τεῦχ. Β'. (ἐν Ἀθήναις 1901) σελ. 181. Χ. Ἀνδρούτσου Συμβολική, ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου. (Ἐν Ἀθήναις 1901) σελ. 169. Μητροπολίτου Πενταπὸλεως Νεκταρίου, «Περὶ Ἀθανασίας τῆς Ψυχῆς», (ἐν Ἀθήναις 1901) σελ. 19 ἐξ. Ἐν τῇ προσφάτως ἐκδοθείσῃ Δογματικῇ αὐτοῦ ὁ Καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου Χ. Ζ. Ρώσης (Σύστημα Δογματικῆς τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας σ. 428-429) σημειοῖ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὰ ἑξῆς « Ὡς αἱ ἰδέαι ἢ ἔννοιαι τῶν ὑλικῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου περιέχονται ἐν τῇ προαιωνίῳ βουλῇ τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ κόσμου, ἐν τῷ προαιωνίῳ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη ἐν χρόνῳ, οὕτω περιέχονται ἐν αὐτῇ ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ καὶ αἱ ἰδέαι τῶν πνευματικῶν ὄντων, τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων. Τὸ στοιχεῖον λοιπὸν τῆς ἀληθείας, ὅπερ περιέχει μονομερῶς ἡ περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν θεωρία Praeexistentianismus) εἶναι ὅτι αἱ ἰδέαι τῶν ψυχῶν περιέχονται ἐν τῷ προαιωνίῳ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ προαιωνίῳ βουλῇ ἢ νοήσει τοῦ Θεοῦ, ἥτις δέν εἶναι κενὴ καὶ ἀφῃρημένη νόησις, ἀλλ' ὁπωσδήποτε συγκεκριμένη καὶ πραγματικὴ. Ὡς δὲ αἱ ἰδέαι ἢ ἔννοιαι τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου ἐν τῇ προαιωνίῳ βουλῇ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐν τῷ προαιωνίῳ λόγῳ περιέχονται οὐχὶ μόνον ὡς ἰδέαι ἢ ἔννοιαι καθ' ἕκαστον ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἡνωμένων μετ' ἀλλήλων καὶ ἀποτελουσῶν διάφορα γένη, οὕτω καὶ αἱ ἰδέαι τῶν ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων περιέχονται οὐχὶ μόνον, ὡς αἱ ψυχαὶ καθ' ἕκαστον ἀτόμων ὅλως κεχωρισμένων ἀπ' ἀλλήλων, ἄλλα καὶ ἐν ἑνότητι καὶ κοινωνίᾳ μετ' ἀλλήλων καὶ μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν πρὸς ἀποτέλεσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ὅθεν αἱ ἐν τῷ Λόγῳ τοῦ Θεοῦ ὡς ἀποτελοῦσαι τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων περιεχὸμεναι ἰδέαι τῶν ψυχῶν μετὰ τῶν σωμάτων αὐτῶν δημιουργοῦνται ἐν χρόνῳ ὡς ἀποτελοῦσαι σύνολον ἀνθρωπίνων ψυχῶν ἐν ἑνότητι πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὰ σώματα αὐτῶν. Δημιουργοῦνται δέ ὡς ἀποτελοῦσαι ἑνιαῖον ὅλον διὰ τῆς ἔν τινι καταστάσει τοῦ ἐνεργείᾳ εἶναι παραγωγῆς ἑνὸς ζεύγους ἀνθρώπων, ἐν ᾧ περιέχονται αἱ τε ὑλικαὶ καὶ αἱ πνεύματικαὶ οὐσίαι πάντων τῶν ἀνθρωπίνων ἀτόμων κατὰ τε τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν αὐτῶν ἐν τινι καταστάσει, ἥτις ἐν σχέσει πρὸς τὴν *τοῦ ἐνεργείᾳ εἶναι* κατάστασιν τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων τῶν πρωτοπλάστων εἶναι ἡ *τοῦ δυνάμει εἶναι*. Ὅθεν οἱ πρωτόπλαστοι, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα ὡς περιέχοντες δυνάμει τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς πάντων τῶν ἀπογόνων αὐτῶν, δέν εἶναι μόνοι καθ' ἕκαστον ἀνθρώπινα

Μακάριος Ἐπ. Μόσχας βαίνει μέσην ὁδὸν δεχόμενος μὲν τὴν δημιουργίαν ἀλλὰ φρονῶν συνάμα, ὅτι ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ ἐμμέσως διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε». Ὁ ἡμέτερος Μελέτιος κλίνει ὑπὲρ τῆς δόξης τῆς δημιουργίας τῆς ψυχῆς (creatianismus) ἀναιρῶν ἰδίως τὴν περὶ γεννήσεως δόξαν (traducianismus), ἀκροθιγῶς δὲ ἁπτόμενος τῆς περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν δόξης (praeexistentianismus). Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ φαίνεται γινώσκων ἅπασαν τὴν φιλολογίαν τοῦ ζητήματος, ἐν συνόλῳ δὲ καταλήγει μονονουχὶ λέγων μετὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, [1]

ἄτομα, ἀλλ' ἐκπροσωποῦσι καὶ ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος. Αἱ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πρωτοπλάστων ἐν τῇ καταστάσει τοῦ δυνάμει εἶναι περιεχόμεναι ψυχαὶ πάντων τῶν ἀπογόνων μεταδίδονται ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς ἀμέσως ἀπογόνους αὐτῶν συγχρόνως μετὰ τῆς σωματικῆς γεννήσεως, δι' αὐτῶν δὲ διαδοχικῶς μεταδίδονται καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀπογόνους κατὰ τὴν γέννησιν αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα τὸ στοιχεῖον τῆς ἀληθείας, ὅπερ περιέχει ἡ περὶ μεταδόσεως θεωρία ἡ ὑπὸ τῶν Λατίνων κατὰ μεταφορὰν καλουμένη traducianismus, εἶναι, ὅτι αἱ ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν πρωτοπλάστων περιεχόμεναι ψυχαὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν καὶ ἓν τινι καταστάσει τοῦ *δυνάμει εἶναι* ἐμπεφυκυῖαι ἐν αὐταῖς μεταδίδονται ἐκ τῶν πρωτοπλάστων διαδοχικῶς διὰ τῶν γονέων συγχρόνως μετὰ τῆς γεννήσεως τῶν σωμάτων, μεταβαίνουσαι ἐν αὐτῇ ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ *δυνάμει* εἰς τὴν τοῦ *ἐνεργείᾳ εἶναι.* Ἀλλ' ἡ ἐν τῇ γεννήσει μετάβασις τῶν ἐν τοῖς πρωτοπλάστοις περιεχομένων ἀπογόνων κατὰ τε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα αὐτῶν ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ δυνάμει εἰς τὸ ἐνεργείᾳ εἶναι δέν δύναται νὰ ἀποτελεσθῇ μόνον διὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων καὶ λειτουργιῶν αὐτῶν ἄνευ θείας τινὸς ἐνεργείας, ἡ εὐδοκίας. Ὅθεν τὸ στοιχεῖον τῆς ἀληθείας, ὅπερ περιέχει μονομερῶς ἡ θεωρία περὶ δημιουργίας τῶν ψυχῶν (creatianismus) συγχρόνως μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης γεννήσεως τῶν σωμάτων, εἶναι ὅτι οὐ μόνον αἱ ψυχαὶ τῶν πρωτοπλάστων καὶ αἱ ἐν αὐταῖς ἐμπεφυκυῖαι ψυχαὶ τῶν ἀπογόνων αὐτῶν εἶναι προϊὸν τῆς δημιουργικῆς ἐνεργείας του Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ γεννήσει τῶν ἀπογόνων μετάβασις τῶν ψυχῶν, ὡς καὶ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ δυνάμει εἰς τὴν τοῦ ἐνεργείᾳ εἶναι δέν δυναταὶ ν' ἀποτελεσθῇ ἄνευ θείας τινὸς ἐνεργείας ἢ εὐδοκίας καὶ παραχωρήσεως».

[1] Κατὰ Νεστορίου λόγος Α' . κεφ. δ' § 2 Πατρολ. Migne. t. 76 σ. 37.

«Τίκτεται μὲν ἀπὸ σαρκὸς ἡ σὰρξ ὁμολογουμένως· ὁ δὲ γε τῶν ὅλων Δημιουργός, καθ' ὃν οἶδε τρόπον τε καὶ λόγον ποιεῖται τὴν ψύχωσιν, ἀλλ' ἡ τεκοῦσα γυνή, καίτοι μόνη οὖσα πηγὴ τῆς σαρκός, ἄνθρωπον ὅλον ἀποτεκεῖν πιστεύεται, τὸν ἐκ ψυχῆς δὴ λέγω καὶ σώματος, καίτοι πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ὕπαρξιν τῶν παρ' ἑαυτῆς συνενεγκοῦσα μηδὲν».

Ἵνα προσηκόντως ἐκτιμηθῇ τὸ συμπερασματικὸν τοῦτο νόημα τῆς δημοσιευομένης ἐπιστολῆς τοῦ Μελετίου Πηγᾶ καλὸν κρίνομεν νὰ προτάξωμεν συνοπτικὴν ἐπισκόπησιν τοῦ ὅλου ζητήματος καὶ ἔκθεσιν τῶν τριῶν γνωμῶν περὶ γενέσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.[1] «Διαφωνεῖται σχεδὸν ἅπασι τοῖς παλαιοῖς ὁ περὶ τῆς ψυχῆς λόγος» [2] παρετήρησεν ἤδη ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, διότι ἀληθῶς μεγίστη ἀσυμφωνία ἐν τῷδε τῷ ζητήματι ἐπικρατεῖ οὐ μόνον παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἀλλά καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις. Καὶ δὴ ἡ περὶ τῆς γεννήσεως ἢ μεταδόσεως τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα δόξα ἐξεπήγασεν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἐξ ἀντιθέσεως κατά τῆς δόξης περὶ προϋπάρξεως τῆς ψυχῆς, ἥν διετύπωσαν κατ' ἀρχὰς οἱ γνωστικοὶ αἱρετικοί. Πολεμοῦντες αὐτῶν ταύτην τὴν δόξαν ὁ Εἰρηναῖος καὶ ὁ Τερτουλλιανὸς διετύπωσαν τὴν ἰδίαν δόξαν, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ σὺν τῷ σώματι παράγεται ἐκ τῶν γεννητόρων καὶ μετ' αὐτοῦ προσλαμβάνει παρ' αὐτῶν τὴν ἑαυτῆς διαμόρφωσιν. Ἡ δόξα αὕτη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἰδίως τοῦ Τερτουλλιανοῦ, ἔσχεν ἐν τῇ Δύσει πολλοὺς ὀπαδούς, ὕστερον ὅμως ἤρξατο καταπολεμουμένη. Πρῶτος τοῦτο ἔπραξεν ὁ Λακτάντιος ὑποδείξας, ὅτι ἡ περὶ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς γνώμη, πρώτιστα πάντων οὐδόλως συμβιβάζεται πρὸς τὴν πνευματικότητα τῆς ψυχῆς. Τὴν παρατήρησιν ταύτην τοῦ Λακταντίου ὡς ὀρθὴν ἐδέχθησαν ὁ Ἱλάριος καὶ ὁ Ἀμβρόσιος, ὁ δὲ Ἱερώνυμος προσέθετο ὅτι ἂν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐγεννᾶτο, τότε αὕτη δὲν θὰ διέφερε τῆς ψυχῆς τῶν ἀλόγων ζῴων. Ὁ Αὐγουστῖνος κατὰ τὰ πρῶτα αὐτοῦ ἔτη ἐδέχετο

---

[1] Εὐρυτέραν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος δυναταὶ τις νά εὕρῃ παρὰ τῷ Σιλβέστρῳ, ᾧ τινι, ἐν πολλοῖς, ἀκολουθοῦμεν.

[2] Γρηγορίου Νύσσης, περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως Λόγος α.΄ ἐν Πατρολ. Migne t. 46 σ. 200.

τὴν περὶ γεννήσεως τῆς ψυχῆς γνώμην, ἀλλ' ὕστερον ὡμολόγησεν αὐτὴν πεπλανημένην καὶ ἀπὲρριψεν αὐτὴν. Αὐτὸ τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸν Γρηγόριον τὸν μέγαν, ὅστις ὕστερον πολεμῶν καὶ ἀπορρίπτων τὴν γνώμην καθ' ἥν πρώτη πηγὴ καὶ μόνη οὕτως εἰπεῖν ὕλη τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τοῦ Ἀδάμ, εὐλόγως ἔλεγε: «si de Adam substantia cum carne nascitur cur non etiam cum carne moritur»? [1] Ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων τὴν περὶ γεννήσεως καὶ μεταδόσεως τῆς ψυχῆς δόξαν ἐδέχθησαν ἰδίως Μακάριος ὁ Μέγας καὶ Ἀναστάσιος ὁ Πρεσβύτερος, πρὸς δὲ κατὰ τὸν Γρηγόριον Νύσσης [2] καὶ κατὰ τὴν ἐφεξῆς δημοσιευομένην Ἐπιστολὴν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ, ὁ Ἀπολλινάριος. Οἱ λοιποὶ ἀπέκρουσαν αὐτὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς παρατηρήσεως κυρίως, ὅτι ἡ ψυχὴ ὡς πνευματικὸν καί ἄϋλον ὂν δὲν δύναται νὰ γεννήσῃ ἑτέρας ψυχὰς ὡς γεννᾷ τὸ σῶμα ἕτερα σώματα. Οὐχ ἧττον οἱ ὑπέρμαχοι τῆς περὶ γεννήσεως τῆς ψυχῆς δόξης νομίζουσιν ὅτι εὑρίσκουσι τὴν ἁγ. Γραφὴν συνήγορον αὐτοῖς διὰ τοῦ χωρίου «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε», (Γενεσ. 1. 28 Πρβλ. Ἰωάνν 3,6). Πρόδηλον, λέγουσιν, ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ περιέχοντι τοὺς πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους λόγους τοῦ Θεοῦ, πρόκειται περὶ τῆς αὐξήσεως καὶ τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἀνθρώπων ἐξ ἀλλήλων κατὰ τε τὴν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν αὐτῶν φύσιν.

Ἀλλὰ δυνάμεθα ν᾽ ἀντιπαρατηρήσωμεν, ὅτι ἐν τῷ ἀνωτέρῳ χωρίῳ οὐδὸλως ἀποκλείεται καὶ ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας τῶν ψυχῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ

---

[1] Epistola 32 ad Secundum. Πρβλ. Γρηγορίου Νύσσης περὶ ψυχῆς ἐν Πατρολ. Migne t. 45 σ. 205.

[2] Αὐτόθι «Καὶ αὐτῷ δοκεῖ Ἀπολλιναρίῳ τάς ψυχὰς ἀπό τῶν ψυχῶν τίκτεσθαι ὥσπερ ἀπὸ τῶν σωμάτων. Προϊέναι γὰρ τὴν ψυχὴν κατὰ διαδοχὴν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου εἰς τοὺς ἐξ ἐκείνων τεχθέντας καθάπερ τὴν σωματικὴν διαδοχὴν. Μήτε γὰρ ἀποκεῖσθαι ψυχὰς μήτε νῦν κτίζεσθαι. Τοὺς γὰρ ταῦτα λέγοντας· συνεργὸν ποιεῖν τὸν θεὸν τοῖς μοιχοῖς· καὶ γὰρ ἐκ τούτων παιδία τίκτεται. Ψεῦδος δὲ εἶναι καὶ τὸ κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἃ ἤρξατο ποιεῖν, εἴπερ ἔτι καὶ νῦν ψυχὰς δημιουργεῖ. Ἀλλ' εἰ πάντα τὰ κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀλληλογονίας γινόμενα δέδεικται θνητὰ· διὰ τοῦτο γὰρ γεννᾷ καὶ γεννᾶται. ἵνα τῶν φθαρτῶν διαμένῃ τὸ γένος· ἀνάγκη τούτων ἢ θνητὴν εἶναι λέγει τὴν ψυχήν, ἐξ ἀλληλογονίας γεννωμένην ἤ μὴ κατὰ διαδοχήν ἐξ ἀλληλογονίας γεννᾶσθαι τὰς ψυχάς. Τὸ γὰρ ἐπὶ τῶν ἐκ μοιχείας γεννωμένων τῷ τῆς Προνοίας λόγῳ καταλείπομεν ἀγνώστῳ παρ' ἡμῖν ὄντι. Εἰ δὲ τι δεῖ κατὰ τῆς Προνοίας καταστοχάσασθαι πάντως οἶδε τὸ τικτόμενον, ἢ τῷ βίῳ ἢ ἑαυτῷ χρήσιμον, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρεῖ τὴν ἐμψύχωσιν γίνεσθαι (προσάγει παράδειγμα τὸν Σολομῶντα).

διὰ μέσου τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἀλλαχοῦ ἡ Γραφὴ λέγει «καὶ ἐπιστρέψῃ ὁ χοῦς εἰς τὴν γῆν ὡς ἦν καὶ τὸ πνεῦμα (=ψυχὴ) ἐπιστρέψῃ πρὸς τὸν Θεὸν ὃς ἔδωκεν αὐτὸ» (Ἐκκλ. 12, 7). Ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ πρόκειται περὶ παντὸς ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου καὶ κατ' ἀκολουθίαν, ὑποδηλοῦται ἐν αὐτῷ ὅτι ὁ Θεὸς εἰς πάντα ἄνθρωπον δίδει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι ἂν τὸ χωρίον ἀναχθῇ εἰς τοὺς πρωτοπλάστους τότε ὑποσημαίνεται ἐν αὐτῷ καὶ ἡ θεωρία περὶ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἕτερα χωρία ἀποκρούοντα αὐτὴν, ἀσύμφωνον ἄλλως τε οὖσαν πρὸς αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς αὔλου καὶ πνευματικῆς ψυχῆς. Οὐδὲ λύεται, ὡς νομίζουσιν, εὐχερῶς διὰ τῆς δόξης περὶ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς, τὸ περὶ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ζήτημα, ὅτι δηλονότι ἕκαστος ἄνθρωπος διὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, γεννωμένης ἐκ τῆς ψυχῆς τῶν γονέων αὐτοῦ κληρονομεῖ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, διότι ἔπρεπεν εἰς τὰ τέκνα νὰ μεταδίδηται καὶ ἡ προσωπικὴ τῶν γονέων ἠθικὴ κατάστασις· πρὸς τῷ προπατορικῷ δηλονότι νά μεταδίδωνται καὶ τὰ προσωπικὰ ἁμαρτήματα τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα. Ἔτι δὲ πλέον ἀδύνατος καθίσταται ἡ διὰ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ψυχῆς τῶν γονέων μετάδοσις τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἐὰν οἱ γεννῶντες γονεῖς εἰσι χριστιανοί, ἀπηλλαγμένοι του προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Αὐτόδηλον, ὅτι ἂν ἡ γεννῶσα ψυχὴ εἶνε διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπηλλαγμένη τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, δέν δύναται νὰ γεννήση ἄλλην ψυχὴν ἁμαρτωλὴν καὶ ὑπεύθυνον εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῶν προπατόρων. Ἀλλά, λέγουσι, διὰ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ψυχῆς τῶν γονέων ἐξηγεῖται ἡ ὁμοιότης τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, οὐ μόνον σωματικὴ ὁμοιότης οὖσα κατὰ τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴ κατὰ τὰς πνευματικὰς τάσεις καὶ διαθέσεις. Ἐὰν τοιαύτη ἀντὶρρησις εἶνε ἀληθὴς, τότε δέν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ πολλάκις συμβαίνουσα ἀνομοιότης τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς. Διότι εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι πολλάκις τὰ τέκνα σωματικῶς καὶ ψυχικῶς ὁμοιάζουσι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς, πολλάκις
ὅμως οὐδόλως ὁμοιάζουσι, πολλάκις τὰ τέκνα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας εἰσί σωματικῶς τε καὶ ψυχικῶς διάφορα οὐ μόνον πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλληλα. Οὐδέποτε δὲ ἢ ὅλως σπανιώτατα καὶ ἐκτάκτως συμβαίνει ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ οἰκογενείᾳ πάντ᾽ ἀνεξαιρέτως τὰ τέκνα νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς τοὺς γονεῖς αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ψυχὴ τῶν τέκνων γεννᾶται ἐκ τῆς ψυχῆς τῶν γονέων, ἀνεξήγητος εἶνε ἡ τοιαύτη αὐτῶν ἀνομοιότης, ἀνεξήγητον ἐπὶ πλὲον εἶνε πῶς πολλάκις ἐκ γονέων μετρίας πνευματικῆς καταστάσεως γεννῶνται

τέκνα ἐξόχου πνευματικῆς ἱκανότητος καὶ τἀνάπαλιν. Πολλὰ ἄλλως τε καὶ ἀπὸ θεϊκῆς ἐπόψεως τοῦ ζητήματος δύνανται νὰ λεχθῶσι κατὰ τῆς περὶ γεννήσεως τῆς ψυχῆς θεωρίας. Καὶ δὴ ὡς παρετηρήθη ἤδη [1] διὰ τῆς αὐτοσυνειδησίας ἡ ψυχὴ ἡμῶν αἰσθάνεται πάσας αὐτῆς τὰς ἱκανότητας, ἀλλ' ὁσοδήποτε βαθέως κἂν εἰσδύσῃ εἰς ἑαυτήν, ἀδύνατον νὰ συναισθανθῇ ὅτι ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ἱκανότητα νὰ γεννᾷ ἄλλας ψυχάς, νὰ παράγῃ εἰς τὸ εἶναι ἕτερα ζῶντα ὄντα, ὅμοια πρὸς αὐτήν. Ἐὰν πράγματι ἡ ψυχὴ ἡμῶν εἶχε τὴν ἱκανότητα τοιαύτης ἀναπαραγωγῆς τῶν ψυχῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐστερεῖτο συναισθήσεως τῆς ἱκανότητος ταύτης, ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἐννοῇ αὐτὴν ἐν ἑαυτῇ. Ἀφοῦ ἡ ψυχὴ ἡμῶν ὡς ὄν λογικὸν συναισθάνεται πάσας αὐτῆς τὰς ἱκανότητας καὶ δυνάμεις ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ συναισθάνηται τὴν σπουδαιοτέραν πασῶν τῶν λοιπῶν ἱκανοτήτων καὶ δυνάμεων αὐτῆς. Ἔτι θετικωτέρα ἀντὶρρησις κατὰ τῆς περὶ γεννήσεως τῆς ψυχῆς θεωρίας εἶνε ἡ ἐπανειλημμένως μνημονευθεῖσα ἀνωτέρω, ἡ πνευματικότης δηλονότι τῆς ψυχῆς. Διότι δεχθῶμεν πρὸς στιγμήν, ὅτι πράγματι ἡ ψυχὴ γεννᾶται ἐκ τῆς ψυχῆς τῶν γονέων, ἀλλὰ τότε, ἐρωτᾶται, ἐκ τίνος ψυχῆς γεννᾶται ἡ ψυχὴ τοῦ τέκνου, ἐκ τῆς ψυχῆς τοῦ πατρὸς ἢ ἐκ τῆς ψυχῆς τῆς μητρός, ἢ ἐξ ἀμφοτέρων, διὰ τοῦ ἀποχωρισμοῦ ὡρισμένου τίνος μορίου καὶ κυττάρου ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ψυχῶν τῶν γονέων; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἐδόθη ἤδη ὑπὸ τοῦ Τερτουλλιανοῦ, ὅστις διὰ τῶν αὐθαιρέτων αὐτοῦ προϋποθέσεων, δὲν ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς πολλὰς καὶ παραδόξους λεπτομερείας [2] δεχθείς, ὅτι ἡ ψυχὴ προέρχεται ex semine animae, ἀπαραλλάκτως ὅπως τὸ σῶμα τοῦ παιδὸς προέρχεται ἐκ σπέρματος. Ἀλλ' ἡ παραδοχὴ «ψυχικοῦ» σπέρματος μεταβάλλει τὴν ψυχήν, εἰς ὑλικὸν τι καί σωματικὸν ὄν, ὁ δὲ Τερτουλλιανός παρεδέχετο πράγματι, ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει sui generis σῶμα «ὅταν ὁ Θεός, λέγει, ἔπνευσεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν πνοὴν τῆς ζωῆς..., αὕτη (ἡ πνοὴ) εἰσέδυσεν εἰς αὐτὸν καὶ διεκλαδώθη καθ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἐνεσφηνώθη δὲ κατὰ τοὺς τύπους τοῦ σώματος». Τοῦτο κατὰ τὸν Τερτουλλιανὸν εἶνε ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος. Τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς εἶνε λεπτὸν καὶ ἀπρόσιτον εἰς τοὺς ἡμετέρους ὀφθαλμούς, ὁρατὸν μόνον, ὡς ἐβεβαίου μοντανιστὴς ὢν τότε ὁ ἀφρικανὸς ἐκεῖνος

---

[1] Σίλβεστρος ἐνθ᾽ ἀνωτέρω.

[2] De anima 6-9. 23-26-28. 31-67 De resurrectione 40-77.

Διδάσκαλος, ἐν στιγμαῖς ἐκστάσεων καὶ ἐλλάμψεων τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Μοντανίστριά τις ἐν ἐκστάσει εἶδε τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα περιβεβλημένον ἀνθρωπίνην μορφὴν ὡς ψυχὴν τρυφερὰν, λάμπουσαν αἰθερίου χρώματος. Τοῦτο δὲ ἀναγράφων τὸ γεγονὸς ὁ Τερτουλλιανὸς οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἐπιλέγει, διότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει πάσας τὰς ἰδιότητας τοῦ σώματος, οἷον ἐξωτερικὴν μορφὴν καὶ ἔκτασιν, μῆκος, πλάτος, ὕψος κ.τ.λ. ὡς σωματικὴ δὲ ἡ ψυχὴ τρέφεται διὰ σωματικῆς τροφῆς, οὐχὶ μόνον διὰ πνευματικῆς τροφῆς· οὐδείς δύναται νὰ συγκρατήσῃ τὴν σβεννυμένην ζωὴν διὰ τῶν σοφῶν ρήσεων τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Ἀριστοτέλους. Καὶ προσάγει παράδειγμα ὁ Τερτουλλιανός ἐκ τῆς ἁγ. Γραφῆς τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου· ἔπασχεν ἡ ψυχὴ τοῦ πλουσίου διότι εἶχε σῶμα ἀσώματον οὐδὲν ὑφίσταται διότι ἄνευ σώματος στερεῖται ὀργάνου προσλήψεως». Ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὁ σύνδεσμος τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ψυχὴ καὶ σῶμα εἰσίν ἀρρήκτως συνδεδεμένα «ὁ Θεός, λέγει, ἔθετο τὴν ψυχὴν ἐν τῇ σαρκὶ ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἔσπειρε καὶ ἀνέμιξεν αὐτὴν μετὰ τῆς σαρκός, τοσοῦτον δὲ στενῶς συνήνωσεν ἀμφότερα, ὥστε δύσκολον νὰ εἴπῃ τις ἡ σὰρξ εἶνε ὁ φορεύς τῆς ψυχῆς ἢ ἡ ψυχὴ φορεὺς τῆς σαρκὸς, ἡ σὰρξ ὑποτάσσεται τῇ ψυχῇ ἢ ἡ ψυχὴ τῇ σαρκὶ». Βεβαίως εἶνε δυνατὸν ἀποφεύγων τις τὰ ἄκρα τῶν ἀποτόμων τούτων δοξασιῶν τοῦ Τερτουλλιανοῦ καὶ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ὅπερ ἐφήρμωσεν ἐκεῖνος ἐν τῇ ἐρεύνῃ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ζητήματος «quidquid corpus non est, nihil est» νὰ δέχηται μὲν τὴν ψυχὴν ἄϋλον, ἀσώματον πνευματικήν, γεννωμένην ὅμως ἐκ τῶν ψυχῶν τῶν γονέων, ἀλλ' ἀμφότερα ταῦτα ἀνταναιροῦσιν ἄλληλα, διότι ἐὰν ἡ ψυχὴ γεννᾶται, δέν δύναται νὰ εἶνε πνευματικὴ καὶ τἀνάπαλιν. Πλὴν δὲ πάντων τούτων κατὰ τὴν περὶ γεννήσεως τῆς ψυχῆς θεωρίαν ὅλαι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ σπερματικῇ αὐτῶν μορφῇ προϋπῆρχον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Ἀδάμ. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ μόνον προσκρούει εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ὅλαι αἱ ψυχαὶ οὐδόλως εἶνε ἴσαι κατὰ τὰς ἱκανότητας αὐτῶν καὶ ὅτι ἑκάστη αὐτῶν ἀπαρτίζει ἰδιοϋπόστατον προσωπικότητα, ἀλλὰ καὶ εἰσάγει ἡμᾶς εἰς τὴν θεωρίαν περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν.

Τὴν θεωρίαν ταύτην ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἰδιαζόντως ἀνέπτυξεν ὁ Πλάτων, ὑπεστήριξαν οἱ Νεοπλατωνικοί, ἐν δὲ τῷ χριστιανισμῷ ὁ Ὠριγένης.[1] Ἀνάγκη

[1] Αἱ σχετικαὶ αὐτοῦ γνῶμαι ἐν τῷ συγγράμματι ἰδίως περὶ Ἀρχῶν 1, 6. 2. 8. 2, II,1.1. 9, 3. 5. 7. III, 3. 3. 5. Πρβλ. καὶ κατὰ Κέλσου VIII, 5. Εἰς τὴν Γένεσιν Ὁμιλ. 1, 13. Εἰς Λευϊτικὸν Ὁμιλ. 8, . Ὁμιλ. 12, 4. Εἰς τὸ ᾆσμ. ᾀσμάτων ὁμιλ. 2, 9. Εἰς τὰς Παροιμίας ἐκλογὴ 9. Εἰς Ἱερεμίαν Ὁμιλ. 2, 9. Εἰς τὸν Ἰωάννην τὸμ. 20.3. Εἰς τὸν Λουκᾶν Ὁμιλ. 14, καὶ 39. Εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν 2, 9.3, 7.5. 1. κτλ.

ὅμως πρὸ παντὸς νὰ σημειωθῇ, ὅτι μεταξὺ τῶν περὶ ψυχῆς δοξασιῶν τοῦ Πλάτωνος καὶ Ὠριγένους ὑπάρχει τὶς διαφορὰ, διότι ἐνῷ κατὰ Πλάτωνα αἱ ψυχαὶ προϋπῆρχον οὐχὶ ὡς πνεύματα, καθαρὰ, ὅμοια πρὸς τὸν νοῦν καὶ τὸν λόγον, ἀλλ' ὡς ὄντα ὑποδεέστερα, εὑρισκόμενα ἐν τοῖς μεθορίοις τοῦ ὑλικοῦ καὶ τοῦ νοητοῦ κόσμου, ὧν ἀμφοτέρων μετέχουσιν ὡς ὄντα πνευματικὰ ἅμα καὶ ὑλικὰ καταπεσόντα εἰς τ' ἀνθρώπινα σώματα, ἕνεκα τῆς ἐνυπαρχούσης ἐν αὐτοῖς ὕλης, κατὰ τὸν Ὠριγένη αἱ ψυχαὶ προϋπῆρχον ὡς ἄϋλα καὶ αὐτεξούσια πνεύματα, ἐλευθὲρως γενόμενα ψυχαί, ἐλευθέρως ἐκπεσόντα ἐκ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης ἐμβληθέντα δὲ εἰς σώματα πρὸς κόλασιν καὶ τιμωρίαν. Διότι ὁ Ὠριγένης αὐστηρῶς διακρίνει τὴν δημιουργίαν τῶν πνευματικῶν ὄντων ἀπὸ τῆς δημιουργίας τοῦ αἰσθητικοῦ ὑλικοῦ κὸσμου, ὅστις ἐδημιουργήθη μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν πνευμάτων τῶν ζώντων τέως «βίον ἄϋλον πάντη καὶ ἀσώματον». Πρῶτον πνευματικὸν ὂν, ὅπερ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ ἐνεβλήθη εἰς σῶμα ὑπῆρξεν ὁ διάβολος. Περὶ δὲ τῆς γενέσεως τῆς ψυχῆς τοιαῦτά τινά δοξάζει ὁ Ὠριγένης. Κατ' αὐτὸν ἁπλῆ οὖσα καὶ ἀδιαίρετος ἡ πνευματικὴ ψυχὴ δέν δύναται νὰ κατατέμνηται εἰς μόρια καὶ μέρη μεταδιδοῦσα τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν εἰς ἄλλας ψυχάς, ὥστε ἡ θεωρία περὶ τῆς γεννήσεως τῆς ψυχῆς *ἐκ ψυχῆς* οὐδόλως συμβιβάζεται πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτῆς καὶ φύσιν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἑκάστοτε δημιουργουμένης δι' ἕκαστον ἀνθρώπινον σῶμα εἶνε ἀπαράδεκτος, κατὰ τὸν Ὠριγένη, διότι οὐδὸλως ἐξηγεῖ ἡμῖν τὸ ἀπόρημα, διατὶ ὁ παντοδύναμος Θεὸς δέν ἐδημιούργησεν ἐφ' ἅπαξ ἁπάσας τὰς ψυχάς, ἀλλά δημιουργεῖ τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, ταύτην μὲν πρότερον, ἐκείνην δὲ ὕστερον. Ὡσαύτως ὅλως ἀνεξήγητον μένει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ τὰς ψυχὰς δημιουργῶν Θεὸς οὐχὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καθορίζει κατάστασιν, οὐχὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπάρξεως καὶ ζωῆς ἐν τῷδε τῷ βίῳ. Τινὲς λόγου χάριν τῶν ἀνθρώπων γεννῶνται ἔχοντες σῶμα νοσακερόν καὶ ἄσχημον, τερατῶδες πολλάκις τὴν μορφὴν καὶ τὸ σχῆμα, γεννῶνται τυφλοὶ ἢ κωφοὶ ἢ ἄλαλοι. Καὶ τινες μὲν γεννῶνται ἐν τῷ μέσῳ ἀπεριγράπτου δυστυχίας καὶ ταλαιπωρίας ἕτεροι δὲ τοὐναντίον ἐν τῷ μέσῳ περισσῆς χλιδῆς καὶ εὐμαρείας. Τινὲς γεννῶνται ἐκ μεμορφωμένων καὶ ἀνεπτυγμένων γονέων, ἕτεροι δὲ ἐξ ἀγρίων, ἀγενῶν, ἀγροίκων καὶ ἀπαιδεύτων καὶ οἱ μὲν ρίπτονται εἰς ἀγαθὸν καὶ ἠθικόν κύκλον ἀνθρώπων, ἕτεροι δὲ τοὐναντίον καταδικάζονται ἀπὸ τῆς πρώτης

ἡμέρας τῆς γεννήσεως αὐτῶν εἰς σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ταλαιπωρίαν. Πάντα ταῦτα μένουσιν ἀνεξήγητα, ἐὰν αἱ ψυχαὶ οὐδόλως συμμετέχουσι τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης καταστάσεως καὶ θέσεως αὐτῶν ἐν τῷδε τῷ βίῳ ἀνεξήγητον δὲ πῶς πᾶσαι μὲν αἱ ψυχαὶ ὑπὸ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ δημιουργοῦνται Θεοῦ εἰς διαφορωτάτην ὅμως ὁρίζονται κατάστασιν. Εἶνε δὲ βλάσφημος ἡ γνώμη τῶν αἱρετικῶν ὅτι ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς καταστάσεως τῶν ψυχῶν προὲρχεται ἐκ τῆς αὐθαιρέτου τοῦ Θεοῦ ἐνεργείας καὶ βουλῆς, δι' ἧς τινὲς μὲν τῶν ἀνθρώπων λαμβάνουσιν ἀγαθὰς καὶ τελείας ψυχάς, ἕτεροι δὲ κακὰς καὶ ἀτελεῖς. Τοῦτο ἀντίκειται εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ· ἐὰν δέ, λέγει ὁ Ὠριγένης, ὁ Θεὸς ἦτο μιᾶς ἑκάστης ἐπὶ μέρους ἀνθρωπίνης ψυχῆς δημιουργός, ἐὰν αἱ ψυχαὶ ἦσαν ὅλως ἀμέτοχοι τῆς ἰδίας ἑαυτῶν καταστάσεως, ἐὰν δῆλον ὅτι μὴ ἦσαν αὗται ὑπεύθυνοι δι' αὐτὴν, τότε ἔδει νὰ μὴ ὑπάρχωσιν αἱ ἀνωτέρω ἀναγραφεῖσαι διαφοραί, οὐδὲ νὰ ἦσαν δυνατὰ τὰ ὅλως ἀντίθετα φαινόμενα τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνθρώπων ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ταῦτα ἐξηγοῦνται, κατ' αὐτὸν, διὰ τῆς θεωρίας περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν. Αἱ ψυχαί ὡς ἄϋλα καὶ πνευματικὰ ὄντα, πεπροικισμένα ὄντα δι' ἐλευθερίας, ἐξέπεσον ἠθικῶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκ δὲ τῆς «ἀποπτώσεως» αὐτῶν ταύτης καὶ «ψύξεως τῆς ἀπὸ τοῦ ζῆν τῷ πνεύματι» ἐγένοντο «ψυχαὶ», ψυχωθείσης οἱονεὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης. Ὁ βαθμὸς τῆς δι' ἐλευθερίας ἐνεργείας προελθούσης ἀποπτώσεως ταύτης καὶ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τοῦ Θεοῦ παρήγαγεν ἐν μιᾷ ἑκάστῃ ψυχῇ ἀνάλογον ἠθικὴν κατάστασιν, ὅθεν καὶ εἰς ἀνάλογον ἑκάστῃ ψυχῇ ἐμβάλλεται σῶμα πρὸς κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ εἰς ἀνάλογον ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ ρίπτεται κατάστασιν καὶ τρόπον ὑπάρξεως. Ὁμολογεῖ ὁ Ὠριγένης, ὅτι ὡρισμένη περὶ τούτου διδασκαλία δέν ὑπάρχει ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, λέγει, δέν ὑποδεικνύεται σαφῶς ὡς πρὸς τὴν ψυχὴν ἂν προέρχεται ἐκ σπέρματος, οὕτως ὥστε ὁ λόγος αὐτῆς (ratio) ἢ ἡ ὑπόστασις νὰ περιέχηται ἐν αὐτοῖς τοῖς σωματικοῖς σπέρμασιν, ἢ ἂν αὕτη ἔχει ἄλλην τινὰ ἀρχὴν γεννητὴν ἢ ἀγέννητον ἢ πιθανῶς ἂν ἡ ψυχὴ ἐγκατοικίζεται ἔξωθεν.

(ἀκολουθεῖ)

Ἀρχιμ. Χρυσόστομος Α. Παπαδόπουλος

ΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΕΛΕΤΑΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Γ' Ἡ τελετὴ τοῦ θείου Νιπτῆρος.

Ὁ μὲν Θεάνθρωπος ἡμῶν Λυτρωτὴς «εἰδὼς ὅτι ἐλήλυθεν Αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου πρὸς τὸν Πατέρα», ἔνιψεν ἐν τῷ δείπνῳ τῷ μυστικῷ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ὑπογραμμὸν ὕψιστον ταπεινοφροσύνης ὑπολιμπάνων ἡμῖν, «ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ», ἡ δὲ Ἁγιωτάτη τῶν Ἐκκλησιῶν Μήτηρ ἀπ' αὐτῶν τῶν θείων Ἀποστόλων τὴν παράδοσιν ἔχουσα, τελεῖ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν τῇ Ἁγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Πέμπτῃ τὴν τελετὴν τοῦ ἱεροῦ Νιπτῆρος, ἵνα οἱ πανταχόθεν Πνεύματος Ἁγίου χάριτι συνηθροισμένοι περὶ τὸν Πανάγιον Αὐτοῦ Τάφον εὐσεβεῖς προσκυνηταί ἀρύωνται διδάγματα σωτήρια ταπεινοφροσύνης καὶ ἀγάπης, ἣν δι' ἔργου ὡς ὑψίστην καὶ ὑστάτην ἐντολὴν παρέδωκεν ὁ Κύριος τοῖς Μαθηταῖς Αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ θεῖος Νιπτὴρ ἐτελεῖτο ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ ὁ Κύριος ἔνιψε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἤτοι ἐν τῷ ἐπὶ τῆς Σιὼν ὑπερῴῳ. «Μετὰ τὸ δειπνῆσαι ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ κλῆρος καὶ ὁ λαὸς εἰς τὴν ἁγίαν Σιών, ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ἀρχαίῳ Τυπικῷ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως,[1] μετὰ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν, εἰσέρχεται ὁ Πατριάρχης καὶ ὁ κλῆρος εἰς τὸ ὑπερῷον τῆς ἁγίας Σιών, ἔνθα καὶ ἐγένετο (ὁ Νιπτὴρ) διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐξ ὅτου δ' ὅμως τὸ ἐν τῇ Σιὼν ὑπερῷον εἰς ἄλλας περιῆλθε χεῖρας, ὁ Νιπτὴρ τελεῖται ἐν τῇ Ἁγίᾳ Αὐλῇ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως καί, τοῦ καιροῦ μὴ ἐπιτρέποντος, ἐν τῷ Καθολικῷ αὐτοῦ. Τελεῖται δὲ κατὰ τὴν ἀκόλουθον διάταξιν.[2]

---

[1] Βλ. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας Τ. Β' σ. 108

[2] Βλ. Ἀκολουθία τοῦ Νιπτῆρος, Ἱερουσαλὴμ 1895.

Ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς Μ. Τετάρτης πήγνυται ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἁγίας Αὐλῆς κατέναντι τῶν θυρῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Πατριάρχου Ἀβραὰμ ἀνώγεων, ἔχον τὴν ἄνοδον ἐξ ἀνατολῶν, εἰς τὸν ἀπέναντι δὲ τοῖχον τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἀβραὰμ εἰς ὕψος ἱκανὸν παρασκευάζεται ἄμβων διὰ τὸν *Εὐαγγελιστήν*. Τῇ πρωΐᾳ τῆς Μ. Πέμπτης, τελουμένης τῆς θείας μυσταγωγίας ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου ἐν τῷ παρακειμένῳ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου καὶ πρώτου Ἱεράρχου τῶν Ἱεροσολύμων, τὸ ἀνώγεων εὐτρεπίζεται ὧδε. Τίθεται θρόνος διὰ τὸν Πατριάρχην κατὰ μέσον τῆς δυτικῆς πλευρᾶς καὶ ἑκατέρωθεν αὐτοῦ παρατάσσεται δωδεκὰς θρονίδων διὰ τοὺς δώδεκα μαθητάς, παρὰ δὲ τὸ κέντρον τοῦ ἀνώγεω τίθεται λεκάνη καὶ ἐν αὐτῇ προχόη μετὰ δύο λεντίων.

Συντελεσθείσης περὶ ὥραν ἐννάτην τῆς θείας Μυσταγωγίας, ἐξέρχεται ὁ Πατριάρχης, ἐνδεδυμένος τὴν ἀρχιερατικὴν στολήν, εἰς τὴν ἁγίαν Αὐλήν, προπορευομένων κατὰ συζυγίαν τῶν δώδεκα μαθητῶν, ἐκλελεγμένων ἐκ τῶν Ἀρχιμανδριτῶν καὶ Πρωτοσυγκέλλων τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ καὶ ἐκ τῶν Πρεσβυτέρων τῆς ἁγίας Πόλεως,[1] ὁμοίως τὰς ἑαυτῶν στολὰς ἐνδεδυμένων, καὶ τῶν χορῶν ψαλλόντων τὸν Ν' Ψαλμὸν, ἔρχεται εἰς τὴν Πύλην τοῦ Πανιέρου Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως. Τῶν χορῶν δὲ συμπληρωσάντων τὸν Ν' Ψαλμόν, ἄρχεται ὁ Εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ διὰ τοῦ, *Καὶ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι* τῆς ἀναγνώσεως εὐαγγελικῆς περικοπῆς συντεθειμένης ἐκ τῶν σχετικῶν πρὸς τὸν Νιπτῆρα χωρίων τῶν τριῶν συνοπτικῶν Εὐαγγελιστῶν, ἅτινα εἰσὶ τὰ ἑξῆς· Ματθ. 26, 2. Λουκ. 22, 7.8.9. Ματθ. 26,17. Λουκ. 22,10. Μάρκ. 14, 13-15, Λουκ. 22,11. 14-16, εἰς συνεχῆ διήγησιν ἀλληλοσυμπληρούμενα. Ἀναγινώσκει δ' ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸ διηγηματικὸν μόνον μέρος, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Κυρίου καὶ τῶν μαθητῶν ἀπαγγέλλονται ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν ὠνομασμένων μαθητῶν ὡς ἀκολούθως.

---

[1] Κατὰ τὸ μνημονευθὲν ἀνωτέρω ἀρχαῖον τυπικὸν τὸν Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, οἱ δώδεκα μαθηταὶ ἐλαμβάνοντο ἐκ πασῶν τῶν τάξεων τοῦ κλήρου ὡς ἑξῆς· ὑποδιάκονοι τρεῖς, διάκονοι τρεῖς, πρεσβύτεροι τρεῖς, ἐπίσκοποι δύο καὶ εἷς Μητροπολίτης. Ἔνθ ἀν. σελ. 113.

Εὐαγγελιστής. *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς.* **Πατριάρχης**. *Οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ Πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱός τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι.* **Εὐαγγελιστής.** *Ἦλθε δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην, εἰπών.* **Πατριάρχης**. *Πορευθέντες ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα, ἵνα φάγωμεν.* **Εὐαγγελιστής**. *Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ.* **Πέτρος καὶ Ἰωάννης**. *Κύριε, ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμεν σοὶ φαγεῖν τὸ Πάσχα;* **Εὐαγγελιστής.** *Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς.* **Πατριάρχης.** *Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος κεράμιον ὕδατος βαστάζων· ἀκολουθήσατε αὐτῷ καὶ ὅπου ἂν εἰσέλθῃ, εἴπατε τῷ οἰκοδεσπότῃ, ὅτι ὁ Διδάσκαλος λέγει: Ποῦ ἐστι τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω; Καὶ αὐτὸς ὑμῖν δείξει ἀνώγεων μέγα ἐστρωμένον ἕτοιμον· ἐκεῖ ἑτοιμάσατε ἡμῖν.* Ἀπέρχονται οἱ δύο μαθηταὶ εἰς τὸ ἀνώγεων καὶ συναντήσαντες τὸν βαστάζοντα τὸ κεράμιον, λέγουσιν αὐτῷ· **Πέτρος καὶ Ἰωάννης**. *Ὁ Διδάσκαλος λέγει, Ποῦ ἐστὶ τὸ κατάλυμα, ὅπου τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;* Τοῦ δὲ ὑποδείξαντος τὸ ἀνώγεων, ἐπιστρέφουσιν οἱ μαθηταὶ λέγοντες: *Κύριε ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.*

Μετὰ ταῦτα ἐκκινήσασα ἡ παράταξις διευθύνεται πρὸς τὸ ἀνώγεων, τῶν χορῶν ψαλλόντων τὴν Ε΄ ᾠδὴν τοῦ Κανόνος τῆς Μ. Πέμπτης, δύο διακόνων θυμιώντων τὸν Πατριάρχην, εὐλογοῦντα αὐτοὺς τε καὶ τὸν λαόν. Εἰς τὸ ἀνώγεων δὲ τοῦ Πατριάρχου ἀναβαίνοντος, λέγει ὁ **Εὐαγγελιστής**. *Καὶ ὅτε ἐγένετο ἡ ὥρα ἀνέπεσε καὶ οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι σὺν αὐτῷ*. Τὴν ἑαυτοῦ δὲ θέσιν ἑκάστου ἐν τῷ ἀνώγεῳ καταλαβόντος, λέγει ὁ **Εὐαγγελιστής**. *Εἶπε δὲ πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς*, καὶ ὁ **Πατριάρχης**. *Ἐπιθυμία ἐπεθύμησα τοῦτο τὸ Πάσχα φαγεῖν μεθ᾽ ὑμῶν πρὸ τοῦ μὲ παθεῖν· λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἔτι οὐ μὴ φάγω ἐξ αὐτοῦ, ἕως ὅτου πληρωθῇ ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.* Ἀκολούθως οἱ χοροὶ ψάλλουσι τὰ ἰδιόμελα τοῦ Νιπτῆρος ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ, *Ὁ λεντίῳ ζωσάμενος καὶ νίψας τοὺς πόδας*

τῶν μαθητῶν, Χριστέ, ὁ Θεός, ἀπόπλυνον ἡμῶν τῆς ψυχῆς τὸν μολυσμὸν καὶ περίζωσον ἡμᾶς συνδέσμῳ πνευματικῷ τοῦ ποιεῖν τὰς ἐντολὰς σου καὶ ὑμνεῖν τὴν σὴν ἀγαθότητα. Ἐκφωνεῖται εἶτα ὑπὸ του Διακόνου τό, *Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*, μεθ' ὅ ὁ Πατριάρχης ἐγερθείς, εὔχεται πρὸς τὸν *εἰς ὑποτύπωσιν ταπεινώσεως σωτηρίου τοὺς τῶν Μαθητῶν Αὐτοῦ πόδας ἀχράντοις χερσὶν ἀπονίψαντα καὶ λεντίῳ ἐκμάξαντα*, ἵνα ἐπίδῃ καὶ νῦν ἐπὶ τοὺς ἀναξίους δούλους Αὐτοῦ, τῆς τοιαύτης Αὐτοῦ συγκαταβάσεως μιμουμένους τὸ ὑπερένδοξον καὶ ἀξιώσῃ τοὺς τῆς σαρκὸς μολυσμοὺς ἀπονίψασθαι καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ῥυπῶδες διὰ τῆς τοῦ ὕδατος τούτου προσψαύσεως. Μετὰ δὲ τὴν ἐκφώνησιν· *Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις*, ὁ μὲν Πατριάρχης καὶ οἱ μαθηταὶ κάθηνται, ὁ δέ Εὐαγγελιστὴς ἄρχεται διὰ τοῦ, *Καὶ ὑπὲρ τοῦ καταξιωθῆναι* καὶ αὖθις τῆς ἀναγνώσεως τῆς τοῦ Ἰωάννου περικοπῆς 13, 3-11 ὡς ἀκολούθως.

Εὐαγγελιστής. *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι πάντα δέδωκεν αὐτῷ ὁ Πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας καὶ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἐξῆλθε καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ὑπάγει, ἐγείρεται ἐκ τοῦ δείπνου καὶ τίθησι τὰ ἱμάτια, καὶ λαβὼν λέντιον διέζωσεν ἑαυτόν, εἶτα βάλλει ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα καὶ ἤρξατο νίπτειν τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἐκμάσσειν τῷ λεντίῳ, ᾧ ἦν διεζωσμένος.* Ὁ Πατριάρχης ποιῶν πάντα τὰ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ περικοπῇ ἱστορούμενα, ἐγείρεται τοῦ θρόνου αὐτοῦ, ἀποτίθησι, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Διακόνων, τὴν μίτραν, τὰ ἐγκόλπια, τὸ ὠμοφόριον, τὸν σάκκον καὶ τὸ ἐπιγονάτιον, διαζώννυσιν ἑαυτὸν λεντίῳ καὶ ἄρχεται νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, ἀπὸ τοῦ τελευταίου τὴν ἔναρξιν ποιούμενος, οὓς ἐκμάττων τῷ λεντίῳ ἀσπάζεται.[1] Τοὺς πόδας δὲ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, πλὴν τοῦ Πέτρου, ἀπονίψαντος, ἐπάγεται ὁ **Εὐαγγελιστής**. *Ἔρχεται οὖν πρὸς Σίμωνα Πέτρον καὶ λέγει αὐτῷ ἐκεῖνος.* **Πέτρος**. *Κύριε σὺ μου νίπτεις τοὺς πόδας;* **Εὐαγγελιστής**. *Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ.*

[1] Ὁ Εὐαγγελιστὴς δέν λέγει ὅτι ὁ Κύριος ἠσπάζετο τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, οὕτως ὅμως φέρεται καὶ ἐν τῷ ἀρχαίῳ τυπικῷ μετὰ τῆς προσθήκης ὅτι «δίδει ἑκάστῳ αὐτῶν ἀπὸ νομίσματος», Ἔνθ. ἀν. σελ. 113.

Πατριάρχης. *Ὁ ἐγὼ ποιῶ, σύ οὐκ οἶδας ἀρτι, γνώση δὲ μετὰ ταῦτα.* **Εὐαγγελιστής**. *Λέγει αὐτῷ ὁ Πέτρος.* **Πέτρος**. *Οὐ μὴ νίψῃς τοὺς πόδας μου εἰς τὸν αἰῶνα.* **Εὐαγγελιστής**. *ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.* **Πατριάρχης.** *Ἐὰν μὴ νίψω σε οὐκ ἔχεις μέρος μετ᾽ ἐμοῦ.* **Εὐαγγελιστής**. *Λέγει αὐτῷ Σίμων Πέτρος.* **Πέτρος**. *Κύριε μὴ τοὺς πόδας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὴν κεφαλήν.* **Εὐαγγελιστής**. *Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.* **Πατριάρχης**. *Ὁ λελουμένος οὐ χρείαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι, ἀλλ᾽ ἐστι καθαρὸς ὅλος· καὶ ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, ἀλλ᾽ οὐχὶ πάντες.* **Εὐαγγελιστής**· *Ἤιδει γὰρ τὸν παραδιδόντα αὐτόν, διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐχὶ πάντες καθαροὶ ἐστε.* Μετὰ τὸν διάλογον τοῦτον, ὁ Πατριάρχης νίπτει καὶ τοῦ Πὲτρου τοὺς πόδας, ὡς καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν. Τοῦ Εὐαγγελιστοῦ δ᾽ ἀναγινώσκοντος «*Τῷ καιρῷ ἐκεῖνῳ, ὅτε ἔνιψεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ ἔλαβε τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, ἀναπεσὼν πάλιν, εἶπεν αὐτοῖς*», ὁ Πατριάρχης ἀποτίθησι τὸ λέντιον καὶ ἐνδύεται καὶ αὖθις ὑπὸ τῶν Διακόνων τὴν στολήν, μεθ' ὃ *ἀναπεσὼν πάλιν* κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, λέγει τοῖς μὰθηταῖς. «*Γινώσκετε τι πεποίηκα ὑμῖν; Ὑμεῖς φωνεῖτε με ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ. Εἰ οὖν ἐγὼ ἔνιψα ὑμῶν τοὺς πόδας, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ ὑμεῖς ὀφείλετε ἀλλήλων νίπτειν τοὺς πόδας. Ὑπόδειγμα γὰρ δέδωκα ὑμῖν ἵνα καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ποιῆτε*»· καὶ ἐπακολουθεῖ διδασκαλία διαλογικὴ πρὸς τοὺς μαθητὰς κατὰ τὰ χωρία τῶν Εὐαγγελιστῶν Ἰωάν. ιγ', 16-18. 21-25. 33-38. ιδ',1-9. 15. 19-24. Ματθ. κς' , 31. Ἰωάν. ις' , 16-25. 29-33 ιζ' , 1-6. 11-12. 20. 24-26. ιη΄ , ἣ περ ἐπισυνάπτονται ὡς τέταρτον εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου (κς' 36-46) τὰ περὶ ἀγωνίας καὶ προσευχῆς τοῦ Κυρίου ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθσημανῆς καὶ τοῦ ὕπνου τῶν τριῶν μαθητῶν, μὴ ἰσχυσάντων μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς προσευχῆς, γινομένης κάτω τοῦ ἀνώγεω παρὰ τὴν πύλην τοῦ Ἀβραάμ, ὁ Πατριάρχης ἐπανελθὼν μετὰ τῶν

τριῶν μαθητῶν εἰς τὸ ἀνώγεων εὔχεται μεγαλοφώνως τὴν εὐχὴν ταύτην. «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός Σου κενώσας ἑαυτὸν καὶ μορφὴν δούλου λαβὼν, ὁ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηριώδους καὶ ζωοποιοῦ Σου καὶ ἑκουσίου Πάθους συνδειπνῆσαι καταξιώσας τοῖς ἁγίοις Μαθηταῖς καὶ Ἀποστόλοις καὶ μετὰ τοῦτο λεντίῳ περιζώσας σεαυτὸν καὶ νίψας τοὺς πόδας τῶν Ἁγίων Σου Μαθητῶν, ὑπόδειγμα ταπεινοφροσύνης καὶ ἀγάπης τῆς εἰς ἀλλήλους διδοὺς αὐτοῖς καὶ εἰπὼν: Καθὼς ἐποίησα ὑμῖν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε εἰς ἀλλήλους, Αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἐν μέσῳ τῶν Σῶν ἀναξίων δούλων, τῶν τῷ Σῷ ὑποδείγματι ἐξακολουθησάντων, γενόμενος, ἀπόσμηξον πάντα σπῖλον καὶ ῥυτίδα τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ἵνα ἀπονιψάμενοι τὸν κολληθέντα ἡμῖν ἐκ τῶν παραπτωμάτων κονιορτόν καὶ τῷ λεντίῳ τῆς ἀγάπης ἐκμάξαντες, δυνηθῶμεν εὐαρεστεῖν Σοὶ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ εὑρεῖν χάριν ἐνώπιόν σου».

Τῆς εὐχῆς συντελεσθείσης, ὁ τεταγμένος Ἱεροκῆρυξ ἐκφωνεῖ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος σύντομον διδακτικὸν λόγον, μεθ' ὃν τῶν χορῶν ψαλλόντων τὸ *Εἰς πολλὰ ἔτη Δέσποτα*, ὁ Πατριάρχης εὐλογεῖ τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ, καὶ κατελθὼν τοῦ ἀνώγεω ἀνέρχεται εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, προπορευομένου τοῦ Ἱεροῦ κλήρου ὑπὸ τοὺς ἤχους τῶν κωδώνων καὶ τῶν χορῶν καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν ψαλλόντων τοὺς ἀναβαθμοὺς τοῦ δ΄. ἤχου ἄχρι τῆς Μεγάλης Αἰθούσης, ἔνθα ψάλλεται ὁ Πολυχρονισμὸς τοῦ Πατριάρχου καὶ λήγει ἡ τελετή.

Ἡ διάταξις αὕτη τῆς τελετῆς τοῦ Ἱεροῦ Νιπτῆρος διαφέρει ἐν πολλοῖς τοῖς ἐν τῷ πολλάκις, μνημονευθέντι ἀρχαίῳ τυπικῷ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως, ὅπερ ἐκδεδομένον κατὰ τὸ χειρόγραφον τῆς Κ. Βιβλιοθήκης τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Κοινοῦ τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, ἀνακτέον κατὰ τὴν σύνθεσιν αὐτοῦ εἰς τὸν Θ΄. τουλάχιστον αἰῶνα. Ἡ θεμελιώδης διαφορὰ συνίσταται ἐν τούτῳ ὅτι ἡ ἐν τῷ τυπικῷ διάταξις φέρει τὸν τύπον ἀκολουθίας τοῦ ἑσπερινοῦ, ἀρχομένου διὰ τοῦ «Εὐλογημένη ἡ βασιλεία τοῦ Πατρὸς».

(ἀκολουθεῖ)

Ἁγιοταφίτης

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΙΩΑΚΕΙΜ τοῦ Γ'

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Τὰ τέσσαρα ἐρωτήματα, ἅτινα ἀπὸ τοῦ προπαρελθόντος Ἰουνίου ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Κύριος Ἰωακεὶμ προὐβάλετο δι' ἐγκυκλίου Αὐτοῦ εἰς μελέτην ταῖς κατὰ τόπους ἁγιωτάταις Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις γενικοῦ ὁμολογουμένως ὄντα ἐνδιαφέροντος, εἶνε ἄξια τῆς προσοχῆς καὶ τῆς μελέτης παντὸς χριστιανοῦ. Τούτου ἕνεκα ἐκρίναμεν σκόπιμον τὴν ἀναδημοσίευσιν ἀπὸ τῶν σελίδων τῆς «**Νέας Σιὼν**» τῶν σχετικῶν ἐπισήμων ἐγγράφων, ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου.

Τοῖς Μακαριωτάτοις καὶ Ἁγιωτάτοις Πατριάρχαις Ἀλεξανδρείας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ταῖς ἁγιωτάταις ἐν Χριστῷ ἀδελφαῖς Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις ταῖς ἐν Κύπρῳ, Ρωσσίᾳ, Ἑλλάδι, Ρωμουνίᾳ, Σερβίᾳ, καὶ Μαυροβουνίῳ.

Ἐν οἷς ἀντεπέστειλαν ἡμῖν τιμίοις εἰρηνικοῖς γράμμασιν οἱ ἁγιώτατοι Πρόεδροι τῶν σεπτῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποκριτικῶς πρὸς τὰ ἡμετέρα ἀγγελτήρια τῆς εὐδοκίᾳ Θεοῦ ἐκλογῆς ἡμῶν καὶ ἀναρρήσεως ἐπὶ τὸν ἁγιώτατον Ἀποστολικὸν καὶ Πατριαρχικὸν Οἰκουμενικὸν θρόνον, γηθόσυνοι κατείδομεν τὸν παλαίτατον καὶ ἀδιάρρηκτον πνευματικὸν σύνδεσμον μετὰ πάσης σπουδῆς καὶ μετὰ ζέσεως ἀκμαίας ἐκδηλούμενον, ρήματά τε εὐαγγελικῆς ἀγάπης πάνυ προθύμως ἐκφερόμενα καὶ εὐχὰς διαπύρους πρὸς Θεὸν ἀναπεμπομένας ὑπὲρ τῆς πρεσβυγενοῦς ταύτης

Ἁγίας καὶ Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῆς ἐν πίστει καὶ ἐλπίδι καὶ ἀγάπῃ προθυμοτάτης αὐτῶν ἀδελφῆς.

Ἡ ὡς ἐν ἱερῷ χορῷ ἐναρμόνιος αὕτη παράστασις τῶν συνευχομένων ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν τὴν ψυχὴν ἡμῶν κατανύξασα, μειζὸνως ἡμᾶς διεθέρμανεν ἐπὶ συνεχεστέρᾳ ἀνυσίμῳ κοινωνίᾳ καὶ χρηστοτέρας διήγειρεν ἐν ἡμῖν ἐλπίδος γονιμωτέρας καλλιεργείας τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς ἁγλαωτὲραν καὶ δαψιλεστέραν θρησκευτικὴν καρποφορίαν. Ὡς κρατίστων γὰρ προθέσεων καὶ ἐνθέου ζήλου μεστὰς ἀπεδεξάμεθα καὶ ἀσπασίως ἐνεκολπωσάμεθα τὰς ἀκραιφνεῖς ἀδελφικὰς βεβαιώσεις τῶν ἁγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἡ τὰ πρεσβεῖα τῶν ἐν τοῖς Ὀρθοδόξοις κράτεσιν Ἐκκλησιῶν φέρουσα ἁγιωτάτη ἀδελφὴ, ἡ ὀρθόδοξος, φαμέν, Ἐκκλησία πασῶν τῶν Ρωσσιῶν, πολλῆς ἡμᾶς ἐμποφόρητε παραμυθίας προσειποῦσα καὶ προσβεβαιώσασα τάδε:

«Ἡ ἀπευθυνομένη πρὸς ἡμᾶς καὶ τὰς λοιπὰς Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας κλῆσις ὑμῶν πρὸς εἰρήνην καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ ἀμοιβαίαν κοινωνίαν ζωηρὰν εὑρήσει ἀπήχησιν καὶ συμπάθειαν ἐν ταῖς καρδίαις πάντων καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῶν εἰλικρινῶς ἀφωσιωμένων τῇ μητρὶ αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ. Κεχωρισμέναι διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς διαφορᾶς τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν ἐθνικοτήτων αἱ ἁγίαι τοῦ Θεοῦ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι, εὑρίσκουσι τὴν ἑαυτῶν ἑνότητα ἐν τῇ ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ, ἐν τῇ στενῇ δὲ πρὸς ἀλλήλας κοινωνίᾳ θάρρος καὶ δύναμιν ἀρύονται, εἰς προκοπὴν ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ θεογνωσίᾳ, ἀπόκρουσιν τῶν μεθοδειῶν τοῦ πολεμίου καὶ παγκόσμιον κήρυξιν τοῦ Εὐαγγελίου». - Τὸ αὐτὸ δὲ τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς ἑνότητος πνεῦμα ἀπὸ τῆς θεορρήτου πηγῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἐκπηγάζον, ἐπιπνέει ζωηρῶς δι' ὁμοίων καὶ λέξεων καὶ ἐννοιῶν ἐν τοῖς τιμίοις γράμμασι καὶ πασῶν τῶν ἄλλων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν, θάρρος ὄντως καὶ δύναμιν ἡμῖν μεταδιδόν, εὐλόγους τε τὰς ἀφορμὰς παρέχον, ὅπως πρὸς τὸ καλῶς ἔκπαλαι κρατοῦντι ἐθίμῳ τῶν τῆς φιλαδελφίας καὶ τῆς ἀγάπης προσαγορεύσεων καὶ τὰς πεπνυμένας αὐτῶν γνώμας ἐκζητῶμεν ἑκάστοτε ἐπὶ ζητήμασιν, ἐφ' ὧν ἡ ἀπὸ κοινοῦ μελέτη καὶ κρίσις ἠδυνατ'

ἂν θεωρηθῆναι ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν εὔκαιρος, ἅμα δὲ καὶ τελεσιουργὸς ἔργων ἀγαθῶν πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν τῶν τε ἐπὶ μέρους καὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἧς κεφαλὴ ὁ Χριστός.

Ἀπὸ τοιαύτης τοίνυν ὄντως ἀδελφικῆς ἐνισχύσεως εὐλόγως ἐπιρρωννύμενοι καὶ ἐν νῷ ἔχοντες τὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου παραίνεσιν πρὸς Κορινθίους καὶ πρὸς πάντας πάντων τῶν αἰώνων τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, «Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς, ἀδελφοί, διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες καὶ μή ᾖ ἐν ὑμῖν σχίσματα, ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῖ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ», ἔγνωμεν προτεῖναι τῇ περὶ ἡμᾶς Ἱερᾷ Συνόδῳ πρός διάσκεψιν ὅπερ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐκρίναμεν μελέτημα πρέπον καὶ ἅγιον, ἐμβριθοῦς τε ἐπιστάσεως ἄξιον, εἴγε δηλονοῦν ἡ καθ' ἡμᾶς ἁγία τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία εὔκαιρον λογίζεται ἐπιζητῆσαι ἀνταλλαγὴν σκέψεων μετὰ τῶν ἁγιωτάτων Πατριαρχῶν, καὶ τῶν σεβασμιωτάτων Προέδρων τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τινων θεμάτων καθόλου μὲν εἰπεῖν θρησκευτικῆς οὐσίας καὶ ἰδιότητος, πολλῆς δὲ σημασίας καὶ σπουδαιότητος, ὧν διάγραμμα πρὸς σαφεστέραν διατύπωσιν καὶ εὐχερεστέραν μελέτην ἀνεκοινωσάμεθα τοῖς περὶ ἡμᾶς σεβασμίοις καὶ περισπουδάστοις ἐν Χριστῷ συνοδικοῖς ἀδελφοῖς.

Μετὰ τὴν ἐπιγενομένην τοίνυν ἐπισταμένην μελέτην καὶ δοκιμασίαν, συναινοῦσαν ἔχοντες καὶ τὴν ὁμόφωνον συνοδικὴν διαγνώμην τῶν περὶ ἡμᾶς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι λίαν ἡμῖν ἀγαπητῶν καὶ περισπουδάστων ἀδελφῶν ἁγίων Ἀρχιερέων, ἀλλὰ μὴν καὶ τῷ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ κρατοῦντι ἔθει στοιχοῦντες, καθ' ὃ οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν θεοφιλῶς προστατοῦντες ἐπίσκοποι τὰς ἑαυτῶν ἀπορίας καὶ τὰς τούτων λύσεις διὰ γραμμάτων ἀλλήλοις ἀνεκοινοῦντο ἐπιμελῶς καὶ φιλαδέλφως προσέχοντες ἐπιζητεῖν τὴν ἐν λόγοις καί ἔργοις ὁμοφροσύνην, προαγόμεθα εἰς ὑποτύπωσιν τῶν συνοδικῶς ἐγκριθέντων ἐρωτημάτων, οὐ καινὰ τινα ἀνακινοῦντες ζητήματα, ἀλλὰ τὰ ἀφ' ἱκανοῦ τοῦ χρόνου ὑφιστάμενα εἰς κοινὴν προβαλλόμενοι μελέτην, πρὸς ἀμοιβαίαν διαφώτισιν τῶν κατὰ τόπους ἁγίων τοῦ Θεοῦ ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, αἵπερ ὁμοίων πάντως ἐμφορούμεναι παγκοίνου ὠφελείας προθέσεων, ἡδέως, πεποίθαμεν, ἀποδέξονται

καὶ ἐπίκαιρον κρινοῦσιν ἐπευρῦναι τὸν κύκλον τῆς πνευματικῆς ἐπικοινωνίας εἰς ἐπισκόπησιν, οὐ μόνον ὑπὸ τῆς πορείας τῶν πραγμάτων ἐνδεικνυμένην, ἀλλά καὶ ἐπιβαλλομένην ὑπὸ τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθημεν ἐν Χριστῷ πάντες, ὅσοι εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι Θεοῦ τεταγμένοι ἐσμὲν εἰς προστασίαν τῶν ἁγίων Αὐτοῦ Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τὸ προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ ἐκ καθήκοντος μέριμναν περὶ τῆς σωτηρίας πάντων. Χρεὼν γὰρ ὄντως τοῖς ἄνωθεν εἰς πνευματικὴν τῶν πιστῶν διακυβέρνησιν τεταγμένοις, καὶ τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι μέγα ὄφελος τὸ ἐπιμέλεσθαι, ὅπως ἂν τὸ τιμιώτατον τῆς ἀγάπης κεφάλαιον πλείονας δυνηθείη καρποὺς φέρειν κατὰ τὸ ἅγιον τοῦ Κυρίου θέλημα. Διὸ ἐκ τῶν πρωτίστως ἐξερευνητέον ἐλογισάμεθα τι ποτ' ἄρα δοκεῖ τοῖς γερασμίοις Προέδροις τῶν ἁγιωτάτων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν ὅ,τι ὠφέλιμον ἦν γενέσθαι, οὐκ ἐγένετο δέ, τι δ' ἀπὸ τοῦ νῦν τὸ προσῆκον καὶ δυνατὸν γενέσθαι πρὸς τὴν τῶν ὀρθοδόξων λαῶν ἐν τῇ ἑνότητι τῆς πίστεως, καὶ ἐν τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ καὶ ὁμοφροσύνῃ συνάντησιν, καὶ τί τὸ μετὰ ταῦτα ποιητέον πρὸς τὴν ἐπὶ μᾶλλον στερέωσιν τῆς ἁγίας καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καὶ πρὸς κρείττονα ἄμυναν τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν κατὰ τοῦ ἐπιφερομένου ἐναντίου πνεύματος τοῦ αἰῶνος τούτου.

Θεοφιλὲς ἔτι καὶ εὐαγγελικὸν ἐστιν ἐπιζητῆσαι τὰ δοκοῦντα ταῖς ἁγιωτάταις Αὐτοκεφάλοις Ἐκκλησίαις περὶ τῶν ἐν τῷ πάροντι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι σχέσεων ἡμῶν μετὰ τῶν δύο μεγάλων τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀναδενδράδων, τῆς Δυτικῆς δηλονοῦν καὶ τῆς τῶν Διαμαρτυρομένων Ἐκκλησίας. Καὶ γνωστὸν μὲν ὅτι διηνεκοῦς εὐχῆς καὶ δεήσεως ὑποκείμενον διατελεῖ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ καὶ παντὸς γνησίου χριστιανοῦ τῇ εὐαγγελικῇ τῆς ἑνότητος διδασκαλίᾳ στοιχοῦντος πόθος εὐσεβὴς καὶ ἐγκάρδιος ἡ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει μεθ' ἡμῶν ἕνωσις αὐτῶν καὶ πάντων τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων, ἀλλ' οὐκ ἄγνωστον ἅμα ὅτι προσκόπτει ὁ θεοφιλὴς πόθος οὗτος πρὸ τῆς ἀδιασαλεύτου τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων ἐμμονῆς ἐν δοξασίαις, ἐφ' ὧν, ὡς ἐπὶ βάθρου συμπαγοῦς διὰ τοῦ χρόνου καταστάντος, ἑστηκυῖαι, ὅλως ἀπρόθυμοι φαίνονται προσχωρῆσαι εἰς ὁδὸν ἑνώσεως, οἵα ὑπὸ τῆς εὐαγγελικῆς καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας ἐνδείκνυται

ἢ ἐκδηλοῦσι μὲν προθυμίαν, ἀλλ' ἐφ' ὅροις καὶ βάσεσιν, ἐφ' οἷς ἡ ποθεινὴ δογματικὴ ὁμοφροσύνη καὶ κοινωνία τυγχάνει οὖσα ἡμῖν ἀπαράδεκτος. Περιττὸν δ ἐπίσης εἰπεῖν πρὸς εἰδότας, ὅτι ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἡ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων ἱδρυθεῖσα καὶ ὑπὸ θειοτάτων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἐν Οἰκουμενικαῖς Συνόδοις στερεωθεῖσα, κεφαλὴν ἔχουσα αὐτὸν τὸν ἀρχιποίμενα Χριστόν, τὸν τῷ ἰδίῳ αἵματι περιποιησάμενον αὐτὴν, οὖσα δὲ κατὰ τὸν θεόπνευστον καὶ οὐρανοβάμονα Ἀπόστολον στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας καὶ σῶμα Χριστοῦ, ἡ ἁγία, λέγομεν, Ἐκκλησία, μία ἐστὶ πράγματι ἐν ταυτότητι πίστεως καὶ ὁμοιότητι ἠθῶν καὶ ἐθίμων, συνῳδὰ ταῖς ἀποφάσεσι τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ μία ὀφείλει εἶναι, ἀλλ' οὐ πολλαὶ καὶ διαφέρουσαι πρὸς ἀλλήλας κατά τε τὰ δόγματα καὶ τοὺς θεμελιώδεις θεσμοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακυβερνήσεως. Εἰ δέ, ὡς περὶ παντὸς πράγματος ἀδυνάτου μὲν παρὰ ἀνθρώποις, δυνατοῦ δὲ παρὰ τῷ Θεῷ, οὕτω καὶ περὶ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως ἐλπίζειν ἔνεστιν ὡς δυνατῆς ποτὲ ἐσομένης, τῆς θείας μὲν χάριτος ἐπιφοιτώσης καὶ συναναιρουμένης, τῶν ἀνθρώπων δ' εἰς τρίβους εὐαγγελικῆς ἀγάπης καὶ εἰρήνης κατευθυνομένων, σκεπτέον ἄρα καὶ φροντιστέον, κατὰ τὸ ἑνόν, πῶς ἂν εἴη δυνατὸν προλεᾶναι τὴν πρὸς τοιοῦτο τέρμα ἄγουσαν ἀνώμαλον, τὸ γε νῦν, ὁδόν, ἐξευρεῖν τε σημεῖα συναντήσεως καὶ ἐπαφῆς, ἢ καὶ ἀμοιβαίων θεμιτῶν παροράσεων, μέχρι τῆς διὰ τοῦ χρόνου τοῦ ὅλου ἔργου τελειώσεως, δι' ἧς πληρωθήσεται πρὸς κοινὴν εὐφροσύνην καὶ ὠφέλειαν ἡ περὶ μιᾶς ποίμνης καὶ ἑνὸς ποιμένος ῥήτρα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὅθεν καὶ εὐπρόσδεκτον τοῖς ἁγιωτάτοις ἀδελφοῖς ἔσεσθαι ὑπολαμβάνοντες τὴν περὶ τοιαύτης σκέψεως πρότασιν, θαρροῦντος καὶ τὸ ἀδελφικὸν τόδε προτιθέμεθα ἐρώτημα, εἴγε δηλονοῦν ἐπίκαιρος τὰ νῦν κρίνεται προδιάσκεψὶς τις περὶ τούτου ἐπὶ τῷ παρασκευάσαι πεδίον ὁμαλὸν φιλικῆς ἀμοιβαίας προσπελάσεως, καὶ καθορίσαι ἐν κοινῇ ὁμοφωνίᾳ τῶν μελῶν τῆς καθόλου ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας τὰς βάσεις, τὰ μέτρα καὶ τὰ μέσα τὰ ὡς ἄριστα κριθησόμενα.

Συναφῇ δὲ τῇ χριστιανικῇ ἑνότητι πρόκειται καὶ τὰ περὶ τῶν

ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας οὐ πρὸ πολλοῦ ἀποχωρησάντων, Δυτικῶν χριστιανῶν, οἱ τὴν προσωνυμίαν Παλαιῶν Καθολικῶν ἀναλαβόντες καὶ λέγοντες ἀποδέχεσθαι τὰ ὑπὸ τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας μέχρι τοῦ Θ' αἰῶνος περίπου δεδογμένα, καὶ τὰς τῶν ἑπτὰ ἁγίων καὶ πανσέπτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων διατάξεις, ἑαυτοὺς ὡς ὄντας ἤδη ἐν τῇ καθόλου Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ διακηρύττουσι καὶ τὴν μετ' αὐτῆς ἕνωσιν καὶ κοινωνίαν ὡσπερεὶ τυπικῆς διακανονίσεως ὑπολειπόμενον ἔργον ἐπιζητοῦσι. Καὶ ἐπαινετὸς μὲν πάντως τῶν φιλοθέων τούτων χριστιανῶν ὁ θερμουργός τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας καὶ τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης ζῆλος, οὗ περ ἐμπεφορημένοι φαίνονται ὄντες ἐν τῷ καλῷ αὐτῶν ἀγῶνι, γνωσταί δὲ τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ αἱ τῶν Συνεδρίων αὐτῶν διαγνῶμαι καὶ πράξεις, καὶ ἡ ἐν κατηχητικοῖς καὶ συμβολικοῖς βιβλίοις δογματικὴ καὶ τελετουργικὴ διδασκαλία.

Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἐκφερομένης ὁμολογίας τῆς πίστεως οὔπω σαφὴς τις καὶ κοινὴ πρυτανεύει ἐν ἡμῖν γνώμη, ἀλλὰ διαφόρως τὰ περὶ ταύτης κρίνονται ὑπὸ τῶν εἴτε ἐγγύθεν τὰ κατ' αὐτοὺς γνόντων, εἴτε ἄπωθεν ἐκμελετησάντων ἡμετέρων ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν, ὧν τινες μὲν περὶ τῆς ὁμολογίας ταύτης, ὡς ἐν σημείοις δογματικοῖς τῆς τελείας ὀρθοδοξίας οὐσιωδῶς ἀπεχούσης ἀποφαίνονται, τινὲς δὲ τοὐναντίον ταύτην κρίνουσι ὡς μὴ περιέχουσαν διαφορὰς οὐσιώδεις, τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν κωλυούσας, ἀλλ' ὡς μονονοὺ συμπεπληρωμένην τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀποδοχὴν τῆς ὅλης ὑγιαινούσης ὀρθοδόξου διδασκαλίας καὶ παραδόσεως, καλὸν ἡγησάμεθα ἵνα καὶ περὶ τούτου τοῦ σπουδαίου μελετήματος ἐπικαλεσώμεθα τὴν εὐσεβῆ καὶ φιλάδελφον γνώμην τῶν ἁγιωτάτων ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἴγε εὔκαιρον αὐταῖς δοκεῖ καὶ κατὰ τίνα τρόπον βουλεύσασθαί τι ἀγαθὸν καὶ εὐπρόσδεκτον ἐπὶ τοῦ διευκολῦναι τὴν πραγμάτωσιν τοῦ πρὸς τὴν μεθ' ἡμῶν τελείαν ἕνωσιν πόθου τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος χριστιανῶν, ὡς εὐοίωνον ἀπαρχὴν τῆς ἐλπιζομένης καὶ ποθητῆς παγκοσμίου χριστιανικῆς ἑνότητος.

Οὐχ ἥττονος προσοχῆς ἄξια λογιζόμεθα καὶ τὰ περὶ κοινοῦ ἡμερολογίου ἀφ' ἱκανοῦ ἤδη χρόνου λεγόμενά τε καὶ γραφόμενα, ἐν οἷς ἰδίᾳ

τὰ προτεινόμενα συστήματα μεταρρυθμίσεως τοῦ ἀπ' αἰώνων κρατοῦντος ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ Ἰουλιανοῦ Ἡμερολογίου, ἢ ἀποδοχῆς τοῦ Γρηγοριανοῦ, ἐκείνου μὲν ὡς ἐλλιπεστέρου ἐπιστημονικῶς, τούτου δ' ὡς ἀκριβεστέρου νομιζομένου, καὶ περὶ τῆς κατ' ἀναγκαίαν ἀκολουθίαν μεταστάσεως τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικοῦ Πασχαλίου. Καὶ ἐν ταῖς τοῦ θέματος τούτου μελέταις διχαζομένας βλέπομεν τὰς παρὰ τοῖς εἰδικῶς ἐγκύψασιν ἡμετέροις ὀρθοδόξοις κρατούσας γνώμας. Τινές μὲν γὰρ τούτων τὸ ἐν ἡμῖν ἔκπαλαι παραδεδεγμένον ὡς μόνον ἁρμόζον τῇ Ἐκκλησίᾳ κρίνουσι διὰ τὸ εἶναι πατροπαράδοτον καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἀνέκαθεν κεκυρωμένον, ἥκιστα δ᾽ ἀναγκαίαν τὴν τούτου μεταρρύθμισιν, ἀλλὰ καὶ φευκτέαν μᾶλλον θεωροῦσι, διὰ λόγους, οὓς ἀναπτύσσουσιν·ἔνιοι δ' ἀκρίβειαν χρονομετρικὴν ὅσον ἔνεστι πληρεστέραν, ἢ καὶ τὴν τοῦ ὁμοιομόρφου κοινὴν χρησιμότητα προβαλλόμενοι, ὑπὲρμαχοι τοῦ τῶν Δυτικῶν ἡμερολογίου καὶ τῆς παρ' ἡμῖν εἰσαγωγῆς αὐτοῦ ἀποφαίνονται, συνηγορούντων αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, καὶ τῶν ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ προσδοκίᾳ ἴσως ἐνδεχομένων θρησκευτικῶν κατὰ τὰς ἰδίας αὐτῶν ἐπόψεις ὠφελειῶν. Οὕτω δ ἐπεκτεινομένης ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν τῆς συζητήσεως, καθ' ἥν ἑκατέρωθεν ἐμμόνως προτάσσονται ποικίλοι καὶ σπουδῆς ἄξιοι ἰσχυρισμοί, πρὸς τε τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν θρησκείαν ταὐτοχρόνως ἀναφερόμενοι, ἐν ᾧ συνάμα ἓν τισι τῶν ὀρθοδόξων χωρῶν ἔφεσίς τις ἐκδηλοῦται προσχωρήσεως εἰς τὴν γνώμην τῆς του καθ' ἡμᾶς ἡμερολογίου μεταλλαγῆς, ἢ τινος αὐτοῦ διαρρυθμίσεως, πρόσφορον ἐπίσης ἡμῖν δοκεῖ, ἅτε δὴ τοῦ ζητήματος τούτου σὺν τῇ ἐπιστημονικῇ μορφῇ προφανῆ ἔχοντος σημασίαν ἐκκλησιαστικήν, διαμείψασθαι πρὸς ἀλλήλας τὰς ἁγίας Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας σχετικὰς ἀνακοινώσεις, ἵνα καὶ περὶ τούτου διαμορφωθῇ κοινὸν ἐν αὐταῖς φρόνημα, μία δὲ γνώμη καὶ ἀπόφασις τῆς καθόλου ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ᾗ μόνῃ ἀπόκειται ἡ περὶ τούτου κρίσις καὶ ἡ ἐξεύρεσις, ἐν ἀνάγκῃ, τρόπου συνδιάζοντος κατὰ τὸ ἐφικτὸν τὴν ἐπιζητουμένην σχετικὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν πρὸς τὴν ποθουμένην τήρησιν καθιερωμένων ἐκκλησιαστικῶν ὁρισμῶν.

Ταύτην τοίνυν τὴν ἐπὶ τῶν προεκτεθέντων σημείων ἀνταλλαγήν

σκέψεων ὡς ἁπτὴν ἔνδειξιν πνευματικῆς ἐπικοινωνίας καὶ ὡς συνεκτικὴν τῆς ἐν πᾶσι κοινοῖς ζητήμασι τηρητέας ἑνότητος ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλη Ἐκκλησία τὰ μάλιστα ἀνύσιμον τῇ ὀρθοδοξίᾳ κρίνουσα, χρηστὰς τρέφει ἐλπίδας, ὅτι ἡ ἀδελφικὴ αὐτῆς δὲ φροντὶς καὶ παράκλησις πρὸς ὅσια καὶ εὐαγγελικὰ κατατείνουσι τέλη, συμπαθῆ ἕξει ἀφήγησιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν γερασμίων ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν καὶ συναινοῦσαν εὑρήσει τὴν φιλαδελφίαν αὐτῶν πρὸς ἀνακοίνωσιν τῆς περὶ ἑκάστου γνώμης τῶν ὧν θεοφιλῶς προΐστανται Ἐκκλησιῶν. Φρονοῦμεν δ' ἔτι ὅτι σὺν τοῖς ἀπὸ τῶν ἀμοιβαίων ἀνακοινώσεων ἐλπιζομένοις κοινοῖς ὠφελήμασι, μαρτυρηθήσεται τῷ κόσμῳ καὶ αὖθις ἡ ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐνυπάρχουσα ἰσχυρὰ ἠθικὴ δύναμις, ἧς πηγὴ μὲν ἡ ἀναλλοιώτως διακατεχομένη ἀλήθεια, ἰσχυρὸς δὲ μοχλὸς ἡ ἄρρηκτος πρὸς ἀλλήλας ἑνότης τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν. Ἐπὶ τοιαύταις ἐλπίσι καὶ πεποιθήσεσιν, ἃς στηρίζομεν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐκλείας καὶ τῆς εὐσταθείας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν ἔνθεον ζῆλον τῶν διεπόντων ταύτας γερασμίων Προέδρων καὶ ἁγιωτάτων Συνόδων, ἐκ κέντρου καρδίας δεόμεθα, πρὸς Κύριον, ἵνα σῴζῃ καὶ σκέπῃ ὑπὸ τὴν ἄμαχον αἰγῖδα αὐτοῦ τὸ καθόλου πλήρωμα τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν, ἐπιδαψιλεύῃ δὲ τῇ ὑμετέρᾳ λίαν ἡμῖν περιποθήτῳ καὶ περισπουδάστῳ Μακαριότητι καὶ Σεβασμιότητι βίον πανόλβιον, ὑγιεινὸν καὶ μακραίωνα.

,αϽβ' Ἰουνίου λ΄.

┼ Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἰωακείμ

┼Ὁ Ἐφέσου Ἰωακείμ- ┼ Ὁ Προύσης Ναθαναήλ- ┼ Ὁ Νεοκαισαρείας Ἀλέξανδρος- ┼ Ὁ Ἰκονίου Ἀθανάσιος- ┼ Ὁ Σμύρνης Βασίλειος- ┼ Ὁ Χίου Κωνσταντῖνος- ┼ Ὁ Βάρνης Πολύκαρπος- ┼ Ὁ Ξάνθης Ἰωακείμ- ┼ Ὁ Βοδενῶν Νικόδημος- ┼ Ὁ Λιτίτσης Νικηφόρος- ┼ Ὁ Ἡλιουπόλεως Ταράσιος- ┼ Ὁ Καλλιουπόλεως Ἱερώνυμος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Κατάθεσις θεμελίου Ἀστικῆς Σχολῆς.- Τῇ 1ῃ Μαρτίου κατετέθη ὁ θεμέλιος Ἀστικῆς Σχολῆς ἐν Ἰόππῃ. Ἡ ἀνέγερσις τοιούτου ἐκπαιδευτικοῦ καθιδρύματος ἐπεβάλλετο εἰς τὸ Ἱερὸν Κοινὸν παρὰ τὴν νῦν συνέχουσαν αὐτὸ οἰκονομικὴν δυσπραγίαν διὰ τὴν ταχέως προϊοῦσαν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐνεργειῶν τῶν Προπαγανδιστῶν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Μενελὶκ καὶ ἡ Σιωνῖτις Ἐκκλησία. -Τῇ 20ῇ Μαρτίου ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων Συμβούλων τοῦ Μεγαλειοτάτου Αὐτοκράτορος τῆς Ἀβυσσηνίας Μενελὶκ τοῦ Β΄ Δαγιὰς Μασάσα, κομίζων τῷ Μακαριωτάτῳ ἡμῶν Πατρὶ καὶ Πατριάρχῃ τὸ ὑψηλὸν παράσημον τοῦ *Ἀστέρος* Α΄ τάξεως μετ' ἐπιστολῶν αὐτογράφων τοῦ τε Αὐτοκράτορος Μενελὶκ καὶ τῆς Αὐτοκρατείρας Ταϊτοῦ, δι' ὧν ἐκφράζονται αἰσθήματα πολλῆς εὐλαβείας πρὸς τὴν Ἁγιωτάτην Σιωνίτιδα Ἐκκλησίαν, ζητεῖται δὲ ἡ προστασία τῆς Α.Θ. Μακαριότητος ὑπὲρ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀβυσσηνῶν Μοναχῶν.

Οἱ ἐξ Ἑλλάδος Προσκυνηταί. -Τῇ 24ῃ, ἤτοι τῇ Μ. Τετάρτῃ, ἀφίκετο εἰς Ἱεροσόλυμα ὅμιλος προσκυνητῶν ἐξ Ἑλλάδος καὶ τῶν νήσων ἐξ 150 ἀτόμων ἀποτελούμενος, ἐν οἷς διεκρίνοντο δύο ἐκ Κρήτης Ἱεράρχαι, ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Εὐμένιος καὶ ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀρκαδίας Βασίλειος, οἱ Σεβασμιώτατοι Ἀρχιεπίσκοποι Ἄρτης Γεννάδιος, Ζακύνθου Διονύσιος καὶ Κερκύρας καὶ Παξῶν Σεβαστιανὸς καὶ οἱ τρεῖς μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Καθηγηταὶ τοῦ Πανεπιστημίου κ.κ. Γ. Μιστριώτης καὶ Π. Καρολίδης. Ὁ Μακαριώτατος ὑποδεχόμενος τοὺς εὐλαβεῖς προσκυνητάς, προσεφώνησεν αὐτοὺς διὰ τῶν ἀκολούθων. *«Ὡς εὖ παρέστητε ἀδελφοὶ ἐν Κυρίῳ Ἀγαπητοὶ καὶ τέκνα περισπούδαστα. Ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ὑμῶν ἀνεκλάλητον αἰσθανόμεθα χαράν, βλέποντες συνεχιζομένην τὴν πατροπαράδοτον ἀρετὴν τῆς πρὸς τὸν Πανάγιον καὶ Ζωοδόχον Τάφον εὐλαβείας, ὑφ' ἧς ἐμπνεόμενοι οἱ ἀοίδιμοι πατέρες καὶ προπάτορες ἡμῶν, εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο τοὺς κόπους καὶ τὰς θυσίας πρὸ τοῦ ἱεροῦ*

καθήκοντος τοῦ νὰ ἔλθωσιν εἰς προσκύνησιν τοῦ Τάφου τοῦ Κυρίου καὶ τῶν λοιπῶν σεβασμίων προσκυνημάτων, ἑαυτοῖς μὲν ὠφέλειαν ψυχικήν, τοῖς δὲ τούτων φρουροῖς καὶ διακόνοις ἀνακούφισιν καὶ παραμυθίαν ποριζόμενοι. Ἂν αἱ εἰς τοὺς ἁγίους τούτους τόπους, ἐν οἷς τὸ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐτελεσιουργήθη μυστήριον, ἱεραὶ ἀποδημίαι δι' ἄλλους λαοὺς δύνανται νά θεωρηθῶσιν ὡς ἐκδηλώσις πλεοναζούσης θρησκευτικῆς ζωῆς, διὰ τὸ εὐσεβὲς καὶ φιλόχριστον Γένος ἡμῶν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς καθῆκον στοιχειῶδες καὶ ἀπαραίτητον. Ἄνευ αὐτῶν δέν δύναται νὰ νοηθῇ ἡ συντήρησις καὶ διατήρησις τῆς ἱερᾶς ταύτης καὶ τιμαλφεστάτης παρακαταθήκης, ἥν οἱ πατέρες ἡμῶν παρέδωκαν ἡμῖν μετὰ τῆς ἐντολῆς νὰ διασώσωμεν αὐτὴν εἰς τὸν αἰῶνα. Τὴν καρδίαν ἡμῶν εὐφραίνει ἰδιαιτέρως ὅλως ἡ παρουσία ἀνωτέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ἐπιστήμης λειτουργῶν, διότι παρὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀμβωνος καὶ τῆς καθηγητικῆς ἕδρας πρὸ παντὸς ἀναμένομεν ἐν γένει μὲν τὴν ἀναζωπύρωσιν τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἔθνει, ἰδίᾳ δὲ τὴν ὑπέκκαυσιν τοῦ ὑπὲρ τοῦ Π. Τάφου ἱεροῦ ζήλου καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν πρὸς αὐτὸν καθηκόντων. Εἶνε ἀνάγκη νὰ διδαχθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὅτι τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ, ταύτῃ Γῇ ἱερὰ σεβάσματα τῆς πίστεως ἡμῶν, ἅτινα διεφύλαξαν ὑπὲρ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν Γένους καὶ δι' αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας ὅλης ἐναντίον τόσον ἐπιβουλῶν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ μεγαθυμία τῶν κραταιῶν Σουλτάνων, δέονται καὶ σήμερον, ὡς καὶ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας, τῆς ἀρωγῆς αὐτοῦ, τοῦτο δ' ἐστιν ἔργον πρώτιστα πάντων τοῦ ἄμβωνος καὶ τῆς ἕδρας, ὅπερ καὶ ἐκτελεσθήσεται, πεποίθαμεν, ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ. Αὐτοῦ ἡ θεία χάρις καὶ τὸ ἔλεος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν».

Αἱ ἑορταὶ. - Παρὰ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν προσκυνητῶν ὀρθοδόξων τε καὶ μὴ ὀρθοδόξων, αἱ ἱεραὶ τελεταὶ καὶ πανηγύρεις διεξήχθησαν ἐν πλήρει τάξει καὶ ἡσυχίᾳ, χάρις εἰς τὴν ἄγρυπνον ἐπιμέλειαν τῶν ὀργάνων τῆς ὑψηλῆς αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως, πρὸς ἣν τούτου ἕνεκα ἀπηυθύνθησαν ὑπὸ τοῦ Μακαριωτάτου ἡμῶν Πατρὸς θερμαὶ εὐχαριστίαι. Εἰς τὰς τελετὰς προσέδωκεν ἰδιαιτέραν ὅλως αἴγλην πρό τῶν ὀμμάτων ἡμετέρων τε καὶ ξένων ἡ παρουσία ἑπτὰ προσκυνητῶν Ἀρχιερέων, διότι πλὴν τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων πέντε, παρῆσαν καὶ οἱ διὰ τοῦ προτέρου τεύχους ὡς ἐλευσόμενοι ἀγγελθέντες Σεβασμιώτατοι Μητροπολῖται Πισσιδείας Γεράσιμος καὶ Γρεβενῶν Ἀγαθάγγελος.

Γενναία Προσφορὰ. -Ἡ εὐγενὴς Κόμησσα Λουΐζα Ριαγκούρ μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς κόμητος Ραοὺλ ἐλθοῦσα εἰς Ἱεροσόλυμα εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου Τάφου, εὐηρεστήθη νά δεχθῇ τὴν ἑτοιμασθεῖσαν αὐτῇ ἐν τοῖς δώμασι τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ φιλοξενίαν. Ἀντιληφθεῖσα δ', ὡς εἶπεν, ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοῦ πλήθους τῶν ἀναγκῶν τοῦ Ἱεροῦ Κοινοῦ τοῦ Παναγίου Τάφου, προσήνεγκεν ὑπὲρ αὐτῶν 10,000 φράγκων. Ἡ νέα αὕτη τῆς εὐγενοῦς Κομήσσης προσφορὰ προστιθεμένη εἰς τὴν τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἀναδεικνύει αὐτὴν ἀληθῆ εὐεργέτιδα τοῦ Π. Τάφου, διὸ καὶ ἡ Ἁγία Σύνοδος ὁμοφώνως ἐψήφισε θερμὰ πρὸς αὐτὴν εὐχαριστήρια.

Προσκυνητῶν κίνησις. -Τῇ 10ῃ καὶ τῇ 11ῃ Ἀπριλίου ἔφθασαν εἰς Ἱεροσόλυμα δύο συνοδίαι καθολικῶν προσκυνητῶν ἡ μέν πρώτη ἐξ Αὐστρίας ἐκ 500, ἡ δὲ δευτέρα ἐξ Ἰταλίας ἐξ 90 περίπου ἀτόμων. Πρὸ τριετίας ἔτι οἱ ἐξ Αὐστρίας προσκυνηταί ἦσαν σπάνιοι.

Προσρήσεις Ἐπισκόπου Σαλισβουρίας. -Παρεπιδημῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ὁ Ἀγγλικανὸς ἱερεὺς αἰδεσιμώτατος Ἀρθοῦρος Πίτερς, ἐφημέριος τοῦ Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Σαλισβουρίας Ἰωάννου, ἐπεσκέψατο τὴν Α. Θ. Μακαριότητα, καὶ ἐνεχείρισεν Αὐτῇ ἐπιστολὴν τῆς Αὐτοῦ Θεοφιλίας προσαγορευτικὴν καὶ βεβαιωτικὴν τῆς διαρκοῦς ἀναμνήσεως τῶν ἐπιδειχθέντων πρὸς αὐτὴν αἰσθημάτων κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1898 παρουσίαν αὐτῆς ἐν Ἱεροσολύμοις.

Ἀνακαίνισις τοῦ ἐν Μόσχᾳ Μετοχίου. -Πρὸ μιᾶς ἀκριβῶς εἰκοσαετίας τὸ ἐν Μόσχᾳ Ἱερὸν Μετόχιον τοῦ Π. Τάφου, τὸ μνημεῖον τοῦτο τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς πρὸς τὸν Πανάγιον τοῦ Κυρίου Τάφον εὐλαβείας τοῦ ἀοιδίμου Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Α΄ τοῦ Εὐλογημένου, ἐγένετο πυρὸς παρανάλωμα κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ σπουδαιότερον μέρος τῶν προσοδοφόρων οἰκοδομημάτων αὐτοῦ. Διὰ τὰς ἀντιξόους περιστάσεις οὐ μόνον τὸ πυρποληθὲν παρέμεινεν ἐρείπιον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπολειφθὲν ἐπὶ τοσοῦτον ὑπέστη τὴν τοῦ χρόνου ἐπήρειαν, ὥστε νὰ ἐπιτάσσῃ ἡ δημαρχία καὶ τούτου τὴν κατεδάφισιν. Προδηλοτάτου ὄντος τοῦ ἐκ τῆς ἀνακαινίσεως κέρδους τοῦ τε ἠθικοῦ καὶ τοῦ ὑλικοῦ, ἔδοξε τῇ Ἁγίᾳ Συνόδῳ κατὰ Ὀκτώβριον παρελθόντος ἔτους νὰ ζητηθῇ δάνειον παρὰ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Ρωσσικῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνακαινίσεως ταύτης. Ἡ Αὐτοκρατορικὴ Κυβέρνησις ηὐδόκησε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν αἴτησιν, ἤδη δ' ἠγγέλθη ἐπισήμως ἡ ἔκδοσις Αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος περὶ παροχῆς δανείου 400,000 ρουβλίων ἐπὶ τόκῳ

4 % διὰ τὸν εἰρημένον σκοπόν, τοῦ ἐξ 25,000 ρουβλίων τοκοχρεωλυσίου, καταβλητέου ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἐν Βεσσαραβίᾳ κτημάτων. Τὸ πόσον τοῦτο δέν ἐξαρκεῖ πρὸς ἀνέγερσιν τῆς ὅλης προσοδοφόρου οἰκοδομῆς, ἀπαιτούσης περὶ τὰς 700,000, ἀνακαινιζομένης ὅμως τῆς ἐπισημοτέρας καὶ προσοδοφορωτέρας πλευρᾶς, δέν εἶνε πλέον δυσχερὴς ἡ τοῦ ἔργου συμπλήρωσις. Ἡ ἀρωγὴ αὕτη τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ἐπισπᾶται ἀμέριστον τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Ἁγιωτάτης τῶν Ἐκκλησιῶν Μητρὸς τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ παρέχεται ὑπὸ δυσμενεῖς διὰ τὴν Αὐτοκρατορίαν περιστάσεις.

Ἐκλογὴ Ἀρχιεπισκόπου Σιναίου. - Ἀπὸ 7ης Ἀπριλίου ἡ Σύναξις τῶν πατέρων τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Σινᾶ ἤγγειλεν ἐπισήμως τῷ Μακαριωτάτῳ ἡμῶν Πατρὶ καὶ τῇ περὶ Αὐτὸν Ἁγίᾳ Συνόδῳ ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ καὶ Ραϊθοῦ καὶ Προϊστάμενος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς κ. Πορφύριος, μὴ δυνάμενος διὰ γῆρας καὶ ἀσθένειαν ἀνίατον νὰ βαστάσῃ ἐπὶ πλέον τὰς εὐθύνας τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ἔδωκεν ἀμετακλήτως παραίτησιν ἀπὸ τῆς Ἀρχῆς, ἥτις καὶ ἐγένετο δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος ἁπάσης. Τῇ 25ῃ δὲ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἠγγέλθη ἐπισήμως τηλεγραφικῶς ὑπὸ τοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ἀδελφότητος ὅτι ὁμοφώνῳ γνώμῃ τῶν Πατέρων ἐξελέγη Ἀρχιεπίσκοπος ὁ ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀρχιμανδρίτης κ. Πορφύριος Λογοθέτης Ἐκκλησιαστικὸς Προϊστάμενος τῆς ἐν Παρισίοις Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Διορισμοὶ καὶ προβιβασμοί. - Ἐν ταῖς τελευταίαις τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου συνεδριάσεσιν αὐτῆς, ἡ ἁγία Σύνοδος ἐκλεξαμένη διώρισεν Ἔξαρχον ἐν Ταϊγανίῳ τὸν Ἀρχιμ. Ἰουβενάλιον τέως ἡγούμενον ἐν Σάλτῃ· ἔξαρχον ἐν Σέρραις τὸν ἐκ τῶν ἐφημερίων τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου Ἱερομόναχον Ἰωακεὶμ προαχθέντα εἰς Πρωτοσύγγελλον· ἡγούμενον ἐν Ἰόππῃ τὸν Ἀρχιμ. Κύριλλον τέως ἔξαρχον ἐν Τιφλίδι· ἡγούμενον ἐν Σάλτῃ τὸν Πρωτοσύγκελλον Μακάριον τέως ἡγούμενον Θαβωρίου ὅρους προαχθέντα εἰς Ἀρχιμανδρίτην· ἡγούμενον τοῦ Τιμίου Προδρόμου τοῦ ἐν Ἰορδάνῃ τὸν Ἀρχιμ. Εὔδωρον· ἡγούμενον Ἁγίου Νικολάου τὸν Ἱερομόναχον Γεράσιμον· ἡγούμενον Ἁγίων Θεοδώρων τὸν Ἀρχιμ. Γρηγόριον τέως ἡγούμενον ἐν Ἰορδάνῃ· ἡγούμενον Ἀρχαγγέλων τὸν ἐκ τῶν ἐφημερίων τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου Ἱερομόναχον Ἰὼβ· ἡγούμενον Ἁγίου Σπυρίδωνος τὸν Ἱερομόναχον Δωρόθεον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, *Ὁ Ἀκάθιστος ὕμνος, οἱ Ρῶς καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος* [Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ Παρὰρτημα 14] ἐν Ἀθήναις 1903. - Τὸ πολύκροτον ζήτημα τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, διὰ τῆς ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπιγραφὴν πραγματείας τοῦ κ. Κεραμέως ὁριστικῶς εἰσέρχεται εἰς νέαν φάσιν. Ὁ συγγραφεὺς ἀποκρούει πᾶσαν μέχρι τοῦδε διαποθεῖσαν γνώμην, σχηματίσας δὲ ἰδίαν γνώμην ὅτι ὁ Πατριάρχης Φώτιος εἶνε «οὐ μόνον αὐτουργὸς τῆς ἀκαθίστου τελετῆς, ἀλλὰ καὶ μετὰ πολλῆς πιθανότητος συνθέτης καὶ μελιστὴς τοῦ τοσοῦτον πεφημισμένου αὐτῆς ὕμνου» καὶ ποιούμενος μόνον τὴν ἑξῆς ὑποχώρησιν, «εἶνε ἀδιάφορον τὸ περὶ τοῦ συντάκτου ζήτημα, τὸ σπουδαῖον εἶνε, ὅτι τούτου ὁ συντάκτης τὰ πλείω τῶν πρὸς τὴν Θεοτόκον ἐγκωμίων συνέλεξεν ἐξ ᾀσμάτων οὐχὶ παλαιοτέρου τοῦ ὀγδόου καὶ ἐννάτου αἰῶνος» (σ. 50), παρουσιάζει νέας ἐνδείξεις καὶ καινοφανεῖς μαρτυρίας ἵνα στηρίξῃ τὴν γνώμην αὐτοῦ. Ἀναμφιβόλως σημεῖά τινα τῆς νέας πολυτίμου ταύτης πραγματείας εἶνε ἀμφισβητήσιμα οὐδὲ λύεται δι' αὐτῆς ἀναντιλέκτως τὸ περὶ τοῦ πολυθρυλήτου Ἀκαθίστου ὕμνου ζήτημα, δι' αὐτῆς ὅμως διανοίγεται νέον στάδιον συζητήσεων, αἵτινες ἴσως θὰ διαφωτίσωσὶ ποτε τὸ ζήτημα περὶ τῆς γενέσεως καὶ τοῦ συντάκτου τοῦ ὕμνου τούτου. Ἡ ἔλλειψις κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ ὕμνου, παρατηρεῖ ὁ κ. Κεραμεὺς δυσχεραίνει τὴν περὶ αὐτοῦ μελέτην ὡς καὶ «ἡ μὴ συγκέντρωσις καὶ ἐξέλεγξις τῶν εἰδικῶν περὶ τῆς ἀκαθίστου διηγήσεων, αἵτινες φέρονται ὑπὸ μορφὴν λειτουργικῶν συναξαρίων» (σ. 67)· συνεπείᾳ δὲ τούτου προῆλθε κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀσυμφωνία γνωμῶν «ὥστε τὸ περὶ τῆς ἀκαθὶστου χρονολογικὸν ζήτημα νὰ θεωρῆται ἄλυτον» (σ. 8). Ἀναγράφων δέ πάσας τὰς μέχρι σήμερον διατυπωθείσας γνώμας περὶ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ποιητοῦ τοῦ ὕμνου καὶ ὑποδεικνύων ὅτι αί μέχρι τοῦδε ἔρευναι ἐστηρίχθησαν ἐπὶ σφαλερᾶς βάσεως καὶ ὅτι «ὁ θέλων νὰ διακρίνῃ αὐτὴν ὀφείλει νὰ συμβουλευθῇ τὰ κείμενα, ἅτινα ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς τὴν γένεσιν τῆς ἀκαθίστου παννυχίδος» (σ. 13.), ἄρχεται αὐτὸς τῆς ἐρεύνης τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἀκαθίστου συναξαρίου. Τὸ συναξάριον τοῦτο φέρεται ἐν διαφόροις κώδιξι μετὰ διαφόρων ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἀναμφιβόλως ἐτέθησαν μεταγενεστέρως, τούτων δὲ μία «Διήγησις ὠφὲλιμος ἐκ τῆς παλαιᾶς ἱστορίας συλλεγεῖσα καὶ ἀνάμνησιν δηλοῦσα τοῦ παραδόξως γενομένου θαύματος, ἡνίκα Πέρσαι καὶ Βάρβαροι τὴν βασιλίδα ταύτην πολέμῳ περιεκύκλωσαν, οἱ καὶ ἀπώλοντο θείᾳ

δίκῃ περιαιρεθέντες, ἡ δὲ πόλις ἀσινὴς συντηρηθεῖσα, πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου, ἐτησίως ἔκτοτε ᾄδει εὐχαριστήριον ἀκάθιστον, τὴν ἡμέραν κατονομάζουσα» εἶνε ὁμολογουμένως ἀναξιόπιστος, διότι ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ συναξαρίου καταφαίνεται ὅτι δὲν πρόκειται μόνον περὶ τῆς ἐφ' Ἡρακλείου πολιορκίας τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ Περσῶν καὶ Βαρβάρων (Ἀβάρων), ἀλλὰ καὶ περὶ δύο ἄλλων πολιορκιῶν. Αὐτὰ τὰ κείμενα τὰ συνταχθέντα ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τὸν κ. Κεραμέα ἀποκρούουσι τὴν ἔννοιαν, ἣν ἠθέλησε νὰ προσδώσῃ εἰς τὸ συναξάριον ὁ τῆς ἀνωτέρω ἐπιγραφῆς συνθέτης, διότι τὰ κείμενα πληροφοροῦσιν ἁπλῶς ὅτι ἡ Ἀβαροπερσική πολιορκία ἐλύθη διὰ τῆς Θεοτόκου, ἀλλ' οὐδὲν λέγουσι περὶ συντάξεως ὕμνου· μεταγενέστεραι μόνον εἰδήσεις ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ Πατριάρχης Σέργιος μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας ἀνέπεμψε τῇ Θεοτόκῳ εὐχαριστήρια χωρὶς νὰ προσδιορίσωσι τὸν τόπον αὐτῶν, ἐξεπηγασαν δὲ ἐκ τινος ὑπομνήματος ἀνωνύμου ἀλλ' αὐτόπτου τῆς ἀβαροπερσικῆς πολιορκίας συγγραφέως, ἐν τῷ ὁποίῳ ὅμως οὐδεὶς ὑπαινιγμὸς ἀπαντᾷ περὶ τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου (σ. 16.7). Ἀναμφιβόλως ἡ μαρτυρία αὕτη ἔχει μεγάλην βαρύτητα ἐνισχυμένη ἐκ τοῦ περιεχομένου τοῦ πρωτοτύπου συναξαρίου, ὅπερ ὑπὸ τῶν ἐπιτομέων αὐτοῦ καὶ ἰδίως τοῦ Ξανθοπούλου προσέλαβε παρηλλαγμένον τὺπον, ἀναγράψαν τὸν καθορισμὸν τῆς ἀκαθίστου τελετῆς εἰς τὸν Πατριάρχην Σέργιον ἐκ συγχύσεως ἄλλης ἑορτῆς καὶ τελετῆς τῆς 7ης Αὐγούστου, ἥτις ὄντως καθωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σεργίου. Τὸ πρωτότυπον Συναξάριον ἀναφέρει τὴν σύνταξιν τῆς ἀκαθίστου τελετῆς εἰς τοὺς μετὰ τὸν Λέοντα Ἴσαυρον χρόνους, ἀλλὰ τὸ χρονικὸν τοῦ μοναχοῦ Γεωργίου περὶ τοῦ ἐπὶ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου κινδύνου τῆς Βασιλευούσης λέγει «ὅτι καὶ ἡ Ἀκάθιστος ἐτυπώθη καὶ τὸ κοντάκιον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, *Τῇ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ*, καὶ τό, *Πρόσταγμα Χριστιανῶν*, καὶ τὸ *Πρεσβεία θερμὴ*» (σ. 21), τοῦτο θεωρεῖ ὁ κ. Κεραμεύς, προσάγων ἀποδείξεις, προσθήκην τοῦ διασκευαστοῦ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Γεωργίου μοναχοῦ. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καταρρίψας τὴν εἴδησιν καὶ περὶ τῆς ἐπὶ Λέοντος Ἰσαύρου συστάσεως τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, ἐκ τοῦ πρωτοτύπου συναξαρίου ὑποδεικνύει τὸν διπλοῦν σκοπὸν τῆς συστάσεως αὐτοῦ τὸ μὲν τὴν ἀπόδοσιν τῇ Θεοτόκῳ, χαριστηρίων διὰ παλαιᾶς αὐτῆς προστασίας, τὸ δὲ τὴν ἐκζήτησιν τῆς προστασίας αὐτῆς ὑπὲρ τῆς πόλεως κινδυνευούσης. Τό μέχρι τοῦδε συμπέρασμα τῆς μελέτης τοῦ κ. Κεραμέως εἶνε ὅτι ἡ ἀκάθιστος τελετὴ ἔχει μὲν ὑπ' ὄψει τοὺς ἐπὶ Ἡρακλείου, Κωνσταντίνου Πωγωνάτου καὶ Λέοντος Ἰσαύρου κινδύνους τῆς Βασιλευούσης, ἀλλά δέν

καθωρίσθη εὐθὺς μετὰ τὸν κίνδυνον ἐπὶ τοῦ πρώτου ἢ ἐπὶ τοῦ δευτέρου ἢ ἐπὶ τοῦ τρίτου τῶν ἀνωτέρω Βασιλέων· ὁ ἀκάθιστος ὕμνος ἔχει ὑπ' ὄψει πολλοὺς μὲν ἐν τῷ παρελθόντι, νέον δ' ἐν τῷ παρόντι κίνδυνον. «Ἄδομεν μεγαλοφώνως τὰ θαυμάσια, λέγεται ἐν τῷ πρωτοτύπῳ συναξαρίῳ, τὴν κηδεμονίαν δοξάζομεν, τὴν πρόνοιαν μεγαλύνομεν, τήν προστασίαν ὑμνοῦμεν· καὶ ἐπὶ μὲν τοῖς παρελθοῦσι μεμνημένοι τῶν σῶν δωρεῶν ἐξ ὅσων κινδύνων ἐρρύσθημεν διὰ σοῦ, ταύτην σοὶ τὴν εὐχαριστήριον ᾠδὴν ὡς χρέος προσάγομεν, οὐκ ἀντάξιον μὲν οὖσαν ταῖς σαῖς εὐεργεσίαις (τὶ γὰρ ἂν καὶ εἴη τούτων ἀντάξιον; πλὴν φίλα σοὶ τὰ τῶν σῶν παίδων ψελίσματα), ἐπὶ δὲ τοῖς ἐνεστῶσι καὶ λυποῦσιν ἡμᾶς παρακαλοῦμεν τὴν σὴν ὀξυτάτην βοήθειαν». Ἠδὺνατὸ τις ἐνταῦθα νὰ παρατηρήσῃ ὅτι τὸ Συναξάριον τοῦτο ἴσως εἶνε μεταγενέστερον τῆς συνθέσεως τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου, διότι ὁμολογουμένως ἐν τῷ ὕμνῳ δέν ὑπάρχει τι τὸ μαρτυροῦν ἀγωνίαν ἐπὶ ἐνεστῶσι κακοῖς δέν εἶνε ὁ ὕμνος παρακλητικὸς κανὼν, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς μέχρις αὐτοῦ τοῦ τέλους διήκει εὐχαριστήριος ὕμνος τῇ Θεοτόκῳ, εἶνε ἐπινίκιος ὕμνος καὶ οὐχὶ ἱκετήριος δέησις. Ὁ ὕμνος ἐμποιεῖ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἤδη ὁ κίνδυνος παρῆλθεν ὅτι ἡ πόλις «ἐλυτρώθη τῶν δεινῶν», ἀληθῶς δὲ ἡ γνώμη τοῦ κ. Κεραμέως ὅτι τὸ «ἐκ παντοίων κινδύνων» σημαίνει τοὺς παρόντας καὶ ὑφισταμένους κινδύνους δέν εἶνε ἀβίαστος, ὡς δύναται νὰ δειχθῇ ἐκ παρομοίων φράσεων. Ἀλλὰ φρονῶν ὁ κ. Κεραμεύς, ὅτι ὁ ἀκάθιστος ὕμνος ἔχει ὑπ' ὄψει προκείμενον, ἐνεστῶτα κίνδυνον, πειρᾶται νὰ εὕρῃ αὐτὸν ἐν τῇ ρωσσικῇ ἐφόδῳ κατὰ τῆς Βασιλευούσης γενομένῃ τῷ 860. Οἱ χρονογράφοι ἀποδίδουσι τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς Βασιλευούσης ἀπὸ τῶν Ρώσσων εἰς τὴν βοήθειαν τῆς Θεοτόκου, τὰς εἰδήσεις δὲ αὐτῶν ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Ἰωάννης κατὰ τὸν ιβ'. αἰῶνα ὡς ἑξῆς συνώψισεν. «Οὐκ ἀκούεις ἡλίκα κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ κινδύνους ἡ Θεομήτωρ τεθαυματούργηκε περὶ ταύτην δὴ τὴν βασιλίδα πόλιν ὑπ' ἐχθρῶν κυκλωθεῖσαν, αὐθημερὸν πολλάκις τῇ ἱκετείᾳ τῆς βοηθείας ἀκολουθησάσης καὶ τῆς κατὰ τῶν πολεμίων ἀμύνης; Οὐκ ἀκούεις ὅτι ἐν ταῖς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ ἡμέραις, τοῦ Θεοφίλου παιδός, Ταυροσκύθαι βαρεῖ στόλῳ προσενεχθέντες καὶ κύκλῳ διαλαβόντες ὥσπερ ἐντὸς δικτύων ἅπασαν εἶχον, τοῦ δὲ βασιλέως σὺν ἀρχιερεῖ (= Φωτίῳ)

καὶ παντὶ τῷ τῆς πόλεως πλήθει τὸ ἐν Βλαχέρναις καταλαβόντων τὲμενος καὶ κοινῇ τὸ θεῖον ἐξιλασκομένων, εἶτα βάπτεται μὲν κατὰ τῆς θαλάσσης ἄκρως τὸ ἅγιον τῆς Θεομήτορος ράκος (μαφόριον σύνηθες τοῦτο καλεῖν) γίνεται δ' εὐθὺς θαῦμα ἔκπλητον καὶ παράδοξον· ἐκ γὰρ σταθερᾶς μεσημβρίας καὶ νηνεμίας ἀθρόον ἐκταραχθεῖσα ἡ θάλασσα πάντων τῶν βαρβάρων σὺν αὐτοῖς βυθίζει τὰ σκάφη, ὀλίγων κομιδῇ περιλειφθέντων, ὅσοι δηλαδὴ ἤρκουν τοῖς οἴκοι τὴν καινὴν ἀγγεῖλαι συμφορὰν» (σ. 30). Ἐκ τῶν εἰδήσεων τούτων καταφαίνεται ἁπλῶς ὅτι ἡ ρωσσικὴ πολιορκία τῆς Βασιλευούσης ἐλύθη ἐκ θαύματος τῆς Θεοτόκου, ἀλλ' ὁ κ. Κεραμεὺς φρονῶν ἐξάπαντος ὅτι ὁ ἀκάθιστος ὕμνος ἔχει ὑπ' ὄψιν ἀκμὴν πολιορκίας καὶ κινδύνου, ἀναλύει τὸν ἐπὶ τῇ ἐφόδῳ τῶν Ρὼς εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ἀπαγγελθέντα λόγον τοῦ ἱεροῦ Φωτίου, ἵνα εὕρῃ τὴν συνάφειαν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀκάθιστον τελετὴν καὶ ὑποδείξῃ ἐφεξῆς διὰ τοῦ δευτέρου λόγου ὅτι «εὔλογον εἶναι νὰ λογίζηται αὐτὸς ὁ Φώτιος ἱδρυτὴς τῆς ἀκαθίστου» (σ. 40). Θὰ ἦτο μακρὸν νὰ προσαγάγωμεν ἐνταῦθα τ' ἀποσπάσματα τῶν λόγων τοῦ ἱεροῦ Φωτίου· σημειοῦμεν ἁπλῶς ὅτι ἐξ αὐτῶν οὐδαμῶς συνάγεται ἀναντίρρητον τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐπὶ ταύτῃ ἀκριβῶς τῇ εὐκαιρίᾳ καὶ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Φωτίου ἱδρύθη ἡ ἀκάθιστος τελετὴ, διότι αὕτη ἠδύνατο νὰ ὑπάρχῃ καὶ πρότερον, νὰ τελεσθῇ δὲ καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, οἱ δὲ λόγοι τοῦ Φωτίου νὰ ὦσιν ἀπηχήσεις τῆς ὑφισταμένης ἤδη τελετῆς, ἀλλ' ὁμολογουμένως σπουδαία εἶνε ἡ ἐφεξῆς παρατήρησις τοῦ κ. Κεραμέως ὅτι ἂν ὁ ἀκάθιστος ὕμνος «ἤθελεν εἶσθαι παλαιότερος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος ἀναμφιβόλως καὶ ὁ ρυθμὸς καὶ τὸ μέλος αὐτοῦ θὰ εὕρισκε μιμητὰς ἐν τῇ πρὸ τούτου τοῦ αἰῶνος ἐποχῇ. Οὐδαμοῦ ἀπηντήθη ὁ ἀκάθιστος ὕμνος ὡς πρότυπον ἑτέρου ᾄσματος παλαιοτέρου τοῦ ἐνάτου αἰῶνος» (σ. 46), διὰ πολλῶν δὲ καὶ σημαντικῶν ἐσωτερικῶν ἀποδείξεων καταφθάνει εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ Φώτιος ἠδύνατο νὰ εἶνε οὐ μόνον ὁ αὐτουργὸς τῆς ἀκαθίστου τελετῆς, ἀλλὰ λίαν πιθανῶς καὶ ὁ μελιστὴς καὶ συνθέτης αὐτοῦ. Θεωρῶν ὅμως ἀδιάφορον τὶς εἶνε ὁ συνθέτης καὶ μελιστὴς καὶ θέλων κυρίως νὰ ἀποδείξῃ τὴν θεμελιώδη αὐτοῦ ἀρχήν, ὅτι ὁ ἀκάθιστος ὕμνος εἶνε μεταγενέστερος τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ὁ κ. Κεραμεὺς παρέτρεξεν ἐντελῶς τὴν ὑπὸ ἄλλων ὑποδειχθεῖσαν σχέσιν τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου πρὸς τὰς γραφὰς Ἐφραὶμ τοῦ Σύρου ἢ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, μετὰ θαυμαστῆς δὲ ὑπομονῆς συνέλεξε σωρείαν χωρίων ἐκ συγγραφέων τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐξ αὐτῶν ἐδανείσθη ὁ ποιητὴς τοῦ ὕμνου διαφόρους φράσεις. Τὸ συμπέρασμα ἐκ τῆς ἀντιπαραθέσεως ταύτης

ἠδύνατο νὰ τροποποιηθῇ καὶ νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι οἱ συγγραφεῖς τοῦ ἐνάτου αἰῶνος δανείζονται ἐκφράσεις ἐκ τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου, ἀλλ' ὁ Κεραμεύς διὰ σπουδαίων ἐπιχειρημάτων, προὔλαβε τοιαύτην τροποποίησιν τοῦ συμπεράσματος τῆς περισπουδάστου αὐτοῦ μελέτης, ᾗ τινι ἐπισυνῆψε δύο παραρτήματα, περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀποβιώσεως τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, δεχόμενος τὸ 897 ὡς ἔτος τῆς ἀποβιώσεως αὐτοῦ, καὶ περὶ τοῦ Ἀντωνίου Τριψύχου καὶ τοῦ εἰς τὴν ἀκάθιστον ἑορτὴν λόγου αὐτοῦ, ὅστις δημοσιεύεται ἐν τέλει τῆς ὅλης πραγματείας μετὰ τῆς κλασσικῆς ἀκριβείας, ἥτις διακρίνει πάσας τὰς ἐκδόσεις τοῦ κ. Κεραμέως. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων καταφαίνεται, ὅτι πᾶσα ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιστημονική ἐργασία περὶ τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου ἀρνητικῶς ἢ θετικῶς θὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς μικρᾶς μέν, ἀλλ' ἐξαιρέτως πολυτίμου πραγματείας αὐτοῦ. Δι' αὐτῆς ρίπτεται νέα ἰδέα εἰς μέσον πρωτότυπος, διαγράφεται ὅλως νέα ὁδὸς πρὸς ἔρευναν καὶ ὁριστικὴν λύσιν σπουδαιοτάτου ζητήματος.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Gés. Tondini de Quarenchi. *Ὁ Πασχάλιος πρόλογος Θεοφίλου Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας (385) καὶ ἡ τροποποίησις τῶν Πασχαλίων κανόνων, Ἑρμούπολις 1903.*

Σεβαστιανοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κερκύρας καὶ Παξῶν.*Τὸ ἀθάνατον πνεῦμα, ἢ σκέψεις ἐπὶ τοῦ 16 ἐδαφίου του ΡΒ' ψαλμοῦ, Κέρκυρα 1904.*

Dom M. Ferotin. Le véritable auteur de la Peregrinatio Silviae la vierge Espagnole Etheria, Paris 1903.

Dom H. Leclereq. Les martyres de le Troisieme Siècle, Dioclétien, Paris 1903.

G. Schiaparelli. L' astrononomia nell' Antico Testamento, Milano 1903.

Joseph Lagrange. Le Livre des Juges, Paris 1903.

Dom George Legeay. Le Symbolisme dans l' Écriture, Paris 1903.

V. Ermoni. La Bible et l' Archeologie Syrienne, Paris 1903.
G Millet, J. Pargoire et L. Petit. Recueil des inscriptions chrétiennes du Mont Athos, Paris 1904.

J. Turnuel. Histoire de la Théologie positive, dépuis l' origine jusqu' au concile de Trente, Paris 1904.

Е. Аквилонова, О божественности христианства и о превосходстве его над буддизмомъ. СПб. 1901.

Новозаветное учение о Церкви. Изд. 2 е СПб. 1904.
Вл. Керенскаго, Школа ричлианского богословия в лютеранстве. Казань 1904.
Н. Писарева, Домашний бытъ русскихъ патриарховъ. Казань 1904.
Алексея Еп. Чистопольскаго, Жизнь безъ Бога. Казань 1904.
Л. Писарева, Брак и девство при свете древнехристианской писменности. Казань 1904.

ΔΙΑΦΟΡΑ

Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον τῶν Ἄγγλων ἐν Ἱεροσολύμοις. –Τῇ 17, 18,19 Ἀπριλίου συνεκροτήθη ἐν Ἱεροσολύμοις ὅλως πρωτότυπον καὶ μεγίστης σπουδαιότητος συνέδριον τῶν Ἄγγλων διδασκάλων τῶν ἱερῶν μαθημάτων, οἵτινες ἔσχον τὴν ἐπιτυχῆ καὶ ἀξιόζηλον ἔμπνευσιν, ἵνα ἀνταλλάξωσι τὰς ἑαυτῶν παρατηρήσεις καὶ γνώμας περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων συνερχόμενοι ἐν τῇ ἱερᾷ πόλει τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην ἔποψιν τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συνεδρίου ἐτόνωσε κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν ὁ Ἀρχιδιάκονος τοῦ Λονδίνου καὶ ἐφημέριος τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀγγλίας Ἐδουάρδου τοῦ VII κ. William, ἀπαγγείλας λόγον ἐπὶ τοῦ Ματθ. 21, 15-17 καὶ ὑποδείξας τὴν σημασίαν, ἣν καθόλου ἔχει ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἁγίων Τόπων καὶ τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητήματος δι' ὅ συνεκροτήθη τὸ Συνέδριον, ἤτοι τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τοῖς Κυριακοῖς Σχολείοις. Τὰ ἐλλόγιμα μέλη τοῦ Συνεδρίου παρηκολούθησαν μετὰ ζωηροῦ διαφέροντος τὰς ἡμετέρας τελετὰς κατὰ τὴν ἁγίαν ἑβδομάδα τοῦ Πάθους τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦ Πάσχα.
Ἀνακάλυψις πηγαίου ὕδατος παρὰ τὴν Ἱερουσαλήμ. -Πρὸ καιροῦ

ἀφικόμενος ἐν Ἱεροσολύμοις Ἄγγλος τις G. Kenward τὸ ὄνομα, ἰσχυρίσθη ὅτι πολλαχοῦ ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλήμ, ὑπάρχουσιν ὕδατα πηγαῖα εἰς βάθος οὐχὶ μέγα σχετικῶς. Εἰ καὶ ὁ ἰσχυρισμὸς παρουσιάζετο ὑπὸ μορφὴν ἀκραδάντου πεποιθήσεως, ὀλίγοι προσέσχον αὐτῷ καὶ διὰ τὴν γενικῶς μὲν κρατοῦσαν ἰδέαν ὅτι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχῃ ὕδωρ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἐφ' ὧν ἁπλοῦται ἡ Ἁγία Πόλις, παρὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ Β'. βιβλίου τῶν Παραλειπομένων (32,3), καθ' ἣν τοῦ Σενναχερεὶμ ἐπερχομένου κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὁ Ἐζεκίας *«ἐβουλεύσατο μετὰ τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ τῶν δυνατῶν ἐμφράξαι τὰ ὕδατα τῶν πηγῶν, ἃ ἦν ἔξω τῆς πόλεως»*, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ὅλως ἀφελῆ καὶ παράδοξον τρόπον δι' οὗ ὁ Ἄγγλος ἐπιστήμων ἐπειραματίζετο. Διότι τὸ ὄργανον δι' οὗ ἐβεβαίου τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὕδατος ὑπὸ τὸ παχὺ στρῶμα τοῦ σκληροῦ γρανίτου ἦτο μικρὸς κλάδος ἐλαίας κρατούμενος ἐν τῇ χειρί. Ὁ κ. G. Kenward οὐδόλως ἀποθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς δυσπιστίας τῶν πολλῶν, ἐπελήφθη ἰδίᾳ δαπάνῃ τῆς διατρήσεως τοῦ ἐδάφους ἐν τῇ κοιλάδι τῶν γιγάντων οὐ μακρὰν τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ ἐπὶ γηπέδου ἀνήκοντος τῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Κυριακουπόλεως κ. Μελετίῳ, τῇ 22ᾳ δ' Ἀπριλίου πρὸς ἔκπληξιν πάντων εὑρέθη ὕδωρ πηγαῖον εἰς βάθος 30 μέτρων. Καίτοι δ' ἀγνοεῖται εἰσέτι ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος, ἐν τούτοις αὕτη καὶ μόνη ἡ ὕπαρξις τοιούτου ἐπὶ τῆς ὀροσειρᾶς τῆς Ἱερουσαλὴμ εἶνε γεγονὸς σπουδαῖον καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀγγειογραφικὰς μὲν καὶ παλαιστινολογικὰς μελέτας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι δυνατὸν νὰ λυθῇ διὰ τῶν φρεάτων τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐν προσεχεῖ τεύχει τῆς «Νέας Σιὼν» θὰ δημοσιευθῇ εἰδικὴ μελέτη περὶ τῶν ὑδάτων τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ἡ Συνεδρίασις τῶν Συνελεύσεων τῆς ἐπαρχίας Καντερβουρίας. [1] Ἑκατέρα τῶν δύο ἐπαρχιῶν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ἡ τῆς Καντερβουρίας καὶ ἡ τῆς Ὑόρκης, κέκτηται ἀντιπροσωπείαν ἀποτελουμένην ἐκ τριῶν Βουλῶν, ὧν αἱ δύο πρῶται ἡ ἄνω Βουλὴ ἢ τῶν ἐπισκόπων, καὶ ἡ κάτω Βουλὴ, ἐν ᾗ παρακάθηνται οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ κλήρου, συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐτοῖς τῶν βοηθῶν ἐπισκόπων, ἀπαρτίζουσι τὴν καλουμένην Σύγκλητον (Convocation), ἡ δὲ τρίτη εἶνε ἡ Βουλὴ τῶν λαϊκῶν.

Ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ ὁ ὀργανισμὸς οὗτος δέν διευκολύνει τὴν ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων τῶν ἐνδιαφερόντων οὐ μόνον ταύτην ἢ τὴν ἑτέραν

[1] Revue Catholique des Eglises, Fevrier 1904.

τῶν δύο ἐπαρχιῶν, ἀλλ' ἅπασαν τῆς Ἀγγλίας τὴν Ἐκκλησίαν. Οὕτω δὲ ἀπὸ τινος χρόνου ὑφίσταται ζήτητα ἱδρύσεως Ἀντιπροσωπευτικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου (Representative Church Council), ἥτις ὡσαύτως θὰ συναπετελεῖτο ἐκ μιᾶς Βουλῆς ἐπισκόπων καὶ μιᾶς Βουλῆς λαϊκῶν καὶ θὰ ἦτο οἱονεὶ τὸ Παρλαμέντον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Κοινὴ τις σύνοδος τῶν τριῶν Βουλῶν ἑκατέρας ἐπαρχίας συνῆλθε τὸν παρελθόντα Ἰούλιον ἐν Οὐετμίνστερ καὶ καταρτίσασα σχέδιὸν τι συστάσεως τῆς μελλούσης Ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου, ἐξητήσατο παρὰ τῶν δύο ἀρχιεπισκόπων τὸν σχηματισμὸν ἐπιτροπῆς ἐξ ἐπισκόπων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν, ὅπως αὕτη καταστρώσῃ λεπτομερέστερον σχέδιον καὶ ὑποβάλῃ σχετικὴν ἔκθεσιν εἰς τε τὰς Συγκλήτους καὶ τὰς Βουλὰς τῶν λαϊκῶν. Παρετηρήθη ὅμως ἔκτοτε, ὅτι διὰ τοιαύτης μεθόδου ἐνεργείας δύσκολος ἀπέβαινε τοῦ ἔργου ἡ ἐπιτέλεσις, διὸ καὶ ἐθεωρήθη ἐπάναγκες, ὅπως κατ' ἄλλον τρόπον ἐπιληφθῶσιν αὐτοῦ. Οὕτως αἱ δύο Βουλαὶ τῆς Συγκλήτου ὡς καὶ ἡ Βουλὴ τῶν λαϊκῶν τῆς Καντερβουρίας ἐν ταῖς συνεδρίαις 2, 3 καὶ 4 Φεβρουαρίου ἔλαβον τὰς ἑπομένας ἀποφάσεις:

1) Ὅπως ἡ ἔκθεσις τῆς κοινῆς Συνελεύσεως τῶν μελῶν τῶν Συγκλήτων καὶ τῶν λαϊκῶν Βουλῶν μετὰ τοῦ ἐπισυνημμένου αὐτῇ σχεδίου γίνωσιν ἀποδεκτά.

2) Ὅπως ἡ Συνέλευσις αὕτη ζητήσῃ εὐσεβάστως παρὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων Καντερβουρίας καὶ Ὑόρκης τὴν κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1904, ἐὰν συνεδριάζῃ τότε τὸ Παρλαμέντον, σύγκλησιν τῆς Ἀντιπροσωπευτικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προσωρινοῦ Κανονισμοῦ τοῦ συνοψιζομένου ἐν ταῖς ἀποφάσεσι τῆς προμνησθείσης κοινῆς συνελεύσεως καὶ ἐν τῷ σχεδίῳ τῷ ἐκπονηθέντι ὑπὸ τῆς συμφώνως πρὸς τὰς ἀποφάσεις ταύτας συστάσης ἐπιτροπῆς.

Αἱ αὐταί ἀποφάσεις ἐλήφθησαν τὴν 10 Φεβρουαρίου ὑπὸ τῶν τριῶν Βουλῶν τῆς ἐπαρχίας Ὑόρκης. Ἐν τῇ Συγκλήτῳ τῆς Καντερβουρίας ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν προεδρεύοντα αὐτῆς Ἀρχιεπίσκοπον δύο ἀποφάσεις τῆς κάτω Βουλῆς ἐπὶ τῶν ἑξῆς προτάσεων: *Ἡ ἕνωσις τῶν Χριστιανῶν καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας καὶ ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.* Αἱ ἀποφάσεις αὗται διετυπώθησαν ὡς ἑξῆς :

1) Λαμβανομένου ὑπ' ὄψει τοῦ εὐρέως διαδεδομένου πόθου τῆς ἑνώσεως τῶν Χριστιανῶν καὶ τῆς συναισθήσεως τῶν ὀδυνηρῶν συνεπειῶν τῶν ὑφισταμένων θρησκευτικῶν διαιρέσεων, νά ζητηθῇ εὐσεβάστως παρὰ τοῦ Προέδρου, ὅπως φροντίσῃ περὶ τοῦ σχηματισμοῦ κοινῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις νά μελετήσῃ καὶ παρουσιάσῃ ἔκθεσιν περὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸ σύνολον τῶν βεβαπτισμένων προσώπων.

2) Νά ζητηθῇ εὐσεβάστως παρὰ τοῦ Προέδρου, ὅπως μεριμνήσῃ πρὸς καταρτισμὸν κοινῆς ἐπιτροπῆς περὶ τῆς σχέσεως τῆς Ἀγγλικῆς Ἐκκλησίας, ὡς Ἐκκλησίας ἐθνικῆς, πρὸς τὴν ἁγίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰδικὴν ἔκθεσιν περὶ τῆς ἐνεστώσης θέσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ ἀποφάσεις αὗται ἐκοινοποιήθησαν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον, ὅστις ἐζήτησε τὸν πρὸς ἐξέτασιν αὐτῶν χρόνον καὶ ὡμίλησε περὶ αὐτῶν εἰς πολλοὺς ἐπισκόπους, νῦν δὲ φρονεῖ ὅτι τὰ ὑπὸ μελέτην τεθέντα θέματα εἶνε πολὺ εὐρύτερα, τὸ δεύτερον ἰδίως θὰ ἀπαιτήσῃ κολοσσιαίαν ἐργασίαν, ὡς τοῦτο καταδεικνύουσιν οἱ κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ συζήτησιν ἐν τῇ κάτω Βουλῇ ἀπαγγελθέντες λόγοι. « Τὸ ζήτημα, ἔλεγον, δέον νὰ τεθῇ σαφῶς: Ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ θέσῃ πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ πόρισμα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πείρας ἐν τῇ ἐκζητήσει τῆς γνώσεως τι ἦν ἡ καθολική Ἐκκλησία, τίνα τὰ ἔθιμα αὐτῆς, τὶ τὸ κῦρος αὐτῆς, ποῦ καὶ πότε τοῦτο ἔδει νὰ ἐξασκῆται καὶ ἐντὸς τίνων ὁρίων ἐθνικὴ τις διαίρεσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης δύναται νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλοιώσεις μὴ παραβλαπτούσας τὴν καθολικότητα αὐτῆς». Θὰ παρίστατο ἀνάγκη, προσέθετο ὁ Ἀρχιεπίσκοπος, τόμου ὅλου περὶ τῆς ἐκθέσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας, τελευτῶν δὲ ἐκηρύχθη διατεθειμένος νὰ θέσῃ ὑπὸ μελέτην ἐκείνας τῶν ὑπεγερθεισῶν πολυαρὶθμων δυσχερειῶν, αἵτινες τίθενται κατὰ τρόπον ὁριστικώτερον καὶ ἐνέχουσιν ἄμεσον πολιτικὸν ἐνδιαφέρον.

Αἱ μερίδες ἐν τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ [1] **-** Διακριτέον καθαρῶς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν *Ἀνεγνωρισμένην Ἐκκλησίαν*, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ σύνολον τῶν αἱρέσεων (denominations) τῶν περιλαμβανομένων ὑπὸ τὸν γενικὸν ὅρον Dissent.

Διὰ τῆς *Ἀνεγνωρισμένης Ἐκκλησίας* νοεῖται ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία ἡ ὑπὸ συλλόγου ἐπισκόπων κυβερνωμένη, ἧς τὰ δόγματα ἐκφράζουσι κατὰ τρόπον

---

[1] **Αὐτόθι.**

γενικὸν τὰ 39 *Ἄρθρα* καὶ ἧς τὴν λειτουργίαν κανονίζει *ἡ Βίβλος τῶν κοινῶν προσευχῶν* (**The Book of Common Prayer).** Εἰ καὶ πάντες οἱ ἐπίσκοποι καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας ὁμολογοῦσι τὰ 39 ἄρθρα, ἐν τούτοις ὑφίστανται μεταξὺ αὐτῶν σημαντικαὶ διαφοραὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν. Ἐντεῦθεν δὲ προέρχεται ἡ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας διάκρισις τριῶν γενικῶν τάσεων, τριῶν σχολῶν, ὑποδηλουμένων ἑκάστης διὰ τῶν ὀνομάτων **High Church** (Ἄνω Ἐκκλησία), **Low Church** (Κάτω Ἐκκλησία) καὶ **Broad Church** (Εὐρεῖα Ἐκκλησία), εἰ καὶ οἱ ὅροι οὗτοι οὐδὲν ἔχουσιν ἄλλως τε τὸ ἐπίσημον.

Αἱ τρεῖς αὗται σχολαὶ δέν διαχωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων δι' ἀκριβῶς καθωρισμένων ὁρίων διδασκαλίας καὶ πολλάκις εἶνε ἀδύνατον νὰ εἴπῃ τις ἂν ὁ Ἀγγλικανὸς οὗτος ἀποτελεῖ μέλος τῆς Ἄνω ἢ τῆς Κάτω Ἐκκλησίας. Οὐδεμία τῶν μερίδων τούτων ἔχει ὡρισμένον κείμενον διδασκαλιῶν, ἐφ' ἧς νὰ συμφωνῶσι πάντα τὰ μέλη αὐτῆς.

Ἐν τούτοις γενικῶς πως πάντες οἱ εἰς τὴν Ἄνω Ἐκκλησίαν ἀνήκοντες ὁμοφρονοῦσιν ἐπὶ τῶν ἑξῆς σημείων: 1) Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ κλάδον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἧς μέρη ἀποτελοῦσιν ἐξ ἴσου ἥ τε Ρωμαϊκὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία. 2) Ἡ ἐπισκοπικὴ διοίκησις εἶνε θείῳ δικαιώματι, βασιζομένη ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς. 3) Τὸ βάπτισμα ἐπιφέρει πραγματικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἐξ ἔργου εἰργασμένου (**ex opere operato**). 4) Ἡ διὰ τοῦ καθαγιασμοῦ ὑπὸ ἐγκύρως προκεχειρισμένου ἱερέως εὐχαριστία περιέχει πραγματικῶς καὶ ἀντικειμενικῶς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου, οἱαδηποτε κἂν ᾖ ἡ φύσις τῆς πραγματικῆς ταύτης παρουσίας. 5) Ἡ ὑπὸ ἱερέως παρεχομένη συγχώρησις ἔχει ἰδιαίτερον ἀποτέλεσμα· τὸ ζήτημα εἶνε μόνον νὰ γνωσθῇ ἂν ἡ ἐξομολόγησις τῶν ἁμαρτιῶν εἶνε ἀναγκαία ἢ ἁπλῶς ἐπιτετραμμένη. 6) Κανὼν τῆς πίστεως εἶνε ἡ Ἁγία Γραφὴ ἑρμηνευομένη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ ἐν τῇ Κάτω Ἐκκλησίᾳ ἀνήκοντες πιστεύουσιν ἀντιθέτως: 1) ὅτι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶνε ἀόρατος. 2) ὅτι ἡ ἐπισκοπικὴ διοίκησις δέν εἶνε κατὰ θεῖον δίκαιον. 3) ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ βαπτίσματος ἐνεργουμένη ἀναγέννησις δέν εἶνε ἄρθρον πίστεως. 4) ὅτι ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ δέν ὑπάρχει παρουσία πραγματικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ, ὡς συνέπεια τοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερέως καθαγιασμοῦ. 5) ὅτι ἡ ὑπὸ τινος λειτουργοῦ ἀπαγγελλομένη ἄφεσις οὐδὲν ἕτερον εἶνε, ἢ δηλοποίησις τῆς εἰς τὴν εἰλικρινῆ μετάνοιαν ἀπονεμομένης

θείας ἀφέσεως. 6) ὅτι μόνη ἡ πὶστις δικαιοῖ.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν Εὐρεῖαν Ἐκκλησίαν, ἣν θά ἠδύνατὸ τις ν' ἀποκαλέσῃ τὴν μερίδα τοῦ φιλελευθέρου Χριστιανισμοῦ, αὕτη περιλαμβάνει πάσας τὰς ποικιλίας τῶν γνωμῶν. Δυναταὶ τις νὰ εἴπῃ, ὅτι γενικὴ αὐτῆς ἀρχὴ εἶνε ἡ ἑξῆς: «Τὸ δόγμα δέν εἶνε λίαν οὐσιῶδες, πρὸ παντὸς δέον νὰ ἐξετάζηται ὁ βίος».

Ἡ ὀρθοδοξία ἐν Ἰαπωνίᾳ. - Πέντε ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ μεταξὺ Ρωσσίας - Ἰαπωνίας πολέμου ἀπηύθυνεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐν Ἰαπωνίᾳ ὀρθοδόξου ἱεραποστολῆς Ἐπίσκοπος Νικόλαος πρός τὴν Ἁγιωτάτην Ρωσσικὴν Σύνοδον ἔκθεσιν περὶ τῆς καταστάσεως τῆς ὀρθοδοξίας ἐν Ἰαπωνίᾳ, ἐξ ἧς ποριζόμεθα τὰς ἑξῆς πληροφορίας. Τὸ σύνολον τῶν ὀρθοδόξων ἐν Ἰαπωνίᾳ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἦσαν 28,230, ἀπαρτίζοντες 260 ἐκκλησιαστικὰς κοινότητας. Τούτων κληρικοὶ 39, ὧν οἱ 36 Ἰάπωνες, πλὴν δὲ τούτων 12 ἀναγνῶσται καὶ διδάσκαλοι τῆς ἱερᾶς ψαλμῳδίας καὶ 146 ἱεροκήρυκες. Κατὰ τὸ 1903 ἐβάπτισαν 1036 ἄνδρας καὶ γυναῖκας. Ἡ ἱεραποστολὴ συντηρεῖ τέσσαρα διδακτήρια, ἐν Τοκίῳ Κατηχητικὴν σχολὴν μετὰ 16 μαθητῶν, Σεμινάριον μετὰ 70 μαθητῶν καὶ γυναικείαν σχολὴν μετὰ 81 μαθητριῶν, τετάρτη δὲ σχολή, γυναικεία καὶ αὕτη, μετὰ 24 μαθητριῶν ὑπάρχει ἐν Κιότῳ, τὸ σύνολον τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ 32 διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι. Ἡ ἱεραποστολὴ ἐκδίδει ἐπίσημον περιοδικόν «Ὀρθόδοξος Ἀγγελιοφόρος» (Σεΐκεο Σίμπο) δεκαπενθήμερον, ἕτερον μηνιαῖον «Σεμνότης» (Οὐρανίσκη) ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς ἐν Τοκίῳ γυναικείας σχολῆς καὶ τρίτον ὡσαύτως μηνιαῖον «Ὀρθόδοξος Ὁμιλία» (Σεΐκεο ἐόβα), ἐν ᾧ δημοσιεύονται κυρίως ὁμιλίαι. Παρὰ τὴν ἱεραποστολὴν ὑπάρχει ὅμιλος λογίων Ὀρθοδόξων Ἰαπώνων ἀσχολουμένων περὶ τὴν μετάφρασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, κατὰ τὸ παρελθὸν δ' ἔτος μετεφράσθη, πλὴν ἄλλων, καὶ τὸ Πεντηκοστάριον. Ἐν νεωτέρᾳ ἐκθέσει αὐτοῦ ὁ Ἐπίσκοπος Νικόλαος ἀγγέλλει ὅτι ἡ ἰαπωνικὴ Κυβέρνησις ὑπεσχέθη αὐτῷ τε καὶ τῇ λοιπῇ ἱεραποστολῇ πλήρη ἀσφάλειαν.

Τὸ προσεχὲς συνέδριον τῶν Παλαιοκαθολικῶν.-

Τῇ 1ῃ προσεχοῦς Σεπτεμβρίου συνέρχονται καὶ αὖθις κατὰ τὸ σὺνηθες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Παλαιοκαθολικῶν Κοινοτήτων ἐν Olten τῆς Ἑλβετίας πρὸς σύσκεψιν ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων αὐτοὺς ζητημάτων προσκαλοῦνται δὲ νὰ συμμετάσχωσι τοῦ Συνεδρίου πλὴν τῶν παλαιοκαθολικῶν ἐπισκόπων ἱερέων καὶ λαϊκῶν καὶ πάντες οἱ συμπαθῶς αὐτοῖς διακείμενοι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία διὰ

τῆς πρὸς τὴν ἐγκύκλιον τοῦ οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου ἀπαντήσεως αὐτῆς ἐφάνη εὐνοϊκῶς πρὸς τὸ παλαιοκαθολικὸν κίνημα διακειμένη, ὁ Ἐπίσκοπος τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν Ἐδουάρδος Ἔρτζογ ἀπηύθυνε τοιαύτην πρόσκλησιν καὶ πρὸς τὴν Α.Θ.Μ. τὸν ἡμέτερον Πατριάρχην, παρακαλῶν αὐτὸν, ὅπως ἀποστείλῃ ἀντιπρόσωπον εἰς τὸ Συνέδριον. Ἡ προσκλητήριος ἐγκύκλιος ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Πρὸς τούς ἐπισκόπους, τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λαϊκοὺς τῶν ἡνωμένων Παλαιοκαθολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἔτι δὲ καὶ πρὸς πάντας τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς συμπαθῶς αὐτοῖς διακειμένους. - Ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐν Κολωνίᾳ Διεθνοῦς Συνεδρίου τῶν Παλαιοκαθολικῶν συνεφωνήθη, ὅπως αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἡνωμένων Παλαιοκαθολικῶν συνὲρχωνται κατὰ διετίαν εἰς συνέδριον εἰς διαφόρους πόλεις ἐκ περιτροπῆς. Ἐντολῇ τῆς χριστιανικῆς καθολικῆς Συνόδου τῆς Ἑλβετίας οἱ Ἑλβετοὶ ἀντιπρόσωποι ἀνεκοίνωσαν κατὰ τὸ συνέδριον τοῦ 1902 ὅτι αἱ Ἀρχαὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἶνε πρόθυμοι ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὴν διευθέτησιν τῶν κατὰ τὴν συνέλευσιν τοῦ 1904. Εὐαρέστως ὅθεν ἀγγέλλομεν ὅτι ἡ πόλις Ὄλτεν ὡρίσθη ἤδη ὡς τόπος συναθροίσεως διὰ τὴν 1-4 Σεπτεμβρίου 1904. Ὁ ἐπιθυμῶν νὰ συμμετάσχῃ τῆς συνελεύσεως ταύτης ἀπευθυνθήτω μέχρι τῆς 31 Μαΐου ἐ.ἐ. πρὸς τὸν Κύριον Dietschi, Καθηγητήν, Πρόεδρον τοῦ Συνοδικοῦ Συμβουλίου τῶν ἐν Ὄλτεν χριστιανῶν Καθολικῶν. Τὸ πρόγραμμα θέλει καταρτισθῇ καὶ δημοσιευθῇ μετὰ τὴν χρονολογίαν ταύτην. Καὶ ἀπὸ τοῦδε δ' ὅμως προεβλέφθησάν τινες διατάξεις αἱ ἑξῆς:

Πέμπτῃ 1 Σεπτεμβρίου 1904, 8 μ.μ. ὑποδοχὴ τῶν ἤδη ἀφιχθέντων ἀντιπροσώπων. Παρασκευῇ 2, ὥρᾳ 9 π.μ. ἔναρξις τοῦ Συνεδρίου διὰ λειτουργίας εἰς τὸν ἐνοριακὸν Ναὸν τῶν χριστιανῶν Καθολικῶν ἐν Ὄλτεν· ὥρᾳ 11 πρώτη συνεδρίασις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Συνεδρίου. 3 μ.μ. συνεδρία τῆς Συνόδου τῶν χριστιανῶν Καθολικῶν τῆς Ἑλβετίας, ἐν ᾗ θέλουσι συζητηθῇ διοικητικαὶ ὑποθέσεις. Ὥρᾳ 7 τῆς ἑσπέρας, πρώτη δημοσία συνέλευσις εἰς τὸν ἐνοριακὸν Ναὸν τῆς Ὄλτεν. Προσαγορεύσεις τῶν κληρικῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν. Ἕπεται οἰκειακὴ συνάθροισις. Σαββάτῳ 3 Σεπτεμβρίου, 8 π.μ. Μνημόσυνον ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ἡρώων τοῦ Παλαιοκαθολικοῦ κινήματος, 9 π.μ. δευτέρα συνέλευσις τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου· 2 μ.μ. συμπόσιον ἐν τῇ Αἰθούσῃ τῆς συναυλίας, τὴν δ' ἑσπέραν συναυλία καὶ συνάθροισις οἰκειακὴ. Κυριακῇ, 4 Σεπτεμβρίου, ὥρᾳ 8-10 τῆς

πρωΐας, λειτουργία, ὥρᾳ 3 μ.μ. δημοσία συνέλευσις εἰς τὸν ἐνοριακὸν ναὸν· ὥρᾳ 7 τῆς ἑσπέρας πανηγυρικὸς ἑσπερινὸς καὶ εἶτα οἰκειακὴ συνάθροισις.

Παρακαλοῦμεν ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ τιμήσητε ἡμᾶς διὰ τῆς ὑμετέρας παρουσίας. Καίτοι δέν δυνάμεθα νὰ λάβωμεν θρησκευτικὰς ἀποφάσεις μεγάλης σπουδαιότητος, τὸ ἡμέτερον Συνέδριον παρέχει ὑμῖν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνταλλάξητε σκέψεις ἐπὶ ζητημάτων θρησκευτικῆς φύσεως.

Εὐχόμενοι καλὴν ἄφιξιν πᾶσι τοῖς τε μακρὰν καὶ τοῖς ἐγγύς, οἵτινες θὰ εὐαρεστηθῶσι νὰ συμμετάσχωσι τοῦ Συνεδρίου τούτου, ὑπισχνούμεθα ἐκ τῶν προτέρων ὅτι θὰ πράξωμεν πᾶν τὸ δυνατόν, ὅπως αἱ ἡμέραι τοῦ Συνεδρίου ὦσιν ἀξιόλογοι ἅμα καὶ ὠφέλιμοι.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Συνοδικοῦ Συμβουλίου

Ἐπίσκοπος	**Ὁ Γραμματεὺς**	**Ὁ Πρόεδρος**
Dr. Edouard Herzog	**K. Gilg**	**Peter Dietschi**